B.A.L. 1107

PRIMA ALBA-IULIE

VOLUNTARII ROMÂNI IN RĂZBOIUL PENTRU INTREGIREA NEAMULUI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ISTORIC GENERAL

DE

PETRU NEMOIANU

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE POPORUL, TIMIŞOARA.

Dsale Sale
Alexandru Lăpădatu
Ministrul Cultelor și al Artelor
1107
București

PRIMA ALBA-IULIE

VOLUNTARII ROMÂNI IN RĂZBOIUL PENTRU INTREGIREA NEAMULUI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ISTORIC GENERAL

DE

PETRU NEMOIANU

BCU Cluj-Napoca
RBCFG 2009 00525

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE POPORUL, TIMIŞOARA.

Prefață

Cele cuprinse în această broșură sunt o serie de foiletoane, în parte publicate la ziarul „Banatul Românesc".

Intenţiunea noastră era, să atragem atenţiunea publicului românesc asupra unor frumoase momente din războiul pentru întregirea neamului, prea puţin cunoscute în Ardeal şi Banat, precum şi a foştilor voluntari, cu scopul de a-i face să-şi strângă rândurile, lucru ce s'a şi făcut la 29 August, punându-se bazele „Uniunii foştilor voluntari români", cu sediul în Cluj.

Cunoscute fiind condiţiile în cari apar ziarele noastre de dincoaci de Carpaţi, nu vor surprinde pe nimeni greşelile ce s'au strecurat în textul publicat la ziar, care este identic cu cel din această broşură. Aceste greşeli sunt cu atât mai numeroase, cu cât, corectura nu a fost făcută, personal, de autor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Incât priveşte lucrarea în sine, am căutat să evităm amestecul impresiilor personale, urmând strict documentele ce ne-au stat la dispoziţie. Aceasta este şi cauza că unele documente le-am reprodus în întregime, ca cel mai bun mijloc pentru păstrarea obiectivităţii.

Timişoara, Octomvrie 1922.

Autorul.

Războiul mondial şi Românii

Marele război mondial, pe care alte naţionalităţi din Austro-Ungaria l'au aşteptat, şi unele din ele l'au pregătit sistematic, pe noi, Românii, ne-a surprins.

Politica noastră oficială, — cea din Transilvania ca şi cea din Bucureşti, — nu credea că înfăptuirea visului nostru naţional este atât de aproape şi, prin urmare, nici nu a lucrat în această direcţie.

La isbucnirea războiului mondial, Transilvania se găsea abia în prima fază a politicei sale naţionale. Fruntaşii noştri politici lucrau în direcţia ameliorării soartei poporului român şi întărirea acestuia o aşteptau dela un aranjament intern, în cadrele monarhiei habsburge. Bazată fiind politica noastră pe această concepţie, nimeni, sau foarte puţini, se gândeau la posibilitatea vre-unui aranjament în afară de graniţele acestei monarhii.

Războiul mondial ne-a oferit, dintr'odată, pentru primaoră, perspectiva realizării integrale şi imediate a idealului nostru naţional. Adânc cutremuraţi de această neaşteptată şi apropiată perspectivă, ne-am perdut orice orientare politică; mai ales că noua conjunctură ne impunea şi schimbarea metodei de luptă, potrivită cu noua stare de lucruri.

Cu căutarea unei noui orientări politice începe acea profundă agitaţie a sufletelor româneşti, pe care am văzut-o cu toţii la isbucnirea războiului. Au pornit curieri pela fruntaşii politici din tot cuprinsul Ardealului, iar de-acolo la Bucureşti. Zguduirea aceasta sufletească a avut darul să cuprindă întreaga fire a noastră, dar nu a avut tăria să ne indice căile de urmat.

In timp ce noi, Românii din Austro-Ungaria, ne sbuciumam şi dibuiam, războiul lua proporţii din ce în ce mai mari, iar aprigii noştri stăpâni de eri ne cereau, din motive bine cunoscute, mai ales contribuţia noastră.

Nepregătiţi fiind de mai nainte pentru o asemenea eventualitate, evident am rămas mult în urma altor naţionalităţi din coprinsul monarhiei habsburgice cari, fie prin opunerea de rezistenţă, fie prin manifestaţiuni de altă natură, au căutat şi au reuşit să facă cunoscut lumii doleanţele lor naţionale.

In atitudinea noastră nu s'a întâmplat nimic asemănător. Politica oficială a Transilvaniei se nizuia să se conformeze după aceea a statului român. Noi, cei mărunţi şi massele, după împrejurări... De multe ori in se părea, că îndoiala, rezignarea şi descurajarea a copleşit toate sufletele, pentruca, la cea mai mică licărire de nădejde să se avânte iarăşi.

O singură concepţie politică nu a cunoscut îndoială şi desorientare: *instinctul nealterat al poporului.* Acesta, singur, a îndrumat pe cărările adevărate şi mântuitoare paşii celor mărunţi. Instinctul a fost şi în trecut aproape singurul tovarăş de drum al Românului şi tot el a condus neamul nostru, până la porţile visului său.

Acestei concepţii naturale se datoreşte că, foarte mulţi Români, în ciuda haosului politicii româneşti, au trecut din primele zile Carpaţii, cu hotărîrea neclintită de a lupta pentru ai lor. Alţii au pornit pe alte căi, dar mânaţi de aceeaşi dorinţă.

Numărul acestor refugiaţi a crescut şi mai mult pe urma conducerii şi spiritului armatei austro-ungare. Mai ales ungare.

Nici odată şovinismul maghiar nu a fost mai intolerant, mai neînfrânat ca în cursul războiului. Tendinţa Maghiarilor era ca, deodată cu sfârşitul războiului mondial, să se isprăvească şi cu problema românească în „statul unitar-naţional-maghiar".

Aceste împrejurări au ajutat şi grăbit foarte mult hotărîrea zecilor de mii de ostaşi şi intelectuali români, să caute scăpare din acest iad al robiei şi să-şi ofere serviciile neamului lor.

Durere, şi aşa au fost prea mari sacrificiile aduse unui duşman, care o mie de ani a încrucişat căile neamului nostru. Pentru o nedreptate nu trebue să moară nici un om. Blândul nostru popor a sacrificat sute de mii de fii ai săi şi par'că tot nu era de-ajuns. Un vis utopic cerea toate sufletele româneşti.

Providenţa a orânduit însă altfel. Tocmai fiindcă dreptatea noastră a fost mereu călcată în picioare, de astădată a voit să ne-o acorde integral. Războiul mondial, deşi ne-a cerut contribuţii şi pentru veacurile viitoare, ne-a dat în schimb unirea tuturor Românilor, minunea învierii noastre politice, măreţul eveniment, care nu-şi găseşte asemănare, decât din mii în mii de ani.

Să cercetăm, care a fost partea noastră, omenească, a celor din Rusia, la săvârşirea acestei grandioase opere.

Prizonierii români în Rusia

Dintre toate naţiile, Românii au dus cea mai grea viaţă în Rusia. Nu mă gândesc aci la mizeriile împreunate cu traiul de toate zilele, deoarece, pe alocurea, nu a fost mai rău ca acasă. Era firesc ca acest trai să-l însoţească pe Român şi în ţara străină, care l'a făcut prizonier.

Nu mă gândesc nici la muncile grele ce trebuiau să le execute prizonierii români. Tot la munca câmpului a lucrat şi acasă şi tot el se cobora şi în fundul pământului, după minereuri. Dintre toate muncile, doar munca de fabrică îi era mai puţin cunoscută.

Antreprenorii ruşi au descoperit repede această calitate a Românului şi cu toţii cereau comandamentelor lagărelor, prizonieri români. Aceasta a fost şi una din cauzele cari au făcut ca recrutarea de voluntari de mai târziu să întâmpine cele mai mari dificultăţi. Cine avea muncitori români, ţinea morţiş la ei, căci Românul muncea din greu şi cu răbdare. Lui îi plăcea munca oriunde se găsea şi pentrucă nu avea nici o pretenţie; se găsea doar în captivitate.

Pe Românul prizonier altceva l'a făcut să sufere: robia sufletească.

In întreaga Rusie, comandanţii la-

gărelor de prizonieri, din motive practice, au păstrat organizaţia militară a prizonierilor. Comandamentele ruse erau astfel scutite de a incadra pe prizonieri cu numeroşi soldaţi ruşi. Ei nu aveau nevoe decât de un comandant şi câţiva oameni; încolo chestiunile administrative le făceau subofiţerii austriaci.

Păstrarea organizaţiei militare austriace, a fost cea mai mare nenorocire pe capul Românilor, deoarece aproape toţi comandanţii ruşi dela părţile sedentare erau germani de origine sau de sentimente. Simpatizând cu subofiţerii nemţi şi unguri, mai totdeauna aceştia erau puşi în fruntea prizonierilor, fie în lagăre, fie pe la întreprinderi.

Astfel prizonierii români au rămas convinşi că, şi în Rusia tot Neamţul şi Ungurul sunt stăpânii lui. Şi aceşti stăpâni, din ce vedeau manifestaţiile naţionale ale Cehilor şi Sârbilor, din aceea deveneau mai agresivi faţă de bieţii Români.

In tot timpul captivităţii lor, prizonierii români nu au auzit un cuvânt bun, de camarad măcar, nici odată. La adresa lui nu s'au rostit decât huiduieli, înjosiri, umilinţi. Din partea Ruşilor din prostie, din partea Ungurilor din ură.

Reprezentanţii Crucii roşii austro-ungare sau germane nu au avut pentru Români nici un cuvânt de mângăere, nici o bucată din darurile ce veneau cu trenuri întregi. Nici reprezentanţii ţărilor neutre, cari veneau şi ei destul de des, nu au înţeles să procedeze altfel. Inimile lor se înduioşau totdeauna pentru Nemţi şi Unguri. In asemenea împrejurări cum nu era să creadă bietul Român, că naţia lui este cea din urmă de pe lume...

România oficială nu a existat pentru Români. Până mult după intrarea în război, statul român nu a făcut nimic, dar absolut nimic pentru Românii aflaţi în Rusia. Mai mult! Reprezentanţii oficiali ai statului român refuzau să stea de vorbă şi cu aceia cari li-se adresau, fie prin scrisori, fie personal. La miile de scrisori, adresate Legaţiunei din Petrograd şi Consulatelor din Moscova şi Odesa, nu s'a primit nici un răspuns. Ministrul României la Petrograd, d. Diamandi. — după declaraţia secretarului consulatului din Moscova,[1]) — a interzis să se răspundă la vre-o scrisoare provenită dela prizonierii români. Iar consulul din Odesa, Paul Greceanu, alunga din biroul său pe prizonieri spunând, că cu dezertori nu stă de vorbă.[2])

Ne oprim la aceste două dovezi, caracteristice pentru ideologia reprezentanţilor statului român din cursul războiului. Scopul nostru nu este să înşirăm aci gesturile regretabile şi prea puţin româneşti, deşi rapoartele ofiţerilor voluntari aflate la arhiva Corpului, relevă unanim refuzul Legaţiunei şi Consulatelor române. Scopul nostru este să constatăm că, nici reprezentanţii ţării româneşti nu înţelegeau şi nu se simţeau îndemnaţi să aibă o altă atitudine decât străinii faţă de prizonierii români. Vom arăta în altă parte, cum au ştiut, de pildă, Cehii să ocrotească şi să cultive pe prizonieri, cu multe sacrificii.

In lagărul de prizonieri din Krasnoiarsk (Siberia), unde şi scriitorul acestor rânduri a petrecut doi ani de captivitate, nu am putut să câştigăm nici o carte de literatură, sau ziar din România. Până la 1916 am comandat cărţile româneşti din Bergen (Norvegia) şi Heidelberg (Germania). Abia în vara anului 1916 au început

[1]) Vezi Registrul istoric al. C. V.

[2]) Cazul d-lui Dr. Cornel Olariu, acum asistent la Clinica Infantilă din Cluj.

să ne vie cărţi şi ziare dela Liga Culturală şi dela refugiaţii ardeleni din Bucureşti.

Pentru ilustrarea robiei sufleteşti de care au avut parte prizonierii români în Rusia, mai aducem un exemplu. Cazul s'a întâmplat în lagărul din Krasnoiorsk, lagăr eminamente maghiar, întrucât din 3300 de ofiţeri 2000 erau unguri.

Acest lagăr era administrat de un comandant ungur, înconjurat de un stat major compus din câte un reprezentant german, austriac şi turc.

Comunicarea directă a ofiţerilor sau soldaţilor cu comandantul rus era în modul cel mai strict oprită. Dacă cineva, totuşi, încerca să o facă, risca să fie considerat ca trădător de patrie, suportând toate consecinţele unei asemenea lipse de disciplină. Comandantul rus, la dorinţa celui maghiar, închidea numai decât pe orice ofiţer şi soldat. Cu ajutorul Ruşilor se menţinea deci în lagărul de prizonieri, regulamentul şi spiritul armatei austro-ungare.

Pe lângă comandamentul austriac funcţiona şi un juriu de onoare — totdeauna supraîncărcat cu lucru din cauza gingăşiei caracterului definit de codul austriac — care, în lipsă de arme, tranşa pe cale scrisă, desele conflicte ivite între ofiţeri.

La acest juriu de onoare a ajuns şi un conflict isbucnit între subloc. român, Valeriu Socol, din reg. 22 honvezi şi cadet-aspirantul Varga Pál, fost profesor la liceul de stat din Petroşani.

Ajungând acest conflict la juriul de onoare, Varga Pál declară că nu poate să dea satisfacţie unui trădător de patrie, sprijinând această declaraţie pe următoarele dovezi:

1. Tatăl său e preot gr. or. român;

2. O verişoară a sa s'a măritat în România după un maior de artilerie;

3. Din simpatie faţă de Francezi învaţă limba franceză, iar nu pe cea germană;

4. La Ruşi s'a declarat Român;

5. E cosmopolit, nu ia parte activă la frământările maghiare;

6. S'a exprimat că Serbiei i-s'a făcut o mare nedreptate, că nu i-s'a dat eşire la mare;

7. A aflat că, în o călătorie a sa, dela Budapesta spre casă, în gara Arad a vorbit timp îndelungat cu deputatul naţionalist, Dr. Aurel Vlad;

8. Inaintarea victorioasă a armatelor germano-maghiare în Rusia, l'a deprimat în aşa măsură că, de atunci evită societatea camarazilor unguri.

Ce ar putea să ne ilustreze mai eclatant persecuţia barbară acumulată în ideologia acestui profesor care, din nenorocire, a făcut educaţia tineretului din Petroşani timp de vre-o 10 ani? Desbrăcat de orice spoială de civilizaţie el s'a arătat în forma lui arhaică, cum i-se şi cuvenea în nemijlocita apropiere a patriei lui de origină.

Când ne venea câte un ziar, sau carte românească, cei vre-o 12 Români ne refugiam printre grămezile de cărămidă, sau printre casele neterminate din lagăr şi acolo le citiam. Trăiam par'că primul veac al creştinismului. Căci Varga Pál nu nu era un rătăcit izolat, ci el reprezenta ideologia unei colectivităţi.

Nu va fi lipsit de interes să amintim că, a doua zi după declararea de război a României inginerul Valeriu Socol s'a anunţat voluntar în armata română. A urcat spinosul drum până a ajuns acolo şi a făcut războiul cu bărbăţie până în capăt. Astăzi serveşte statul român în calitate de inspector al minelor din Petroşani pentru o mie de lei lunar. Adecă, — e tot un fel de voluntar şi astăzi.

Declaraţia de război a Românieî

Vestea declarării de război a României i-a găsit pe prizonierii români în o stare sufletească mai mult ca deplorabilă. Cele spuse până aci nu reconstitue nici cel mai palid tablou al grelelor frământări, îndoeli, la cari au fost expuşi bieţii Români. Această stare sufletească a lor era cu atât mai primejdioasă, cu cât erau, în marea lor majoritate, oameni simpli, fără cultură şi educaţie naţională.

Intr'aceasta, prizonierii nemţi şi unguri continuau opera lor de răzbunare şi intimidare a Românilor. Acţiunile rafinate ale Ungurilor şi Nemţilor, sprijinite pe victoriile aparente din primii doi ani ai războiului, aveau ca scop demoralizarea Românilor, cărora aceştia, înarmaţi numai cu virtuţile strămoşilor, nu puteau opune contraargumente. Vedeau că desfăşurarea evenimentelor nu este firească dar, nu era nimeni care să-i întărească în această bănuială timidă a lor şi să-i încurajeze.

Declararea de război a României este pentru Românii din Rusia prima indicaţiune, care le arăta drumul ce trebuiau să-l urmeze.

Capetele plecate de ameninţările metodice ale stăpânitorilor s'au ridicat la această prea îndelung aşteptată veste, sufletul lor chinuit de şirul lung al decepţiilor s'a înviorat, iar inimile lor au început să bată cu o putere elementară.

Efectul binefăcător şi înălţător, cauzat de intrarea în război a României, s'a resimţit în toate unghiurile Rusiei pe unde numai rătăcea un suflet de Român. După relatările ziarelor ruse şi după informaţiuni culese ulterior, 40 mii de prizonieri au cerut înrolarea în armata română.

Prea frumoasă ar fi fost această manifestare, dacă ea s'ar fi tradus în faptă. Imprejurări independente de voinţa prizonierilor au făcut ca această manifestare să nu se realizeze în întregime, deşi primul îndemn nu s'a oprit în avântul lui, nici după înfrângerea României.

Dar, se vede, soarta lor era să se avânte, să se rezignèze şi apoi să se demoralizeze.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Concentrarea voluntarilor la Darniţa

Declararea de război a României nu a adus cu sine nici o ameliorare în situaţia prizonierilor. Dimpotrivă, a agravat-o.

Abia după intrarea în război a României ne-am putut da seama despre stările adevărate din Rusia, unde numai cu interesele ruseşti nu şi-a bătut nimeni capul.

Prizonierii români, cerând stăruitor înrolarea în armata română, au atras direct persecuţiunile comandanţilor ruşi. Nenumărate rapoarte găsite la dosarul corpului voluntarilor ne indică cu numele pe aceşti inamici ai noştri, cari, la adăpostul uniformei de ofiţeri ruşi, au resplătit cu bătăi şi batjocuri avântul patriotic al prizonierilor. Alţii, mai şireţi, rămâneau la aparenţă indiferenţi faţă cu sentimentele Românilor, dar pe sub mână încurajau pe Nemţi şi Uunguri împotriva Românilor.

Cu deosebire au avut o situaţie

grea Românii din lagărele cu majoritate maghiaro-germane şi cu drepturi autonome. In aceste lagăre Ungurii mergeau aşa de departe, încât nu le permiteau Românilor nici să mai vorbească româneşte.

Faţă de agresiunile germano-maghiare, ofiţerii români din lagărele respective au încercat să intervină în interesul prizonierilor români, cerând separarea lor de Nemţi şi Unguri, punându-i sub comanda directă a Ruşilor. Dar comandamentele ruse nu au putut să înţeleagă că această măsură era dictată şi de liniştea şi ordinea ce trebuia să domnească în lagăr. Rusul era birocrat în toată puterea cuvântului; el nu făcea decât ceace i-se ordona de sus. Astfel, intrarea în război a României, cu tot zbuciumul prizonierilor, nu a apropiat cu nici un pas de realizare nizuinţele lor patriotice. Această stare de lucruri era cu atât mai apăsătoare, cu cât dela intrarea în război graniţa româno-rusă a fost închisă ermetic, pierzând şi contactul stabilit prin sforţări de doi ani.

Abia în Noemvrie 1916, iar în lagărele din Siberia pela începutul lui Decemvrie, a sosit comandamentelor ruse un ordin în chestiunea prizonierilor români. Ar fi de o importanţă capitală cunoaşterea exactă a acestui prim ordin privitor la Români. Importanţa constă în a afla, dacă acesta a emanat dela Marele Stat Major rus, sub potopul stăruinţelor venite dela prizonieri, sau că s'a dat la stăruinţele guvernului român.

Se pare, însă, că acest ordin s'a dat la stăruinţele prizonierilor din iniţiativa Marelui Stat Major rus, deoarece Colonelul Pietraru, şeful de stat major al Corpului Voluntarilor de mai târziu, în raportul său final către Ministerul de războiu scrie că, până în primăvara anului 1917, nu exista nici o convenţie între guvernul român şi cel rus cu privire la prizonierii români. Rezultă acest lucru şi din faptul că, ordinele trimise comandamentelor lagărelor, prin circumscripţiile militare respective, diferă dela una la alta.

Aşa în unele lagăre a venit un ordin care vorbea de un schimb de 15 mii de prizonieri ce ar avea loc între România şi Rusia, în altele că, ofiţerii, subofiţerii şi intelectualii români, cari doresc să între în armata română, să fie trimişi pe front.

Reproducem din multele hârtii ce ne stau la îndemână, raportul Medicului Locot. Dr. Pompiliu Nistor, înaintat organizaţiei voluntarilor români din Darniţa, la sosire. Comunicarea d-rului Pompiliu Nistor poate fi privită ca cea mai demnă de încredere, întrucât d-sa cunoştea bine limba rusă şi, după cum reese din textul ei, a făcut chiar pe interpretul ruşilor la executarea ordinului: Garnizoana Bisk, Siberia.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

„Până în primăvara anului 1916 se aflau în Bisk 3000 de prizonieri români, toţi în curent şi însufleţiţi pentru idealul comun. In Aprilie—Mai (1916 N. A.) au fost trimişi la lucru prin Cherson-Ekaterinoslav, pierzând cei rămaşi orice contact cu ei.

In Bisk au rămas până în Noemvrie 55 de soldaţi români, partea cea mai mare meseriaşi (10 ciobotari, 3 croitori, 5 măsari, 4 brutari, 1 bărbier, 1 pictor) repartizaţi în oraş şi cazarmă, la diferite lucrări.

In Noemvrie li-s'a făcut cunoscut de comandantul local (Colonel Spanovski) că România schimbă cei 15 mii prizonieri ai ei cu 15 mii de prizonieri austro-ungari, de origine română, fără să se specifice ce vrea să facă România cu aceşti români, nici în ce calitate vor fi schimbaţi; soldaţilor li-s'a spus să se înştiinţeze dacă vor să fie trimişi în România. S'au înştiinţat vreo 30.

In 15 Noemvrie a sosit un nou ordin, pe care am fost chemat să-l comunic soldaţilor. In acest ordin se cerea să se declare acei români cari voesc să intre în armata română, să ia parte la luptă. După o vorbire a mea în faţa tuturor celor 55 de români, aflători în Bisk, s'au prezentat şi şi-au dat iscălitura — să intre în armata română — 33 de inşi, între cari 1 sergentmajor, 1 sergent şi 3 subofiţeri. Ceilalţi încă au declarat că, deşi nu se pot hotări să ia parte la luptă, totuşi, la lucru în România se duc oricând bucuros. Ceice s'au anunţat au fost imunizaţi contra tifosului şi holerei.

In 25 Noemvrie a sosit un nou ordin, să fie trimişi numai subofiţerii şi „inteligenţii", fără a se specifica mai de aproape ce se înţelege sub aceştia din urmă. Comandantul local a înţeles sub ei numai pe intelectuali şi nici la insistenţa mea nu a voit să permită plecarea meseriaşilor şi industriaşilor. Au rămas deci să plece numai cei 5 subofiţeri. Pe fruntaşi (Gefreiter) nu i-a socotit între subofiţeri.

Ceilalţi au rămas adânc mâhniţi că nu pot pleca şi m'au rugat să fac tot ce voi putea să fie şi ei cât mai de grabă chemaţi la concentrare.

Plecarea celor 5 subofiţeri şi a mea — singurul ofiţer — a fost fixată pe 2 Decemvrie.

Cu 2 zile înainte de plecare cei 5 subofiţeri au fost chemaţi înaintea Comandantului şi întrebaţi încă odată dacă voesc sau nu să meargă. La aceasta 4 inşi au declarat că voesc să rămână pe loc şi numai unul a cerut să fie trimis. Pe acesta Comandantul l-a întrebat de 3 ori dacă, de fapt voeşte să meargă şi numai după afirmaţia lui întreită a fost înscris pentru plecare. Acesta, caporalDimitrie Crişan, mi-a spus că, a avut impresia că se fac presiuni asupra lor, să nu intre în armata română".

Dacă deci, ar fi existat vreo convenţie între guvernul român şi cel rus, fie de mai nainte, fie dela intrarea în război încoace, autorităţile militare ruse nu ar fi dat trei feluri de ordine, în un interval aşa de scurt.

Afară de piedecile puse de ruşi, este interesant ce spune Dl Dr Pompiliu Nistor în acelaş raport, căutând să explice cauza că din 55 de soldaţi nu s'au anunţat decât 33 (cari însă n'au fost lăsaţi să plece, deoarece nu intrau în categoria specificată în ordinul M. S. M. rus) şi faptul că, din 5 subofiţeri anunţaţi, nu a plecat decât unul singur.

Dr. Pompiliu Nistor le atribue următoarelor împrejurări :

1. „Presiunea patronilor la cari lucrau şi cari îi reţineau cu tot felul de promisiuni să nu piardă puterile bune de lucru ;

2. Presiunea şi ameninţările soldaţilor şi subofiţerilor unguri şi nemţi, cu cari trăiau laolaltă şi sub a căror influenţă directă stăteau ;

3. Presiunea directă şi indirectă a subofiţerilor şi soldaţilor ruşi cari nu puteau pricepe că cineva care a scăpat de luptă să voiască a se reîntoarce din nou la ea, în parte şi tendinţa de a-i reţine ca material bun de lucru, iar la unii direct reauacredinţă ;

4. Influinţa demoralizatoare a micului lor număr, în raport cu miile de streini între cari trăiau. Inşişi ei recunosc că, dacă ar fi concentraţi în mass compacte şi separaţi de alte naţii, ar veni cu mult mai mulţi ;

5. Frica de soartea familiilor lor, teama că vor fi denunţaţi de străinii cu cari sânt laolaltă ;

6. Influinţa demoralizatoare a nesucceselor româneşti".

Probabil că nu a făcut cea mai bună impresie nici ordinul acesta pe cate-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

gorii al Ruşilor. Mai ales dacă ne gândim ce viaţă au dus alături de unguri cei 33 de voluntari anunţaţi, cari nu au putut să plece.

După cât pare din informaţiunile culese dela ofiţerii voluntari mai târziu, Ruşii au menţinut ordinul de concentrare al ofiţerilor, gradaţilor şi intelectualilor fără grade, pe cari i-a adunat pe circumscripţii şi i-a trimis în lagărul din Darniţa, lângă Kiev.

In urma acestui ordin s'au adunat până la începutul lui Ianuarie 1917 la Darniţa, în total vreo 1500 de voluntari, ofiţeri, grade inferioare şi intelectuali.

Viaţa voluntarilor la Darniţa

Ordinul de concentrare a ofiţerilor, gradaţilor şi intelectualilor români la Darniţa, a ajuns la diferitele circumscripţii militare, respectiv la lagărele de prizonieri, cu o întârziere mai mică sau mai mare, după distanţă şi după zelul cu care comandanţii militari i-au dat curs. Fapt este că, pela mijlocul lunei lui Noemvrie 1916 începuseră să sosească la Darniţa primele transpoarte, din lagărele Rusiei europene, iar ultimele transpoarte, din Siberia, pela sfârşitul lui Decemvrie şi începutul lui Ianuarie 1917.

Când Marele Stat Major rus a fixat Darniţa ca punct de concentrare al voluntarilor români, se vede că, nu şi-a dat seama nici el ce se va întâmpla cu ei aci. Darniţa nu putea să adăpostească timp îndelungat un număr mai mare de oameni. Acest lagăr era renumit mai mult din punct de vedere al aprovizionării; pădurile ce-l împrejmuiau erau pline de magazii şi depozite mari cu echipament şi alimente. Erau poate cele mai mari depozite din dosul frontului. Afară de echipamentul celor două batalioane de voluntari recrutate în circumscripţia militară a Moscovei, de aci s'a aprovizionat şi corpul voluntarilor români.

Darniţa însă nu avea *Voenni Gorodok**) pentru adăpostirea trupelor sau prizonierilor, ci bărăci de scânduri, de jumătate în pământ. Nici acestea nu erau prea numeroase. Darniţa servea numai ca un punct de etapă, de trecere pentru transpoartele ce veneau şi plecau. Nu era potrivit pentru adăpostirea mai îndelungată nici din motivul că prizonierii de toate naţiile erau mereu în trecere prin acest lagăr, deci contactul voluntarilor cu aceştia era inevitabil.

In acest lagăr au sosit, din Noemvrie 1916 până la începutul lui Ianuarie 1917, 220 de ofiţeri şi 1200 gradaţi şi intelectuali, voluntari.

La plecarea din lagările din Rusia, bineînţeles, nu se ştia cum e Darniţa şi ce se va întâmpla aci cu voluntarii. Fără îndoială că, aceştia trăiau în iluzia că Darniţa înseamnă sfârşitul umilirilor şi nesiguranţei. Se credeau foarte aproape de realizarea străduinţelor lor. Işi închipuiau că acolo îi aşteaptă o comisie de ofiţeri români, sau cel puţin un delegat al Ministerului de războiu.

Ajunşi la Darniţa, voluntarii s'au convins repede că acest lagăr este numai o treaptă, şi încă din cele inferioare, din scara încercărilor ce au îndurat şi ce mai urmau.

Comandantul lagărului Darniţa, generalul von Eiche — neamţ de origine şi sentimente — nu ştia ce să facă cu voluntarii.

*) Orăşel militar, cu căzărmi pentru regimente şi divizii întregi cum au cele mai multe oraşe din Rusia.

© Babeş-Bolyai University Library Cluj

Pentru cei vreo 140 de ofiţeri voluntari sosiţi în primele zile a destinat o baracă în care încăpeau abia vreo 60 de oameni, care băracă nu dispunea nici de cel mai elementar confort. Nu era nici scaun, nici masă, nici paie de dormit. Şi pe vremea aceasta gerul varia între 30—40°.

Gradaţii au fost plasaţi şi mai rău. 600 de oameni au fost îndesaţi în două bărăci de aceeaşi mărime şi confort.

Cu cei veniţi din Siberia numărul voluntarilor se ridică la 220 ofiţeri şi 1500 gradaţi şi intelectuali. Era deci cu desăvârşire exclus ca lagărul să mai poată cuprinde acest număr de oameni.

In asemenea împrejurări generalul von Eiche fu nevoit să scoată în a doua jumătate a lunei Decemvrie 1916 pe ofiţerii voluntari din lagăr şi să-i plaseze prin vilele din nemijlocita apropiere a lagărului, în Darniţa nouă, cari erau goale, deoarece vizitatori nu erau decât vara. Vilele acestea, dacă nu era aşa de frig, sau dacă ruşii ar fi dat lemne, erau destul de bune şi igienice.

Situaţia subofiţerilor şi intelectualilor rămaşi în lagăr devenea din zi în zi tot mai insuportabilă. Numărul mare de oameni înghesuiţi într'un spaţiu prea mic, lipsa de hrană, curăţenie şi celui mai elementar confort a lăţit printre ei bolile războiului. Dela finea lui Decemvrie şi până la începutul lui Februarie aproape nu era zi să nu fi petrecut la cimitir câte 3—4 camarazi.

Cu toată această stare mizerabilă stăteau bieţii voluntari, sufereau şi mureau. Din bărăci nu a plecat nimeni înapoi în Rusia şi nici nu s'au plâns celor rămaşi acolo de soarta ce o îndurau, pe nedrept.

Nu tot acelaş lucru s'ar putea spune despre toţi *locuitorii vilelor*; între aceştia s'au găsit vreo — 3—4 care au preferit să se întoarcă în Rusia, — făcând — „*mea culpa*".

Aceasta tristă stare de lucruri impunea ofiţerilor să înceapă o acţiune, fie şi numai de ameliorare. In acest scop s'a simţit, înainte de toate, nevoia organizării.

După mai multe consfătuiri s'a căzut de acord ca organizarea să se facă pe baze noui şi democratice. Aceasta pentrucă fiecare voluntar purta în suflet ură neîmpăcată faţă de tot ceace era austriac. Mai ales după cunoaşterea regulamentului austriac din captivitate.

S'a elaborat şi primit un proect de statute, în baza căruia fiecare vilă avea un senior — cel mai bătrân, — iar în fruntea acestora — primseniorul. Seniorii cu primseniorul formau comitetul executiv.

Organizaţie din cele mai simple. Dar merită a fi menţionată pentru frumosul principiu, care a înlocuit disciplina formalistă din regulamentul austriac cu: disciplina sufletului, a conştiinţei, a datoriei şi onoarei.*)

Această organizaţie a ofiţerilor a început acţiunea pentru eşirea din impas în două direcţiuni: prin intervenţii în afară şi ameliorarea stărilor din Darniţa, prin propriile lor mijloace.

Intervenţiile comitetului făcute în afară au rămas fără nici un rezultat. Guvernul român cât şi diferiţi oameni cu influinţă din ţară nici nu au confirmat primirea adresei organizaţiunii voluntarilor din Darniţa. Această tăcere căutam să ne-o explicăm şi prin faptul că, dela intrarea în războiu a României graniţa dela Prut a fost în mod ermetic închisă, în cât pierdusem şi contactul stabilit pe timpul neutralităţii.

*) Art. 9 punct a, c şi d din statute.

Prin o fericită întâmplare comitetul a găsit posibilitatea să depună stăruinţi şi la guvernul rus.

Intr'o zi au prins de veste că, cunoscutul luptător galiţian, Gerovschi, se găseşte la Kiev. Comitetul i-s'a adresat şi lui. Intervenţia lui Gerovschi pe lângă guvernul rus a şi avut succes, întrucât acesta a încredinţat pe generalul Brussilov, comandantul armatei ruse din Galiţia şi Volinia, să se intereseze de soarta voluntarilor români din Darniţa. In luna lanuarie generalul Brussilov a venit la Darniţa, ca să se convingă personal de starea în care se aflau voluntarii.

Paralel cu acţiunea în afară, comitetul s'a nizuit să amelioreze şi stările din Darniţa.

Intâi, prin intervenţii la generalul von Eiche, comandantul lagărului. Prin o adresă înaintată acestuia, comitetul îi arată starea deplorabilă a soldaţilor voluntari, în care, între altele se spuneau următoarele :

„Noi nu ne plângem de situaţia noastră, fiindcă suntem voluntari conştienţi ai unei mari idei şi pentru aceasta suntem gata să îndurăm orice suferinţe ; dar vă rugăm ca prin intervenţia DV. aceste suferinţe să se scurteze. Soldaţi noştri din lagărul Darniţa — între cari sute de oameni inteligenţi, cu şcoale înalte, — încuartiraţi în bărăci rele, fără lumină, fără încălzit, nu sunt provăzuţi cu alimente şi sunt siliţi să rabde foame. Deşi ei sunt voluntari, soldaţii ruşi se poartă faţă de ei mai rău decât faţă de ceilalţi prizonieri".

Rugămintele voluntarilor adresate generalului von Eiche au rămas însă fără efect. Intâi, fiindcă era german şi al doilea fiindcă lipsea sprijinul de sus.

In asemenea împrejurări au căutat mijloacele de ameliorare în propriile lor puteri. Prin un impozit asupra salariilor ofiţerilor s'a creiat un fond de ajutorare pentru cei fără soldă. Circa o sută de învăţători şi intelectuali au fost scoşi din lagăr şi plasaţi pela locuinţele ofiţerilor, înfiinţând pentru ei şi o popotă.

Rărindu-se astfel rândurile celor rămaşi în bărăci s'a îngrijit de aproape ca intendenţa rusă să-i aprovizioneze regulat, iar medicii voluntari au depus o muncă uriaşă până când au reuşit să suprime tifosul exantematic.

Din toate frământările din Darniţa, la Ministerul de război din Iaşi a ajuns — nu se ştie pe ce cale — ştirea că printre voluntarii din Darniţa ar domni un spirit revoluţionar. Guvernul alarmat de această ştire însărcinează pe Lt. Colonelul Const. G. Pietraru, să viziteze pe voluntarii la Darniţa. La 28 lanuarie 1917 Lt. Colonelul Pietraru soseşte la Darniţa, însoţit de Lt. Colonelul Predescu, delegatul M. C. G. român pe lângă Cartierul armatei ruse din Galiţia.

Colonelul Pietraru, luând contact cu comitetul şi aproape cu fiecare dintre ofiţerii voluntari şi vizitând şi pe soldaţi a luat cunoştinţă de adevărata stare a lucrurilor : tristă pentru voluntari şi tristă pentru ţară.

După această vizită la Darniţa, Colonelul C. G. Pietraru pleacă la Petrograd şi nu revine la Darniţa până la 1 Martie 1917.

Credem interesant să publicăm unele date asupra ofiţerilor voluntari adunaţi la Darniţa, după o statistică aflată la dosarul corpului voluntarilor, întocmită de comitetul ofiţerilor.

După această statistică numărul ofiţerilor şi aspiranţilor de ofiţeri, pe ziua de 1 Februarie 1917 era următorul :*)

*) Asupra gradaţilor şi soldaţilor nu s'au luat date detailate.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Gradul	Căpitani	Locot.	Subloc.	Fähnrich	Kadett	Kad Asp.	Aj. d. ofiț.	Total
Activi	2	2	2	—	—	—	4	10
Rezervă	—	13	55	68	66	34	—	236
T. cu term. redus	—	—	—	—	—	—	—	45
				Stud. în med.				
Medici	—	2	1	2	3	1	5	14
Farmaciști	—	—	—	—	—	—	—	1

Etatea:

Până la — 20 ani	10
Dela 20—25 ani	118
„ 25—30 „	95
Dela 30—35 ani	40
„ 35—40 „	20
„ 40—45 „	6
„ 45— „	1

Starea familiară:

căsătoriți	39
văduvi	5
numărul copiilor	52
necăsătoriți	248

Ocupațiunea:

Advocați	23
Magistratură	3
Administrație	15
Administr. financiară	4
Căile ferate	1
Profesori	5
Ingineri	4
Medici	4
Invățători	49
Comercianți	2
Cand. de advocați	18
Studenți	112
Agronomi	2
Funcționari de bancă	25
Militari	13
Farmaciști	1
Proprietari	4
Silvicultori	1
Teologi	3

Averea:

Fără nici o avere	24
Până la 10 mii coroane avere	84
„ „ 50 „ „ „	125
Dela 50 mii coroane în sus	57

Pe provincii:

Ardeal, Crișana, etc.

Județul Ciongrad	—
„ Cianad	1
„ Bichiș	3
„ Ias	—
„ Haidu	—
„ Bihor	11
„ Arad	23
„ Hunedoara	32
„ Alba-Inferioară	20
„ Cojocna	16
„ Sătmar	3
„ Ugocia	—
„ Maramureș	4
„ Selagiu	8
„ Bistrița	7
„ Târnava-mare	6
„ Târnava-mică	6
„ Solnoc-Dobâca	17
„ Turda-Arieș	7
„ Mureșturda	6
„ Treiscaune	3
„ Ciuc	2
„ Odorhei	—
„ Sibiu	28
„ Făgăraș	18
„ Brașov	7
„ Sabolciu	—

Banat

„ Caraș-Severin	21
„ Timiș	10
„ Torontal	4
Bucovina	27

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Prizonierii români după intrarea în războiu a României

Comitetul ofiţerilor din Darniţa, pe măsură ce soseau transpoartele de ofiţeri şi intelectuali de pe întinsul Rusiei, a avut ideia bună de a aduna dela fiecare în parte date şi informaţiuni cu privire la numărul şi situaţia prizonierilor români din acea regiune. Aceste rapoarte se găsesc toate la dosarul Darniţa, în archiva corpului voluntarilor. Ele cuprind un bogat şi interesant material pentru ceice nu au cunoscut situaţia din Rusia de atunci şi slăbiciunile noastre.

Din informaţiunile acestea reese că prizonierii români sunt persecutaţi şi terorizaţi din partea autorităţilor şi soldaţilor ruşi, din partea prizonierilor nemţi şi unguri şi, spre ruşinea noastră, şi din partea multor patrioţi k. u. k., români.

In adresa citată, înaintată generalului von Eiche din Darniţa, comitetul rezumă în următoarele acţiunea celor dintâi :

„In interiorul Rusiei şi în Siberia, fraţilor noştri li-se dă sfatul — durere tocmai din partea autorităţilor ruse — să nu intre în rândurile voluntarilor ; iar pe cei cari îşi manifestă dorinţa de a veni, îi amestecă printre Nemţi şi Unguri, interzicându-li-se cântările româneşti pe motiv că agită. Vă rugăm să nu interpretaţi greşit cererea noastră. Noi nu voim să le creăm lor un trai mai bun ; voim numai să fie scoşi din mâinile răuvoitorilor, pentru a-şi putea manifesta liber voinţa dacă vor sau nu, să intre în armata română".

Propaganda Românilor de sentimente K. u. K. comitetul a încercat să o contrabalanseze prin înscrierea în „Cartea Neagră" a tuturor acelora cari, au încercat să terorizeze şi să denunţe pe cei plecaţi ca voluntari. Din nenorocire a fost destul de mare numărul acestor uscături. Nu vorbim aci de cei cari n'au venit voluntari. Aceasta am considerat-o ca o chestiune pe care o va lămuri fiecare cu propria-i conştiinţă. Au fost trecuţi în „Cartea Neagră" aceia cari, până şi din transportul de voluntari format, căutau să reţină pe Români, aducându-le aminte de jurământul către Franz Iosef şi ameninţându-i cu confiscarea averilor şi spânzurarea familiilor lor. Au fost de aceştia din cei de rezervă, dar mai ales dintre ofiţerii activi. Atitudinea prea puţin românească a ofiţerilor români, activi, din armata austro-ungară, reese dealtfel, şi din tabloul statistic întocmit la Darniţa.

Din numărul de 250 ofiţeri, — 6 au fost activi, din cari nici un ofiţer superior. Abia în Septemvrie 1917, un fiu al Banatului, maiorul Silviu Bordan, dela regimentul de honvezi din Lugoj, s'a gândit, că are o datorie şi faţă de neamul său, atunci când acesta stă în faţa problemei de a fi, sau a nu fi. Câţiva, în cari mai trăia amintirea originei, cereau garanţii cu privire la recunoaşterea gradului, vechimei acestuia etc., toate probleme naţionale de o capitală importanţă în descurcarea socotelilor noastre de o mie de ani cu Ungurii. Marea majoritate însă a rămas credincioasă pajurei cu două capete.

Poate că nu este fără oarecare interes să se ştie, că aproape toţi cei trecuţi în „Cartea Neagră" au beneficiat de fundaţiunea marelui mecenate al neamului românesc din Transilvania, Emanoil Gojdu.

Dar „Cartea Neagră" este a trecutului ; să nu o mai răsfoim. Trebue

BCU Cluj / Central University Library Cluj

însă, să arătăm tristele rezultate ce a dat educaţia străină intelectualilor români.

S'a dovedit că, educaţia streină nu concepe suflet românesc care, dacă lipseşte, va lipsi şi credinţa în biruinţa şi drepturile neamului. lar fără credinţă neclintită nu există avânt patriotic, nu există spirit de sacrificiu. Să tragem pentru viitor această utilă învăţătură.

Câtă vreme intelectualii celor două categorii de mai sus îşi frământau mintea în chestiuni fără importanţă, ruşinoase chiar pentru oameni ce pretind că au învăţat carte, sufletul nealterat al ţăranului era preocupat numai şi numai de marea, veşnica problemă a neamului. Şi aceasta îi aduce cu atât mai mare cinste şi onoare, cu cât puterea raţionământului lui nu zăcea în mintea rafinată de învăţătura îndelungată, ci în sufletul şi sângele lui. Aceasta a fost garanţia existenţei noastre în trecut şi tot ea va fi chezăşia existenţei noastre şi în viitor.

Iată ce scrie în această epocă Ministerului de războiu român un prizonier din Rusia :

Pongoma 6/1917.

Domnule Ministru de războiu rumân V. Brătianu

România.

„Eu Augustin Roşianu din comuna Joajul de sus poşta Teiuş fostam soldat austriac la al 50-lea Infanterie Regiment din Alba-Iulia Transilvania.

Deci viu (să vă aduc) la cunoştinţă, că foarte multe întrebări eu am făcut din luna lui Ianuarie anul de faţă pi la toţi comandanţii ce i-am văzut şi i-am intâlnitu pe aicea prin Rusia şi am trimes cărţi şi la consulul D-voastră din Petrograd şi pi la tipografiile româneşti de prin Basarabia. Rugatuneam în tot felul, ca să ne dea sfatul şi îndrumare cum să putem ajunge ca de bună voie soldaţi în armata română, şi până astăzi nici un răspuns nu am primit dela nimenea. Şi nu mă pot odihni în gândul meu şi dorinţa mea cea mare faţă de neamul nostru şi patria noastră românească. Cât ştiu eu adevărul, că în zilele de faţă ce se petrece în lume, este mare luptă de braţe luptătoare contra duşmanilor noştri, cari caută să ne nimicească. Şi acuma m-am hotărît eu singur să mă adeveresc la înalta faţă al Excelenţei sale Brătianu şi la înalta căpetenie de război român, cu câteva rugări.

1. Mă rog să faci înştiinţare la înalta căpetenie a Rusiei să mă elibereze din prizonieri şi să mă lase a veni în armata română.

2. Şi de domnul Excelenţa Sa Brătianu să mă primească ca un fiu al patriei şi al neamului sub comanda sa românească, că eu voi fi cel mai bun supus şi ascultător al patriei rumâne, după ştiinţa şi puterea mea.

3. Şi dacă nu se poate implini din ceva cauză dorinţa mea ca să vin în persoană ajutor D-voastră mă rog să i-mi trimiteţi o adresă curată, că la ce adresă şi unde primiţi D-voastră împrumutul de războiu dela ţăranii români, că şi eu de astăzi înainte voiesc cu din cât am putere după sudoarea mea de un an de zile prizioner şi după munca mea din cei 70 copeci la zi să mă şi îmbrac din ei, adecă vesminte de trebuinţă pentru mine am adunat 75 ruble şi din acestea de bună voia mea dau 50 ruble împrumut statului nostru românesc.

4. Şi dacă nu voiţi ca împrumutu de războiu să primiţi dela mine, vă rog daţimi adresa dela crucea roşie românească ca săi trimit acolo ajutorul fraţilor mei români, care sau vărsat sângele şi sau nenorocit pentru mine cel din Transilvania să mă elibereze. Mai departe mă rogu fiva aminte din mica mea epistolă care eu am scris-o,

cu cel mai curat scopu şi gând, căci cum aşi putea eu să vă ajut în ziua de astăzi la necontenita muncă a Domniilor voastre care o aveţi de faţă şi cu înalt chip şi privinţă afară din ce eu am scris nu ştiu şi nu vă pot ajuta fără numai aşa.

5. Şi vă scriu drept ca să ştiţi, că scopul meu şi la sute şi mii de fraţi români prizonieri din Rusia este. Căci dacă nu vom putea ajunge noi cu ori şi ce scop de ajutor la D-voastră, noi când se va pune pace în toată lumea, noi vom veni în acel teritor pământ unde va stăpâni România. Dară unde va stăpâni duşmanul nostru, până ne stă capul în sus niciodată nu vom intra şi mai ales eu unul nici decum în veci. Şi dacă nu ne veţi voi să ne primiţi pe pământul românesc, vom rămânea aicea şi apoi mulţi vor trece în America, dar să ne mai stăpânească Austro-Ungaria, niciodată.

Căci slab român va fi acela care să încrede că ungurii vor da dreptul naţional, fără ştiu că cu acele drepturi vom fi cu mult mai rău decum a fost, dacă Transilvania nu va fi luată de Rumânia.

Dară Dumnezeu să vă ajute în gândul şi scopul pe care îl aveţi.

Trăiască România şi întovărăşiţii ei.

Augustin Roşianu

Prizonier din Transilvania azi în Ruşia.

Propaganda externă a Românilor

Afară de propaganda internă, căci prizonierii deveneau ca mâine cetăţenii ţării, — în scop de a cultiva şi a ţine mereu treză conştiinţa lor naţională, am neglijat şi pe cea externă, de o importanţă şi mai covârşitoare. Multe din evenimentele ulterioare sunt rezultatul inactivităţii româneşti sub acest raport.

Propaganda noastră externă stătea la acelaş nivel cu cea internă. Nu exista. Dezinteresarea, — ca să nu folosim termeni mai tari, — caracterizează pe toţi factorii noştri politici în această epocă de supremă încordare pentru toată lumea, şi mai ales pentru cei ce stăteau într'un rând cu noi.

Presa rusă relata zi cu zi manifestări de ale Cehilor şi Sârbilor în toate ţările aliate şi neutre, ca şi în Rusia. Despre Români se vorbea doar în legătură cu intrarea României în războiu. Despre Românii din Austro-Ungaria, şi suferinţele lor, nu am citit nici o ştire. Şi aceasta nu numai în presa rusă ci în toată presa streină. Ziarele franceze şi engleze ce veneau în Rusia, şi ele rareori aduceau câte o ştire asupra României. Dar niciodată asupra Românilor din Austro-Ungaria.

Astfel, dacă nu s'ar fi încheiat tratatul de alianţă, în care s'au stipulat şi admis revindicările româneşti, pentru streinătate nu ar fi existat o problemă românească în Austro-Ungaria.

Şi, în timp ce noi, Românii, trăiam în o rezervă enigmatică, nefirească, adversarii noştri desvoltau o propagandă tot mai intinsă, exploatând în favorul lor fiecare moment scăpat de noi. Aproape nu găsai număr de ziar englez, francez sau rus, care să nu scrie ceva despre cehi şi sârbi. Din parte românească nu se găsea nimeni să rectifice măcar ştirile tendenţioase.

Spre a ilustra tristele rezultate produse de lipsa de propagandă externă, reproducem, mai jos, din broşura lui

BCU Cluj / Central University Library Cluj

G. I. Kapciev — România contemporană şi idealul ei naţional — apărută la Petrograd, la 15 August 1916, partea privitoare la Banat.

„Intre altele Românii pretind, din motive ce nu se cunosc şi partea răsăriteană din Banat. Dar, din punct de vedere etnografic românii nu au nici o bază reală de a pretinde acest teritor, ceace şi istoriceşte se poate dovedi.

Banat au numit în veacul al XVI-lea şi XVII-lea Slavii de sud teritorul asupra căruia se întindea jurisdicţia Banului.

Astăzi se numeşte Banatul-Timişorii partea de sud a Ungariei, dintre râurile Bega, Tisa şi Dunăre, populată în majoritate cu sârbi. Banatul are o întindere de 28040 Km² şi 1½ milion de locuitori; din aceştia sunt 14% români în partea sud-vestică".

Iată ce enormităţi au putut să apară asupra unui teritor la care am avut cel mai indiscutabil drept şi la care am ţinut mai mult. Se zice că, discuţia asupra Banatului ar fi întârziat încheierea alianţei până la 1916. Şi, totuşi, nu s'a găsit nimeni care să combată în străinătate asemenea broşuri şi articole, evindent tendenţioase. Aceasta o puteau face chiar persoane particulare, fără ajutorul statului. Parisul şi Odesa nu a adăpostit nici odată mai multă lume românească ca în cursul războiului. Şi încă o lume prea puţin lipsită de mijloace materiale, căci cei lipsiţi erau în altă parte. Totuşi, nu a mişcat nimeni.

Astăzi, după patru ani de unire cu Ardealul şi trei cu Banatul, înţelegem originea acestei neglijenţe. A lipsit cunoştinţa lucrurilor si a lipsit educaţia naţională în această direcţie. Şi astăzi încă, voiajorul bucureştean, plecând la Băile Erculane se duce până la Mehadia, ca apoi să se întoarcă înapoi la Băi. Mulţi cetăţeni vorbesc şi azi de „Lugoş", „Temişoara", jud. „Temeş", spre marea bucurie şi satisfacţie a Maghiarilor şi spre profunda întristare a Românilor bănăţeni. Astfel, deunde trenul Simplon, care traversează în fiecare zi Banatul, ar putea să ducă zilnic câteva zeci de propagandişti români la Paris, totuşi, el nu duce nici unul.

Dar să revenim la broşura lui Kapciev. Acestei broşuri, câtă vreme trăiam izolaţi, în lagărul de prizonieri, nu i-am atribuit o însemnătate prea mare. Parţialitatea ne-o explicam uşor. Autorul ei fiind rus, foarte firesc să sprijinească pe sârbi care îi sunt fraţi.

Propaganda Sârbilor, pe care am cunoscut-o la Kiev şi evenimentele din Bănat şi Ardeal ne-au făcut însă să-i atribuim acestei broşuri toată importanţa politică.

Căci au trecut pe aici fraţii noştri francezi, Generalul Farret, care a trasat linia dintre noi şi Sârbi exact după harta anexată la broşura lui Kapciev. Şi a mai trasat şi un alt frate la Belgrad, Generalul Franchet d'Esperey, o linie de demarcaţie în Ardeal, care coincide iarăşi cu limitele etnografice ale românismului din aceeaşi hartă.

S'a mai ţinut şi o conferinţă de pace, tot pe pământul fraţilor, unde ni-s'a impus o linie cam tot după indicaţiunile lui Kapciev. Iar la aceasta conferinţă, dl Lloyd George, premierul Angliei, ca şi dl Kapciev, nu ştia unde e Banatul.

Propagandiştii bănăţeni la conferinţa de pace, Dr. Ion Sârbu şi Dr. Avram Imbroane, în trecerea lor prin Londra au găsit o mulţime de volume cu poezii populare sârbeşti din Banat în traducere engleză, şi numeroase alte broşuri în vitrinele tuturor librăriilor, prezentând Banatul ca o provincie pur sârbească. Cercurile oficiale engleze îsi exprimau regretul că s'a înbucătăţit această provincie sârbească.

Biblioteca Centrală Universitară Timişoara

In chestiunea Banatului, dealtfel, purtăm o mare parte din vină şi noi, voluntarii.

Dupăce se injghebase corpul voluntarilor la Kiev şi după ce reuşisem să ne organizăm mai bine ca celelalte naţionalităţi, a cerut şi organizaţia cehă şi sârbă să fie primite la popota ofiţerilor români. După asasinarea gen. Duhonin la Marele Cartier rus de către bolşevici, toate misiunile militare streine, ataşate pe lângă acel cartier, au trecut la Kiev, pe teritorul Ucrainei. Aproape toţi reprezentanţii armatelor streine luau zilnic masa la popota română. Deci, tot atâtea personagii cari aveau şi ocaziunea şi datoria să ne studieze.

In statul major de recrutare al sârbilor din Kiev, erau reprezentate provinciile revindicate de sârbi: Croaţia, Slovenia, Bosnia, Herţegovina, Dalmaţia şi Banatul. Banatul era reprezentat prin un sublocot. din Bavanişte, care avea un rol demonstrativ în acestă organizaţie pe provincii. Informaţiunile date de ofiţerul sârb au fost cât se poate de surprinzătoare şi neliniştitoare pentru noi.

In repeţite convorbiri am încercat să convingem pe camarazii ardeleni despre semnificaţia organizaţiei pe provincii a Sârbilor, dar fără rezultat. Ne-am ales cu învinuirea de a fi separatişti, în dauna intereselor generale româneşti. Astfel a rămas reprezentat în organizaţia noastră din Kiev, până la sfârşit, Ardealul şi Bucovina.

Tot astfel s'a procedat şi mai târziu la formarea comitetului naţional, la Chişinău şi Iaşi.

Situaţia internaţională după revoluţia rusă şi Românii

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In vreme ce vedeam inexistenţa propagandei noastre externe care să susţină dreptele noastre revindicări, tot mai des citiam despre declaraţiile de fidelitate stoarse dela românii de acasă, pe cari ungurii s'au îngrijit să le răspândească în toate ţările neutre. Sub impresia acestor ştiri şi a manifestărilor altor naţionalităţi, cari ţineau congrese, votau moţiuni, energiile tinere ţinute la Darniţa, în o inactivitate din cele mai apăsătoare din punct de vedere moral, voiau să facă ceva, să acţioneze. Cu deosebire după revoluţia rusă din primăvara anului 1917, care, cu lozincele noui, aruncate în toată lumea, condiţiona chiar formarea noilor state de existenţa şi manifestările popoarelor.

Astfel s'a născut ideia celor două întruniri memorabile ţinute la Darniţa, la 11 şi 13 Aprilie st. v. 1917. Atribuind manifestării voluntarilor din Darniţa toată importanţa istorică, ne vom ocupa mai pe larg de aceasta.

Reproducem întâi judicioasa şi temeinica apreciere a situaţiei internaţionale, redactată şi citită în calitate de raportor al adunării, de Dr. Pompiliu Nistor, în adunarea generală premergătoare, ţinută la 11 Aprilie 1917, la care voluntarii au aderat unanim:

„România a eşit din neutralitate mânată de un singur scop sublim: de a uni sub un regim toate părţile constitutive ale neamului românesc, ceace este în concordanţă cu cele mai elementare cerinţe ale oricărei democraţii, fiecât de înaintată. In această păşire ea a avut consimţământul şi garanţia statelor celor mai democra-

tice ale Europei, precum şi a Rusiei. Principiul de a uni sub o singură formaţiune de stat toate naţiunile cari o cer, a fost primit ca punct de de plecare şi de republica Statelor — Unite din America de Nord, modelul unui stat cu adevărat democratic, în adresele preşedintelui Wilson, la cari a aderat lumea întreagă, afară de statele centrale. Acest principiu a fost sărbătoreşte pus ca bază fundamentală şi în răspunsul statelor antantei la notele lui Wilson. Chiar şi Rusia autocrată a fost nevoită să recunoască acest principiu, concretizând prin recunoaşterea necesităţii formării unei Polonii independente, în cadrele ei etnografice.

A venit marea revoluţie rusească, care a măturat oribilele gunoae ale stăpânirii absolutistice, trădătoare faţă de ţară şi faţă de popoarele proprii şi faţă de Aliaţii credincioşi. Toată lumea a primit cu entuziasm triumful democraţiei şi în primul rând noi cari încă suntem — sau cari de multe ori numai (ne) zicem că suntem — democraţi şi a căror soartă ca neam, şi personal, depinde aşa de mult de purtarea Rusiei în continuarea războiului actual.

Revoluţia a produs schimbări enorme, făcând un salt mare dela absolutism la republică; e natural, deci, ca o astfel de schimbare fundamentală a bazelor unui stat, mai ales în vreme de război să producă — la început cel puţin — haos şi chiar anarhie. E natural ca massele liberate spontaneu de un jug de veacuri, mai greu poate decât l-am încercat chiar şi noi, să se îmbete de libertate şi să creadă, de multe ori că, aceasta este egal cu anarhia. Aceasta însă nu e vina democraţiei şi libertăţii însăşi, ci e un stadiu trecător, o exaltaţie naturală, care dacă nu ar fi, ar însemna că această libertate nici nu a fost aşteptată cu atâta dor; aceasta este urmarea şi a nestiinţei şi naivităţii politice a maselor, firesti la un popor a cărui cultură s'a mărginit la straturile de sus, intelectuali şi în parte muncitorimea de la oraşe. E natural ca, în aceste momente toate straturile nedreptăţite ale societăţii, geloase pe drepturile lor şi nerăbdătoare să-şi vază întrupate cerinţele lor drepte, vitale, — să cerce să şi-le împlinească imediat. Intre acestea primul loc îl ocupă muncitorimea şi ţărănimea, ambele reprezentate prin lucrătorii fabricelor şi câmpurilor şi prin milioanele de soldaţi.

In calea împlinirii imediate a dreptelor lor cereri stă însă războiul, care trebue isprăvit cât mai curând, — cred ei. De aci lozinca „jos războiul". In curând însă aceeaş lume socialistă-ţărănească s'a convins că, încheerea războiului numai aşa va fi favorabilă intereselor lor, dacă va însemna totodată şi căderea militarismului în general şi a celui german în special; acesta este cel mai mare duşman al oricărei democraţii şi libertăţi a popoarelor. Atunci a început o reacţiune; întâi în armată, mai apoi chiar şi la muncitorime în contra lozincei de mai sus.

Din ciocnirea acestor două curente s'a cristalizat o atitudine mijlocie, care e primită de majoritatea covârşitoare a muncitorilor socialişti şi de aproape totalitatea soldaţilor ţărani. Această atitudine s'a manifestat în apelul „sfatului deputaţilor muncitorilor şi soldaţilor" către democraţia popoarelor lumii întregi, prin care declară că democraţia rusă este gata să încheie pace cinstită cu toate popoarele democratice „fără anexiuni şi contribuţii"; apelează totodată la democraţiile celorlalte state să silească guvernele proprii să facă acelaş

lucru. In special somează pe socialiştii germani şi austrieci să facă şi ţările lor ceeace a făcut ei în Rusia, adecă să răstoarne monarchiile lor absolutiste, făcând din statele lor republici democratice. Până atunci însă poporul rus va lupta şi mai departe şi faţă de armata duşmană nu va depune nicicând armele. Referitor la naţiunile cari trăesc sub stăpânirea altor naţiuni mai mari, se cere ca tuturor popoarelor să li-se dea dreptul la „samoopredielenie", adecă dreptul de a-şi hotărî singur soarta.

Acest apel a avut un răsunet foarte mare în întreaga lume, deşteptând în multe părţi speranţe, iar în altele bănueli şi frică. Mai mult au sperat austro-germanii, cari vedeau în el posibilitatea de a încheia o pace separată cel puţin pe baza unui „status quo"; şi în Austro-Ungaria în special, unde credeau că vor putea înşela lumea cu comedia unei autonomii a popoarelor ei, care să ţină de Joi până mai apoi. Iar în ţările Ententei, chiar printre socialişti, a răscolit o furtună de proteste, deoarece vedeau în el o încercare ascunsă de a se sustrage dela angajamentele internaţionale faţă de aliaţi, şi-şi credeau periclitate postulatele lor naţionale.

Sub presiunea influinţei preponderente a muncitorilor şi a elementului mai radical democratic din guvern, guvernul provizoric a dat şi el un manifest către poporul rus. In acesta se declară precis că Rusia nu luptă pentru anexiuni şi câştigare de noui teritorii dar — şi aici începe partea mistică şi tonul diplomatic a manifestului, sub care se pot ascunde foarte multe — Rusia nu va putea eşi din acest războiu micşorată, nici ştirbită în interesele ei vitale. Rusia nu vrea subjugarea altor popoare; ea stă pe baza dreptului popoarelor la „samoopredielenie". Ea va continua războiul mână în mână cu aliaţii ei pentru asigurarea democraţiei câştigate, ea va păstra nevătămate toate obligaţiunile ce şi-le-a luat faţă de aceştia.

Cu toată forma aceasta nedecisă socialiştii au fost mulţămiţi cu acest manifest şi au votat în congresul regnicolar, ţinut la 3—6 Aprilie, încredere guvernului, somându-l totodată să presioneze şi asupra guvernelor aliate, să facă declaraţii la fel.

Reţinând din aceste două declaraţii capitale partea ce ne interesează pe noi în special, adecă dreptul naţiunilor la „samoopredielenie" vedem că, în nici una din ele nu e formulat clar, ce se înţelege sub acest cuvânt. Literal „samoopredielenie" însemnează „de sinehotărâre"; circumscris, dreptul de a-şi hotări singur soarta.

Ce înţeleg socialiştii şi guvernul provizoric, ca termen politic, nu s'a clarificat niciodată; cel puţin nu în publicitate şi nu oficial. E interesant că, în presa rusă acest termen se discută mai puţin, pe când în cea franceză, engleză şi italiană — după cum reese din reproducerile ziarelor ruseşti — chiar acest termen se discută cu mai multă aprindere. Avem explicaţiuni cari văd în acest cuvânt dreptul fiecărui popor de a-şi alege singur statul la care vrea să se alipească, sau să-şi formeze singur un stat; alţii văd în el dreptul popoarelor de a-şi alege singuri forma viitoare a statului lor; şi, în sfârşit, foarte mulţi văd numai o autonomie naţională în cadrele statelor vechi. Astfel ministrul francez, Albert Thomas, însuşi socialist, vede în acest cuvânt numai autonomie naţională şi protestează în numele Franţei şi a democraţiei ca Alsacia şi Lorena să rămână şi mai departe Germanilor. Huysmans,

Arhiva Cultul Arhivelor Universitare Bibliotecă

leaderul socialiştilor olandezi îl interpretează ca autonomie şi aprobă aceasta deslegare a chestiunilor naţionale. Partidul constituţional-democrat (cadeţi), care deţine cinci locuri în guvernul provizoric, în programul său, revizuit în congresul din luna Martie, are ca punct însemnat principiul formării statelor naţionale independente, cari să cuprindă totalitatea naţiunilor ceho-slovace, sârbo-sloveno-croate, române, franceze, italiene etc.

Considerând că, în apelul „sovietului" se declară că nu vor tolera anexiuni de nici o parte, nici dismembrarea vreunui stat; considerând că, în vorbirea preşedintelui acestui sfat, deputatul Ciheidze se spune precis nedisolvarea Austro-Ungariei şi Turciei, — reese că, sub „samoopredielenie" se înţelege numai autonomie naţională. De altă parte ministrul Kerenski, în o vorbire ţinută în 8/IV, zice: noi partidul muncii am enunţat primii dreptul popoarelor la „samoopredielenie" şi noi am recunoscut primii principiul dreptului popoarelor de a-şi clădi singure existenţa lor de stat pe cale de plebiscit (postroenie gosudarstvennavo büta), din ceeace ar fi să înţelegem dreptul de stat naţional, independent, deşi cuvântul de „samoopredielenie" nu-l clarifică nici el.

Faptul că acest punct nu e clarificat, mi-se pare a fi, nu o scăpare din vedere, o uitare, din partea socialiştilor cât şi a guvernului, ci nici ei nu sunt în clar cu ceeace voesc. Pe deoparte proclamarea independenţei Poloniei cu toate părţile ei constitutive, s'a făcut primul pas decisiv prin care se calcă principiul de nedisolvare al statelor vechi, pe de altă parte stă doctrina socialismului pur, de a nu lua cu forţa nici un teritoriu al vreunui stat pentru a-l da altuia, care îi opreşte de a primi deschis teza dismembrării Austro-Ungariei. Mai departe, chiar în Rusia există partidul „socialist naţional ucrainean", care pretinde chiar înaintea programului socialist formarea unui stat ucrainean în cadrele republicei federative ruseşti, cu alipirea şi a părţilor ucrainene din Galiţia.

Pentru luminarea partidului socialist rus, pe lângă altele şi în chestia naţională, au sosit în Rusia delegaţiuni socialiste franceze şi engleze, iar altele sunt în drum. Şi se pare că, atât în urma stăruinţelor externe, dar şi în urma limpezirii ideilor proprii, după trecerea primului val de exaltaţie, văzând contrazicerile capitale dintre atitudinea lor şi postulatele elementare ale democraţiei, socialiştii evoluiază spre teza şi a noastră şi alui Wilson şi a tuturor popoarelor democratice; cel puţin aceasta denotă ultimul discurs alui Kerenski, citat mai sus.

Precum Anglia şi Franţa, prin reprezentanţii ei lucrează la limpezirea acestei teze, dacă şi socialiştii ucraineni fac acelaş lucru, cred că este de datoria noastră de a conlucra la aceasta; mai ales până nu e prea târziu, până ce nu s'a fixat definitiv, prin declaraţii solemne, sau chiar prin tractate sau alianţe, cât de departe va merge dreptul cu privire la independenţa şi existenţa naţiunilor mici. Mai ales noi, pe pielea cărora se va încresta deslegarea acestei chestiuni, suntem datori s'o facem, căci întreaga îndreptăţire a noastră de a fi, întreaga noastră fiinţă în calitate de voluntari se bazează pe condiţia deslegării acestei chestiuni, în sensul unirii fiecărui popor într'un stat naţional independent.

Datoria noastră creşte cu atât mai mult, cu cât dela nici un popor apăsat, care voeşte să fie liber, nu

s'au auzit aşa de puţine proteste în contra jugului ce-l poartă şi aşa de puţine cereri de eliberare, ca dela poporul românesc. Această datorie nu ne-am împlinit-o nici noi, nici cei din regat. De nici un popor nu se vorbeşte aşa de puţin, ca de poporul român. Suntem priviţi ca o cantitate neglijabilă, materială şi morală. Şi chiar cu problema românească sunt mai neclar, mai ales în Rusia.

Nu ne poate fi indiferent ce se crede despre noi în Rusia; nici măcar pe vremea absolutismului. Cu atât mai puţin în Rusia democrată de azi, de care poate depinde foarte mult hotărârea existenţei noastre. Ceeace se crede despre noi, are o însemnătate covârşitoare.

Despre români, în general, nu numai opinia masselor ignorante şi superficiale, — care vede în fiecare român un ţigan-lăutar —, ci şi clasele mai culte, nu mult bine vorbesc. Despre Basarabeni Ruşii ştiu, că la ei a fost cuibul celui mai negru reacţionarism, acolo s'au născut cei mai incarnaţi absolutişti (Kasso, Krupenschi, Buriskievici), acolo au fost locurile predilecte ale progromurilor contra evreilor. Chiar şi revoluţia acolo a pătruns mai incet şi mai necomplect, rămânând şi astăzi numai la suprafaţă, pe când în întunerecul de acolo lucrează puterile contrarevoluţionare.

Despre România ei ştiu, că acolo ţăranii sunt asupriţi şi trăesc ca vitele, trebuind să se răscoale la fiecare deceniu pentru a-şi mai uşura mizeria. Ei ştiu că acolo sunt cei mai mari moşieri şi cei mai săraci ţărani. Ei cred, că acolo evreii sunt tot aşa de asupriţi, ca în Rusia absolutistă, deşi tare pare a fi constituţională. Ei ştiu că acolo, în vreme ce ţara se pregăteşte de război, se vând bucate, vite etc., făţiş prin contracte şi pe ascuns prin contrabande, viitorului duşman. Ei ştiu că ţara e plină de germanofili — trădători, cari şi după declararea războiului îşi manifestă în public simpatia lor faţă de germani şi lucrează pentru ei. Ei ştiu de generali degradaţi pentru trădare şi fugiţi la duşmani etc. etc. etc. Nu voesc să discut cari şi întrucât sunt întemeiate acestea, voesc să constat numai cum apreciază poporul rusesc naţia românească.

Trecând la noi, românii din Austro-Ungaria, ei ştiu că noi trăim sub jugul ungurilor şi nemţilor şi că vrem să ne alipim României; dar au credinţa greşită că voim să ne întindem asupra Banatului sârbesc —'cum îl cred ei — şi a unei părţi ucrainene în Bucovina, am voi deci să subjugăm două popoare slave, cari stau mai aproape de sufletul lor decât noi, românii. Mai ştiu, că voim să ne întindem până la Tisa, peste trupul ungurilor, să călcăm deci principiul naţional care este îndreptăţirea de a fi a noastră, chiar contra ungurilor, pe cari şi ei, ca şi întreaga Europă dinainte de război — şi chiar astăzi încă — îi priveşte ca cel mai gentleman, eroic şi democrat popor. Evident deci că faţă de noi încă nu au multă simpatie.

In Rusia se ştie, că la celelalte popoare din Austro-Ungaria cari vor să fie independente, s'au produs în decursul războiului dese acte de dezertare în massă, răscoale şi conjuraţiuni; se ştie despre condamnarea la moarte şi executarea de cete întregi de oameni politici însemnaţi şi cunoscuţi de lumea întreagă, de soldaţi şi muncitori; se ştie de proteste şi procese monstre. — Numai la români nu se prea ştie de asemenea cazuri analoage; chiar şi noi aflăm numai de cazuri sporadice

CC-0. Babeş-Bolyai University Library Cluj

întâmplate cu oameni puţin cunoscuţi, petrecute în împrejurări nu prea impunătoare şi demonstrative; nici noi nu avem cunoştinţă despre martirajul căpeteniilor noastre politice. Şi dacă ar fi fost asemenea cazuri, cu atât mai rău pentru noi românii din toată părţile, că nu le-am ştiut exploata şi nu le-am făcut cunoscute lumii întregi.

S'a întâmplat însă la noi altceva: s'au făcut nenumărate manifestaţii şi declaraţii de loialitate, deputăţii la Viena, pe cari ungurii s'au grăbit să le trimbiţeze în lumea largă. Dacă acestea s'au putut întâmpla la începutul războiului, când nu se putea prevedea desfăşurarea războiului aşa cum l-am văzut, dacă se pot explica astfel de acte politice pe vremea când România — din motive politico-strategice — nu-şi putea exprima pe faţă intenţiile, — după intrarea ei în război, pentru unirea şi eliberarea noastră — orice manifestaţie, orice declaraţie de loialitate şi alipire faţă de Habsburgi şi monarchie este o trădare de neam, care nu i-se poate ierta nimănuia.

Ştim cu toţii că, afară de unii trădători de profesie ai neamului nostru de dinaintea războiului, numărul covârşitor al celor ce iau parte la aceste manifestaţii, este strâns cu baioneta la spate. Mulţi, foarte mulţi vor fi săvârşit trădarea de neam numai puşi între alternativa: loialitate, sau închisoare ori moarte. Dacă se poate înţelege cedarea de frică a celor mici şi neînsemnaţi, nu se poate admite, nici ca împrejurare atenuantă, laşitatea a acelor căpetenii politice-culturale, pe cari am fost învăţaţi să-i vedem în fruntea vieţii publice româneşti, — căci prin faptele lor au compromis marele principiu pentru care au luptat şi ei şi noi şi strămoşii noştri. Ori cât de însemnate sunt persoanele lor, erau datori neamului care i-a ridicat în slavă, cu o moarte eroică, aşa cum au făcut-o cehii, sârbii, rutenii şi italienii.

Desigur aceste declaraţii sunt cunoscute în cercurile iniţiate ale conducătorilor statelor şi cei interesaţi, ungurii şi nemţii s'au îngrijit să le facă cunoscute în cercuri cât mai largi; desigur aceste acte de laşitate vor fi aşternute înaintea viitoarelor pertractări depace, ca voinţă a întregului popor român, credincios dinastiei şi statului. Ne putem felicita că, în urma marilor evenimente mondiale din urmă aceste acte nu au atras atenţiunea şi a cercurilor mai largi, a mulţimei popoarelor. Am convingerea că soarta statelor şi a popoarelor, precum şi rolul conducător la încheerea păcii viitoare, încet-încet va scăpa tot mai mult din mâna diplomaţilor şi va trece tot mai mult şi definitiv în aceea a maselor popoarelor, prin organizaţiile lor democratice şi socialiste; mai ales în urma revoluţiei ruseşti şi alipirei Americei la Aliaţi. Nu ne este deci indiferent, ce şi cum se vorbeşte despre noi, mai ales în lumea democratică; de acea zic că, avem noroc că nu se ştiu toate acele declaraţii de loialitate de cari am vorbit.

Oricum ar fi însă, e evident, că poporul român nu-şi poate exprima azi şi acasă libera sa voinţă; aceasta o pot exprima numai doi factori ai săi, eşiţi de sub jugul ce le închide gura celor de acasă. Primul sunt refugiaţii noştri din România, — înţelegând prin aceştia pe ceice au trecut graniţa cu inima curată, cu sfântul gând să lupte cu vorba şi cu fapta pentru ideal, iar nu să-şi apere cinstita-le piele. Cei din urmă, la prima ocazie, — văzând că nici în România nu scapă de arme — s'au refugiat înapoi, ori s'au făcut agenţi şi spioni austro-germani, spre

a-şi reabilita poziţia în faţa stăpânilor vechi. Cei dintâi au lucrat, au vorbit, au scris şi glasul lor s'a auzit în toate ţările, chiar şi în Rusia absolutistică*) : şi desigur glasul lor a contribuit şi el ceva la aranjarea între aliaţii noştri a viitoarelor graniţe ale României de mâine. Azi aceştia sunt în mare parte în luptă ca soldaţi credincioşi idealului ; glasul lor deci, deocamdată, e bubuitul tunurilor. Şi de altfel, rolul lor s'a încheiat odată cu intrarea României în războiu.

E rândul nostru de a vorbi acum pentru al doilea factor liber. Aceştia suntem noi, voluntarii români. Primul glas tare al nostru a fost că ne-am prezentat credincioşi la apelul naţiunei, fără răsgândire şi fără speculaţiuni de orice natură. Imprejurări fatale, greşeli mari ale acelora cari trebuiau să ne poarte de grijă, au făcut să ne adunăm numai atâţia, lipsindu-ne şi acum massele pe cari să ne fim răzimat ; au făcut să ne pierdem vremea în nelucrare, luni de zile. Dar nu este locul aci să discutăm mai pe larg acest punct dureros.

Dar din aceste împrejurări şi greşeli a urmat şi o greşală a noastră — dacă o putem numi aşa — şi adecă : de când suntem aici nu ne-am manifestat în publicitate, nu ne-am spus cuvântul nostru cu glas tare, să se ştie despre noi şi să ne audă glasul şi cei părăsiţi ai noştri, neamul românesc din Austro-Ungaria şi România, ţările aliate şi chiar şi Rusia, unde ne aflăm. Ne-a reţinut faptul că suntem lipsiţi de sprijinul mulţimei care să stea în jurul nostru, ne-a reţinut nesiguranţa şi stadiul, veşnic de trecere, în care ne găsim ; dar şi un gând, nu josnic, ci mic şi nevrednic de hotărârea ce am luat, să ne punem viaţa pe altarul naţiunii : a fost gândul să nu afle ungurii şi nemţii despre noi, să nu se întâmple nimica rău celor d'acasă. Dar trebuia să facem tocmai contrariul ; să ştie ungurii că noi nu-i mai vrem ; să ştie cei de acasă că noi nu i-am uitat şi să prindă din curajul nostru nou curaj, nouă voinţă de a suferi şi spera.

Dar, dacă nu am făcut-o câtă vreme războiul se continua în cadre normale, până când eram siguri că tratatele dintre state ne garantează împlinirea dreptelor noastre cereri, până ce idealul nostru era să se realizeze prin cancelariile diplomaţilor — astăzi s'a schimbat cu totul faţa lucrurilor la flacăra revoluţiei ruseşti. Azi, şi în viitor tot mai mult, soarta lumii se va decide în casa ţăranului şi în atelierele muncitorului ; astăzi se pun în discuţie în piaţă tratatele şi alianţele diplomaţilor, se revizuesc toate hotărârile părute nestrămutabile ale statelor. Războiul se poartă astăzi în numele libertăţii popoarelor, al dreptăţii şi al păcii pentru toţi oamenii.

Ar fi o crimă dacă nici astăzi nu s'ar auzi glasul nostru, dacă şi acum am lipsi de a ne spune cuvântul nostru, prin care să arătăm că războiul nostru este de asemenea în numele democraţiei, în numele dreptului elementar al fiecărui popor de viaţă, de a-şi hotărî singur soarta, de a-şi alege singur statul pe care vrea să-l formeze, sau căruia vrea să se alipească.

Nu ştiu dacă voluntarii cehi, sârbi, ori poloni au făcut sau nu acest lucru, cred însă că protestul şi apelul lor, dacă nu s'a făcut, se face, ori se va face. Ştiu însă că, prizonierii cehi din Kiev, Moscova şi, este probabil că şi din alte părţi, au intrat deja în legătură cu comitetele revoluţionare ruseşti, cerând să-i primească şi pe ei în organizaţia lor, unde desigur vor lucra

*) Kapciev, autor rus, în broşura citată dă în traducere rusă câteva rânduri din poezia „La noi“ de Goga.

pentru independenţa lor naţională. Ştiu că, din multe părţi s'au trimis de ofiţeri şi soldaţii prizonieri, adrese de salut şi aderenţă revoluţiei ruseşti, cerându-se aceleaşi drepturi naţionale ca şi pentru popoarele stăpânitoare".

— — — — — — — — —

(Urmează propunerea pentru lansarea unui Memoriu-Manifest, tuturor guvernelor, presei din toate ţările, schiţând pe scurt punctele principale ce vor fi atinse).

— — — — — — — — —

Darniţa, la 11 Aprilie 1917.

ss. *Dr. Pompiliu Nistor*
medic-locot.

Adunarea generală a voluntarilor din Darniţa ţinută la data de mai sus, la care a asistat circa 500 de ofiţeri, intelectuali şi subofiţeri, reprezentând deci aproape toată intelectualitatea cu dragoste de neam a românilor din Rusia, a aderat unanim şi cu însufleţire la expunerea d-lui Dr. Pompiliu Nistor, hotărând să se redacteze memoriul propus în baza principiilor discutate în această adunare şi care să fie supus unei noui adunări generale.

Pentru redactarea acestui memoriu adunarea alege o comisie compusă din d-nii: Dr. Pompiliu Nistor, medic, Dr. Victor Deleu, Dr. Octavian Vasu, Dr. Nicolae Nedelcu, Dr. Gavrilă Iuga, Dr. Vasile Chiroiu, Dr. Trifon Ghilezan, avocaţi, Simeon Gocan şi Emanuil Isopescul, profesori. Comisiunea încredinţează cu redactarea Memoriului pe dl Dr. Pompiliu Nistor. Proectul memoriului redactat de dl Dr. Nistor primit fiind de către comisie, a fost supus adunării generale a voluntarilor din 13/26 Aprilie 1917.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Manifestul dela Darniţa

13/26 Aprilie 1917

Am reprodus aproape în întregime raportul d-lui Dr. Pompiliu Nistor, care a făcut obiectul discuţiunii voluntorilor în o grea epocă din viaţa neamului, cât şi a lor, ca oameni.

Nimic nu reoglindeşte mai fidel situaţia internaţională după revoluţia rusă şi locul jalnic ce-l ocupa neamul românesc în configuraţia politică de atunci.

Nici o descriere ulterioară, fie ea oricât de multilaterală şi măestrită, nu putea să reconstitue impresiile de atunci şi noua concepţie politică apărută la orizont. Afară de aceasta o descriere ulterioară nu poate avea nici importanţa istorică şi nici Memoriul lansat la Darniţa nu ar putea fi apreciat după adevărata lui valoare.

Raportul d-lui Nistor mai are şi o altă însemnătate. Ne desemnează clar şi precis linia demarcaţională dintre lumea veche şi cea nouă. La adăpostul distanţei, în timp şi spaţiu, şi a unor împrejurări excepţional de grele, în mod cu totul imparţial şi dezinteresat. raportul constată neajunsurile dureroase, dar adevărate ale politicii româneşti de pretutindeni. Făcând aceste juste aprecieri şi constatări, raportul concepe un nou program politic, indispensabil în noua lume şi reclamat de marile interese ale neamului. Acestui program politic s'au conformat voluntarii noştri când s'au hotărât să înceteze cu politica tradiţională, cu multe pretenţii de diplomaţie, dar prea puţin potrivită să facă cunoscută lumii dorinţele poporului

românesc. Voluntarii noştri din Rusia au fost primii ardeleni cari au privit evenimentele în faţă, le-au judecat clar, luând singura atitudine posibilă în momentele hotărâtoare de atunci.

Li-se cuvine toată onoarea şi recunoştinţa voluntarilor dela Darniţa pentru înţelepciunea cu care au cumpănit evenimentele, căci din această înţelepciune s'a născut prima manifestare colectivă a Românilor din Austro-Ungaria — Memoriul-Manifest — care, pentru întâia dată în cursul războiului, prin voinţa exprimată a Ardelenilor, pune problema românească net, fără tertipuri diplomatice, la lumina zilei, aducându-l la cunoştinţa tuturor acelora de cari depindea soarta poporului român. **Darniţa este prima Alba-Iulie a Ardealului.**

Iată Memoriul :

Guvernului provizoriu al Rusiei, Sfatul deputaţilor, muncitorilor şi soldaţilor din Petrograd, Tuturor statelor aliate şi neutre prin reprezentanţii lor în Rusia.

„Noi, corpul voluntarilor armatei române, ofiţeri, subofiţeri şi soldaţi de naţiune română de pe teritoriul monarchiei Austro-Ungare, foşti prizonieri de război în Rusia ; noi, cari cu jertfa vieţii noastre suntem gata să intrăm în lupta pentru împlinirea idealului nostru : de a uni tot poporul, tot teritoriul românesc din monarchia Austro-Ungară în una şi nedespărţită Românie liberă şi independentă, trimitem prin delegaţii noştrii salutul nostru cel mai călduros Rusiei democratice şi tuturor acelor luptători, cari au lucrat şi s'au jertfit pentru ea. Avem încredere în democraţia creată de revoluţia rusească şi îi dorim cea mai deplină izbândă în împlinirea programului ei, cu atât mai mult, că acel program democratic, atât politic cât şi social-economic şi cultural, e profesat de întreg poporul nostru de zeci şi sute de ani.

Nici nu se putea altfel, căci noi, cele 4 milioane de Români din monarhia Austro-Ungară suntem un popor absolut democratic, fără aristocraţie, fără capitalişti, fără proprietari mari, compus din ţărani, muncitori, meseriaşi şi intelectuali, ei înşişi în mare parte proletari.

Pentru acel program am dus luptă crâncenă nu numai noi, ci şi toate celelalte popoare subjugate ale monarhiei, la fel democratice cu noi: Cehii, Slovacii, Sârbii, Croaţii, Rutenii şi Italienii Am suferit prigoniri şi martiriu, dar n'am putut ajunge la nici un rezultat. Căci ne-am lovit încontinuu de zidul şovinismului brutal şi intolerant maghiar şi german.

Ori împlinirea programului nostru democrat însemna satisfacerea deplină a dreptelor noastre cereri — postulate inerente ori cărei democraţii adevărate — de viaţă liberă şi independentă naţională, atât pe teren politic cât şi cultural şi economic. Dar aceasta ar fi însemnat sfârşitul stăpânirii absolutistice şi reducerea la adevărata lui valoare a elementului maghiar şi german, care, deşi în minoritate, voieşte să ne ţie în continuă sclăvie economică, culturală şi naţională ; să ne răpească ce avem noi mai scump : limba, cultura şi averea chiar ; să ne impună cu sila limba şi cultura lor, şi să-şi îmbogăţească micul lor capital numeric şi intelectual prin membre rupte din carnea şi sângele neamurilor noastre ; ca apoi pe ruinele naţiunilor înghiţite să-şi zidească visul lor imperialist maghiar şi german, pe toată întinderea Europei centrale şi sud-ostice.

Dar noi, ca şi celelalte popoare, aliatele noastre fireşti, ţinem din tot sufletul să nu ne lăpădăm de naţiunea noastră, orice s'ar întâmpla.

Pentru aceste cauze în Austro-Ungaria chestiile naţionale primează totdeauna pe cele sociale; de aceea, până nu se vor deslega conform drepturilor ginţilor chestiunile de naţionalitate, în Austro-Ungaria pace nu va fi, nici bună stare. Până atunci vor fi moarte şi mincinoase orice reforme democratice. Până atunci în Austro-Ungaria vor fi cele mai multe privilegii, cele mai mari dări, cei mai mulţi emigranţi şi cele mai mari mizerii. Până atunci Austro-Ungaria va fi un cuib de viespi, care va ameninţa în continuu pacea şi viaţa liniştită a Europei întregi. Acest lucru l-au înţeles şi multe partide socialiste din Austro-Ungaria, cari alături de noi au cerut şi cer deslegarea dreaptă a chestiunii naţionalităţilor.

Astăzi, când noi Românii — ca şi celelalte neamuri subjugate — ne-am convins definitiv, că nouă, ca Români, nu ne mai e posibilă existenţa în cadrele statului austro-ungar; noi cari în limbă, în cultură, în structura socială şi în întreaga fiinţa noastră etnică şi politică formăm un trup unic şi nedespărţit cu toate celelalte părţi constitutive ale naţiunii române cerem cu voinţă nestrămutată încorporarea noastră la România liberă, pentru a forma împreună cu ea un singur stat naţional românesc, pe care îl vom zidi pe bazele celei mai înaintate democraţii. Pentru acest ideal ne punem în cumpănă tot ce avem, viaţa şi averea noastră, femeile şi copii noştri, viaţa şi fericirea urmaşilor noştri. Şi nu ne vom opri, până ce nu vom învinge, ori vom pieri.

A fost o vreme când ne-am fi mulţumit, siliţi de împrejurări grele, şi numai cu o „autonomie naţională", cu toate că o autonomie are îndreptăţire de a fi numai pentru minorităţi, pe când în Austro-Ungaria noi suntem majoritatea: naţiunile nemaghiare şi negermane.

Dar ne-am convins că în cadrele statului Austro-Ungar, orice concesii, orice legi, fie cât de drepte, orice garanţii s'ar da, ori cât de serioase s'ar părea, vor fi tot minciuni, cari vor fi călcate în prima zi. Căci ar trebui înainte de toate să se schimbe firea celor două neamuri stăpânitoare, pentru ca ele să renunţe la visurile lor de hegemonie absolută şi de imperialism. Aceasta însă nu se va putea întâmpla până ce vor avea în mână puterea de stat cu tot aparatul ei: de armată, jandarmi, administraţie şi justiţie, până ce vor avea la spatele lor militarismul şi imperialismul german. Nu este ţară, unde să existe atâtea legi, atât naţionale cât şi sociale, cari să fie călcate cu atâta uşurinţă şi cinism, ca acolo. Legi frumoase s'au adus destule, cari au servit de paradă în faţa democraţiilor străine, dar cari nici când nu s'au aplicat, ci totdeauna au fost eludate, în favorul naţiunilor stăpânitoare şi al aristocraţiei lor de sânge şi bani.

Cerem deci incorporarea noastră la România, în numele dreptului fiecărei naţiuni capabile de viaţă şi în stare de a-şi hotări singură soarta, de a-şi alege singură statul şi forma prin care voieşte să se guverneze. In numele simţemintelor noastre adânc democratice apelăm pentru împlinirea acestui fundamental postulat al democraţiei, mai ales la sprijinul tinerei democraţii ruseşti. Cu atât mai mult că această tânără democraţie, în cele dintâi zile ale ei, prin cuvântul autorizat atât al sfatului deputaţilor, soldaţilor şi lucrătorilor, în apelul lor către democraţia lumei întregi, cât şi prin al guvernului provizoriu, în manifestul lui din 27 Martie, a recunoscut sărbătoreşte dreptul naţiunilor, de a-şi hotărî singure soartea, fapt pentru care îi exprimăm adânca noastră recunoştinţă.

Cu atât mai mult, că această democraţie prin aceleaşi organe ale ei a

pus prima în practică acest principiu, prin declararea independenţei statului polon şi unirei tuturor Polonilor în un singur stat în cadrele hotarelor etnografice ale acestora.

Suntem adânc convinşi că în acelaş mod echitabil va fi deslegată şi chestia românească, ca şi a celorlalte naţiuni subjugate din Austro-Ungaria. Căci această monarhie austro-ungară nu e altceva, decât un conglomerat de ţări răpite prin forţa brutală, fără consimţământul naţiunilor lor, cari n'au nimic comun cu naţiunile ce le subjugă, decât ura ce-o simt faţă de ele — ură. care va înceta numai odată cu căderea graniţelor actuale.

Desmembrarea Austro-Ungariei ar însemna repararea, în numele democraţiei, a marei nedreptăţi istorice, ce s'a făcut popoarelor, prin încătuşarea lor de un tron sângeros şi de o impărăţie fără lege. Iar nedesmembrarea ei ar însemna că democraţia recunoaşte atotputernicia forţei brutale, şi că sancţionează un trecut absolutist şi feudal.

Şi dacă pentru Polonia înviată s'a admis desmembrarea Austro-Ungariei şi Germaniei, tot atât de categoric e imperativul acestei desmembrări, în faţa democraţiei, când e vorba de atâtea popoare naţionale-conştiente şi dornice de viaţă independentă. Suntem adânc convinşi, că in acest sens a înţeles şi democraţia rusească ideia de „autodeterminare" din chemarea ei, solidară şi în aceste privinţe cu democraţia cea mai înaintată a Franţei, Angliei şi Italiei, precum şi cu a Americei, exprimată prin glasul autorizat al generosului ei preşedinte, Wilson.

Soarta noastră viitoare nu o poate hotări în graniţele actuale un plebiscit. Teoreticeşte acesta ar fi îndreptăţit, numai dacă nu ne-ar mărgini să hotărim chestiuni ce ni-se impune, ci ne-ar da deplină libertate să ne alegem noi înşine acele idei şi teze pe cari voim să le hotărâm. In practică se poate oare inchipui un plebiscit intre naţiunile subjugate până ce vor exista cadrele existente ale monarhiei, până ce naţiunile dominante vor putea dispune de tot aparatul puterii de stat? Dar aceasta ar insemna teroare, nu plebiscit; aceasta ar insemna renunţarea la orice aspiraţiuni, ori moartea. Se poate inchipui oare in astfel de imprejurări, astfel de garanţii, cari să nu fie călcate şi eludate?

Avem dovezi foarte recente chiar, despre felul cum se înţelege acolo exprimarea liberei convingeri. Numai in anul acesta au fost executaţi peste 400 fruntaşi ai neamului nostru, iar câteva mii au fosi aruncaţi în temniţă, averile lor confiscate. Şi aceasta numai pentru bănueli şi pentrucă nu au voit să iscălească aeclaraţii de loialitate faţă de Habsburgi. Spre ruşinea lui, statul unguresc a întrebuinţat de agent pentru acest scop pe trădătorul, de mult excomunicat de tot neamul românesc, pe metropolitul impus de ei şi nu voit de noi, Vasile Mangra. Prin ameninţări şi teroare a stors şi aderarea unei părţi a clerului nostru, mai ales înalt, care însuşi, încă în 1913, deciarase în casa magnaţilor din Budapeşta, că nu el reprezintă voinţa poporului român şi partidul naţional.

Şi au găsit şi unii, pe cari eram deprinşi, să-i vedem în fruntea luptelor noastre pentru naţiune şi libertate, şi cari puşi între alternativa: laşitate sau moarte, durere, au ales-o pe cea dintâiu, renegându-şi prin aceasta tot trecutul lor, desminţindu-şi toată viaţa lor politică de mai înainte.

Protestăm energic şi în faţă lumii întregi, ca acele declaraţii să fie considerate părerea şi voinţa neamului românesc din Austro-Ungaria.

Acea părere nu o exprimă laşii, ci o exprimă — aceasta vorbeşte mai lămurit şi înlocuieşte orice plebiscit —

văzut istoria întregei noastre vieţi politice, începând cu ivirea Ungurilor în Europa, o exprimă răscoalele nenumărate ale ţăranilor noştri în contra asupritorilor lor de pământ, lege şi limbă; o exprimă revoluţia noastră din 1848 cu miile ei de martiri şi eroi. O exprimă programele politice-sociale ce le-am profesat în viaţă prin fapte, în scris şi cu vorba, în parlament şi în străinătate. O exprimă acei condamnaţi politici, cari au umplut închisorile justiţiei ungureşti. (Siberia noastră.) (Numai în Ungaria în deceniul până la 1908 au fost condamnati, după o statistică necomplectă 483 de inşi, la 123 de ani, plus amende de 150 mii de coroane.)

O exprimă acea mulţime fără nume a ţăranilor cari sufăr şi tac; acele mii de fericiţi, cari au putut rupe cordoanele din Carpaţi şi s-au refugiat în România, unde au întrat in armată şi au luptat şi au murit, împăcaţi, cel puţin, că nu mor pentru un popor ce i-a disprețuit şi urât numai, ci pentru un ideal.

O exprimă acele sute de spânzuraţi şi împuşcaţi, acele mii de noi condamnaţi, cari nu şi-au trădat idealul de frica baionetei.

In sfârşit o exprimăm noi, foştii prizonieri de războiu, cari îndată ce ni-s'a dat putinţa, am venit de bună voe la luptă şi la moarte. Noi, ofiţerii, aproape în totalitate aici, precum şi zecile de mii de soldaţi, acasă ţărani şi lucrători, fără multă carte, dar conştii de datoria lor naţională, noi, cari ne oferim braţul şi sângele nostru tânăr şi generos pentru întruparea idealului nostru. Sângele nostru nu se va vărsa înzădar. Credem ferm, că între viitoarele state fericite, naţionale şi democratice va fi şi România tuturor Românilor.

Datoria fiecărei democraţii adevărate va fi să ne ajute şi pe noi, şi ca pe toate popoarele subjugate în interesul chiar al democraţiei.

Darniţa, în 13/26 Aprilie 1917.

Memoriul, tradus în limba franceză şi rusă a fost trimis la 23—27 Aprilie: 1. guvernului provizoric rus, 2. comitetelor muncitorilor şi soldaţilor din Petrograd, Moscova, Kiev etc., 3. partidelor politice şi oamenilor politici mai însemnaţi din Rusia, 4. ziarelor şi revistelor ruseşti, 5. organizaţiilor naţionale cehe, sârbe, polone şi rutene din Rusia, 6. reprezentanţilor ţărilor aliate şi neutre din Rusia, 7. birourilor de presă şi ziarelor franceze, engleze şi italiene, 8. guvernului şi ziarelor româneşti.

Trecând părintele Vasile Lucaci şi Ion Moţa prin Darniţa în America am încredinţat un exemplar şi d-lor, care a fost publicat, cu toate semnăturile, în ziarele româneşti din America de Nord. Iar ofiţeri români din armata austro-ungară care au luptat pe frontul italian ne-au confirmat că au fost aruncate asupra liniilor austriece ziare care publicau acest memoriu.

Această adresă a fost iscălită de 250 de ofiţeri şi de 250 subofiţeri şi soldaţi, ca delegaţi ai corpului voluntarilor armatei române.

Ecoul Manifestului dela Darniţa

Ce binevenit a fost Manifestul voluntarilor dela Darniţa, ne-o dovedesc comentariile întregei prese ruse şi străine. Multe din aceste comentarii se mai păstrează şi astăzi, dar nu ne îngădue spaţiul să le reproducem.

Mai surprinse au fost de manifestaţia voluntarilor opinia publică din

România şi cercurile oficiale. Cea dintâi fiindcă nu avea cunoştinţă de existenţa voluntarilor, iar cei de a doua din motive pe care istoria va trebui să le clarifice.

Din parte oficială, iarăşi, colonelul Pietraru a fost acela, care nu găsea destule cuvinte să laude atitudinea hotărâtă a voluntarilor. Şi aceasta este foarte explicabil. Colonelul Pietraru, după însărcinarea cu organizarea corpului de voluntari, întrase şi dânsul în categoria acestora, cari de ani de zile zădarnic băteau la toate porţile, dar fără să li-se deschidă. Nimic mai firesc, deci ca d-sa, pe urma acestui tratament să se apropie şi sufleteşte mai mult de voluntari.

Din comentariile presei române, făcute cu ocazia publicării Memoruluimanifest dela 13/26 Aprilie 1917, ne oprim la acela al d-lui Octavian Goga, publicat în Nr. 100 din 14 Mai 1917 al ziarului „România", din Iaşi:

„ — — —

realitatea sufletească a Ardealului, pe care să-l aprecieze în consecinţă.

Judecând această mărturisire ne pătrundem cu toţii de sentimentul binefăcător al unei apropieri frăţeşti şi se vor găsi probabil mulţi dintre noi cari îşi vor zice: — Nu era oare un lucru mai bun de făcut cu aceşti o sută de mii de Ardeleni, decât să-i lăsăm fără nici o întrebare şi fără nici un răspuns, cu ochii îndreptaţi spre Carpaţi unde călătorea dela Ural în fiecare seară sufletul lor chinuit?

Aşa vor zice mulţi şi se vor găsi şi de cei cari vor şti să răspundă. . ."

Propaganda culturală-politică a voluntarilor

Viaţa dela Darniţa a rezervat voluntarilor şi o cotitură duioasă, plină de cele mai frumoase amintiri. Aci au ajuns în contact cu Basarabenii.

După plasarea ofiţerilor prin vilele din Darniţa nouă, Comitetul a intervenit pe lângă generalul von Eiche să permită ofiţerilor, întâi în grupuri, mai târziu individual, să viziteze oraşul Kiev, care se găsea dincolo de Nipru, la o distanţă abia de 7 km şi cu care era şi comunicaţie de tramvai. De aci înainte aproape zilnic mergeau ofiţerii la Kiev. Mai târziu li-s'a permis şi soldaţilor voluntari vizitarea oraşului.

Având voluntarii ca semn distinctiv tricolorul la chipiu, foarte uşor puteau fi recunoscuţi de intre celealte naţionalităţi. Mai ales la început se interesa multă lume de ei, deoarece voluntarii români erau o apariţie nouă pe străzile Kievului.

Intâmplarea a făcut ca, printre ceice se interesau să fie şi câţiva studenţi basarabeni dela Universitatea din Kiev. De aci înainte foarte des se vedeau austrieci cu tricolor românesc la chipiu (voluntarii), vorbind româneşte cu soldaţi sau civili ruşi şi strecurându-se printre massele de filosofi moscoviţi, cari puneau lumea la cale pe străzile Kievului, după revoluţia din primăvara anului 1917.

Sosiţi acasă la Darniţa îşi spunea fiecare împresiile dela oraş, printre cari, fireşte şi descoperirea Basarabenilor.

Descoperirea Basarabenilor la Kiev a fost raportată şi vilei No. 71, care servea drept palat administrativ. Aci îşi avea reşedinţa primseniorul, căpitan Aurel Maxim, înconjurat de statul major al voluntarilor mai bătrâni. Din acest moment contactul cu Basarabenii a fost permanent, transformându-se mai târziu în o prietenie ce mai fiinţează şi astăzi încă.

Dl Victor Deleu şi dl Vasile Chirou au mers în numele Comitetului la Kiev să facă cunoştinţa acestor studenţi basarabeni. După aceasta i-au întrebat câţi sunt şi din ce regiune. Nu ştiau, sărmanii, fiindcă nu se cunoşteau. Nu se deşteptase încă în ei dorul de a se cunoaşte, de a se căuta reciproc.

La sfatul delegaţilor comitetului într'o bună zi studentul în medicină, Virgil Bogos afişează la Universitate un apel, prin care ruga pe toţi studenţii şi studentele basarabene să se prezinte la o întrunire. La acest apel au răspuns 42 studenţi şi studente.

După ce s'au cunoscut între olaltă, Comitetul î-a invitat la Darniţa, unde i-a primit puternicul cor al ofiţerilor, compus din 70 persoane, condus de conservatoristul Medrea. La câteva zile au revenit din nou, cerând cărţi de literatura şi limba română.

Profesorul Emanuil Isopescul s'a angajat să le ţie cursuri de limba şi literatura română, pe cari le-a şi ţinut la universitatea din Kiev până la plecarea noastră din Darniţa.

La 24 Martie 1917, tot la sfatul Comitetului voluntarilor, studenţii pornesc o mişcare în vederea organizării, convocând la o şedinţă constitutivă pe toţi Basarabenii aflaţi la Kiev.

In acelaş scop Comitetul voluntarilor le schiţează un proect de statute, iar în şedinţa de constituire din 24 Martie, se înfiinţează la Kiev prima societate basarabeană sub numele: „Cercul studentelor şi studenţilor români din Basarabia şi de peste Nistru."

Având în vedere evenimentele ce s'au petrecut de atunci la Kiev, cari au făcut ca multe amintiri de valoare istorică să se peardă, credem a face un bun serviciu naţional, publicând aici primul proces verbal asupra constituirii cercului basarabean, după o copie autentică, făcută de dl Vasile Chiroiu ca notar al şedinţei, aflată la dosarul Darniţa al C. V. R.:

PROCES VERBAL

luat în şedinţa constitutivă a „Cercului studentelor şi studenţilor români din Basarabia şi de peste Nistru", ţinută la 24 Martie 1917, în sala Universităţii din Kiev.

Prezenţi membrii ordinari înscrişi, reprezentanţii corpului ofiţeresc, voluntari români din Darniţa, ofiţeri din armata regală română şi alt public basarabean şi din Regat.

1. In numele comitetului constitutiv (de iniţiativă N. A.) preşedintele dl Virgil Bogos declară şedinţa deschisă — pronunţând cuvintele: „Deşteaptăte Române!"

Atunci corul ofiţerilor voluntari români din Darniţa intonează imnul naţional, ascultat în picioare de întreg publicul.

2, Presedintele salută membrii şi oaspeţii adunaţi, face istoricul hotărârilor luate de a se înfiinţa în Kiev un cerc al studenţilor şi studentelor române din Basarabia şi de peste Nistru, având drept scop cultivarea limbii şi literaturii române, deşteptarea politică a poporului basarabean, propagarea ideilor democratice în cercurile româneşti. Aduce la cunoştinţă lista membrilor inscrişi şi roagă pe cei prezenţi să se declare, dacă în principiu primesc constituirea unei astfel de societăţi.

Adunarea constituantă declară unanim înfiinţarea cercului propus.

3. Preşedintele roagă să se înscrie noui membri şi suspendă spre acest scop şedinţa.

4. Dl Mihailovici Maximus propune să se aleagă un prezidiu constătător din un prezident, un viceprezident şi 5 membri care să formeze comitetul executiv al societăţii.

Se primeşte.

5. Cu majoritate de voturi s'a ales:
prezident: Virgil Bogos
viceprezident: Vatican Cazacliu şi următorii membrii Nineta Gribovski, Aneta Fotescu (restul lipseşte N. A.)

6. Noul ales prezident reocupându-şi locul publică ordinea zilei:

a) vorbirile delegaţilor, b) propuneri, c) hotărârea referitoare la statutul societăţii, b) fixarea datei şedinţei proxime, e) cântece naţionale, şi roagă pe cei prezenţi, ca în ordinea aceasta să se anunţe la cuvânt.

Ad a)

In numele soldaţilor basarabeni dela front salută călduros noua societate exmisul dl George Gâscă, plutonier major la divizia mortiere grea No. 3 siberiană.

In numele corpului ofiţeresc al voluntarilor români ardeleni şi buco-

vineni din Darniţa dl Subloc. Dr. Victor Deleu exprimă mulţumirea şi satisfacţia sufletească şi bucuria tuturor camarazilor din ţările subjugate, la vederea unui astfel de act naţional.

Dl Locot. Cameniţă Petre în numele ofiţerilor români vulneraţi din regat salută noua societate şi-i doreşte succesul cel mai deplin a scopurilor luate în vedere.

Dl profesor şi deputat al parlamentului român, Drăghicescu, mulţămeşte Providinţei că i-a hărăzit fericirea să asiste întâmplător la un act naţional românesc într'o ţară străină, aliată cu România.

Ad b)

Dl Cazacliu propune, fiindcă ministrul de justiţie Kerenski, care de ani de-arândul şi-a ridicat cuvântul pentru eliberarea tuturor popoarelor din Rusia, să fie din partea societăţii salutat telegrafic.

Se primeşte şi cu stilizarea şi expedarea ei se însărcinează prezidiul.

Dl Mihailovici Maximus având în vedere că se apropie feriile de Paşti propune ca, pentru luarea legăturilor cu ţara proprie şi cu societăţile semene, să se exmită la Chişinău şi la Odessa o comisie.

Se primeşte şi prezidiul este însărcinat să hotărască numărul membrilor în comisie şi timpul plecării, cu adausul că, drept plenipotenţă va servi extrasul acestui proces verbal.

Prezidentul întreabă ori nu este de dorit ca noua societate să între în legături cu societăţile teritoriale din Basarabia.

După multe controverse se decide trecerea la ordinea zilei.

Ad c)

Preşedintele întreabă dacă cercul doreşte cetirea şi aprobarea statutelor în şedinţa de faţă ori în altă şedinţă.

Se decide ca proectul de statute să fie desbătut şi primit în proxima şedinţă ordinară, care se fixează pe 26 Martie 1917, oarele 17 în sala Universităţii.

Corul ofiţerilor români din Darniţa la sfârşitul şedinţei întonează mai multe cântece naţionale.

Preşedintele închide şedinţa la oarele 20.

D. m. s.

Preşedinte m. p. Secretar m. p.

Pentru a înţelege starea în care se aflau intelectualii basarabeni înainte de Unirea cu Ţara şi pentru a putea aprecia influinţa binefăcătoare exercitată asupra lor de voluntarii ardeleni, bucovineni şi bănăţeni, reproducem primul punct din procesul verbal asupra şedinţei a doua a societăţii, ţinută la 26 Martie 1917.

„Se citeşte procesul verbal al şedinţei trecute.

Se naşte discuţie asupra împrejurării că procesele verbale să fie concipiate pe înţelesul tuturor în limba moldovenească, ori să se traducă şi pe ruseşte, fiindcă unii nu au priceput limba literară.

Se decide că nu ruseşte, ci moldoveneşte să se cetească procesul verbal. Excepţie se face azi la primul proces verbal, care se traduce pe ruseşte, fără ca să servească de precedenţă".

Deşteptaţi prin contactul cu voluntarii la conştiinţa de români, aceşti studenţi au avut un rol foarte important şi pe teren politic. Inarmaţi cu un program politic-naţional, făcut tot la Darniţa, ei au cutreierat toate centrele unde se găseau moldoveni, organizând şi punând la cale manifestaţiuni cari toate au avut o mare înrâurire asupra evenimentelor de mai târziu din Basarabia. Grandioasa manifestaţie a soldaţilor moldoveni dela Odessa, la care au luat parte 12.000 de soldaţi înarmaţi, cu tricolorul românesc pe piept, s'a făcut la îndem-

nul basarabenilor din Kiev. Mai târziu au plecat acasă în Basarabia, unde au fost cei mai activi şi devotaţi soldaţi ai cauzei româneşti. Înfiinţându-se Corpul voluntarilor la Kiev, Basarabenii au fost ajutaţi şi efectiv în opera or naţională. Prin înţelegerea Colonelului Pietraru, şeful de stat-major al Corpului, studenţii basarabeni şi-au făcut turneurile lor cu foi de drum eliberate de corp pe c. f. ruse, deoarece ei nu aveau nici un fel de fonduri.

Apreciind roadele binefăcătoare ale influinţei voluntarilor din Darniţa asupra Basarabenilor la Kiev, iată ce scrie ziarul „România Mare" ce apărea la Kiev, sub semnătura d-lui Sever Bocu.*

„Viaţa unui popor se desfăşoară neapărat după marile legi, permanente şi veşnice, ale forţelor mecanice, pe cari le creiază, în ordine morală şi materială, suma totală a însuşirilor sale, voinţă, energie, calităţi ori defecte ale rasei. Dar alături de aceste legi, stă puterea nevăzută, a întâmplării, a necunoscutului, a soartei, care ne dirijueşte şi care scapă aproape cu totul oricărui control al voinţei. Este orânduirea nepătrunsă a Provedinţei, care mână popoarele spre o soartă sau alta. Istoria lor este plină de astfel de întâmplări, de accidente, cari au fost şi cari puteau să nu fie. De ele a atârnat de multeori toată desfăşurarea vieţii lor, tot cursul istoriei lor.

Ne gândim la ciudata şi misterioasa logică a împrejurărilor, care ne asvârli, pe noi Românii din Ardeal, prin imensităţile Rusiei. Cine şi-ar fi putut închipui, că ultimul act al luptelor noastre spre libertate, spre iredentă, avea să se desfăşoare pe pământul Rusiei? Care imaginaţie, cât de înaripată, putea visa, că aici pe măgurile Niprului, avea să se formeze armata naţională a Transilvaniei, de unde să pornească spre desrobirea pământului străbun? Că acest Kiev, avea să se amestece odată într'un mod atât de direct în istoria noastră naţională. Că în Marşul lor spre sacrificiu, falnicele batalioane ardelene, aveau să treacă peste pământul Basarabiei, şi să-l cutremure, într'o nedesluşită şi vagă trezire, din somnul îndelung şi mortal.

Cât mister, dar în aceeaşi vreme şi câtă raţiune, nu a pus Provedinţa în această întâlnire a Ardelenilor cu Basarabenii! Ea fu hotărâtoare pentru viaţa românească din Basarabia. Nici odată, românii liberi, nesubjugaţi, nu puteau împlini acest rol. El fu munca unor fanatici, cari prin idealismul lor fără margini, prin marea lor sinceritate, nimeriau drumul tainic la inimile Basarabenilor. Ofiţerii ardeleni fură adevăraţi sămănători de idei şi de sentimente româneşti printre universitarii basarabeni. O legătură se făcu între lagărul de prizonieri din Darniţa şi studenţii basarabeni, şi luă naştere, pe urma ei, prima societate universitară românească, în Kiev. Dar nu mai puţin important fu şi rolul soldaţilor noştri. Prin uliţi, pieţe, gări, ei găsiau contactul cu soldaţi şi ţărani basarabeni, răspândind pretutindeni contagiunea ideilor şi sentimentelor naţionale.

Bietul suflet basarabean. In ce pradă cumplită de îndoeli şi lupte cu sine însuşi, se află el acum. Cu o ureche el ascultă glasul de sirenă al făgăduelilor mari şi amăgitoare ale revoluţiei ruse. Cu cealaltă, el aude pe „Deşteaptă-te Române" ardelenesc, pe „Pe-al nostru steag", pe „La arme!" Melodia e primejdios de ademenitoare. Ea deşteaptă în inima lui, armonii profunde, ce vin par'că dintr'un ecou prelung şi îndepărtat. I-se pare că li-a mai auzit odată, undeva. Ele îl sgudue,

* No. 10 din 21 Septemvrie 1917.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

îl farmecă, îl învinge. Ar vrea să plece, să le urmeze. Dar îl recheamă iar şi-l ţintuesc locului valurile de disarmonii sgomotoase şi lărmuitoare, ale himerelor revoluţionare. Ele îl mai încurcă o clipă, îl zăpăcesc... Nu mai e însă primejdie. Simţul ritmului e restabilit, el începe să distingă sunetele curate, de cele falşe.

Ei îşi dau încă titlurile nouă şi pompoase de „socialişti democraţi", „socialişti revoluţionari", „radical democraţi", dar ce importanţă mai au acestea din momentul ce ei au devenit români. In congresul naţionalităţilor Rusiei din Kiev, un reprezentant al Basarabiei, protestează în contra denumirii lor de „moldoveni". Nu există naţionalitate „*moldoveană*." Ei sunt *români*. Cuvântul moldovean este numai o expresie geografică, teritorială, El are francheţa să declare în congres, că dacă chestiunea Basarabiei nu va fi rezolvată în toată întinderea ei, conform principiului recunoscut al dreptului popoarelor ea va deveni în viitor o nouă Alsacie-Lorenă!

Studenţii universitari din Kiev, îmbibaţi de un socialism doctrinar şi ştiinţific, ca în general studenţimea rusească, trimite la Paşti, voluntarilor români la Darniţa, un mănunchiu de flori, pe care îl însoţeşte cu următoarele rânduri:

„Florile pe cari le aveţi în faţa voastră, nu reprezintă altceva decât sufletele noastre, inimile Basarabenilor, cari au înflorit azi, pentru a duce lupta contra vântului, ce bate de veacuri. Azi ele vă spun, că voi sunteţi aceia, cari aţi întins braţul peste Prut şi Carpaţi, surorei voastre, Basarabia, arătându-ne calea mântuirei. Voi sunteţi aceia cari aţi sădit în sufletele noastre sămânţa idealului naţional. Pe voi vă asigurăm că ea va fi udată cu sudoarea muncii noastre, spre biruinţă. Studenţi şi studente basarabene din Kiev-Rusia, vă urează cu ocazia sfintelor serbători a Paştilor (2/14 April 1917) să trăiţi, întru mulţi ani!"

Ce simplu şi frumos! Gust al formei, simţ al măsurei, viguroasă expresie a sentimentului şi, — faptul în sine chiar, — o delicateţă aproape feminină a inimei. Sufletul basarabean însuş. Acest suflet bogat şi neatins, este o mină de aur neexploatată a neamului nostru. In ziua când se vor retrage apele mocirloase ale feluritelor idei subversive de pe solul natal, şi şcoala românească secondară şi universitară va lua fiinţă, începând să dea roade, acest suflet basarabean, regăsit în sine însuş, va îmbogăţi cu o latură plină de originalitate şi de neaoşe putere, gândirea şi literatura românească...

— — — — — — — — —

Trecerea ardelenilor pe aici, a lăsat încontestabil urme.

— — — — — — — — —

Ei toţi au fost sămănători de idei şi de ideal aici. — Prin calcul şi voinţă? — Nu. Ei erau instrumentele accidentale, de o clipă numai, — clipă supremă şi decisivă! — a istoriei, pentru renaşterea basarabeană... De acum cei rătăciţi în noaptea istoriei, au zărit steaua călăuzitoare, spre mântuire, spre ideal".

Aprobarea recrutării de voluntari*

Mutarea voluntarilor din Darniţa la Kiev.

Cu toate intervenirile Comitetului voluntarilor din Darniţa nu au reuşit să facă să parvină uici o ştire la Iaşi. Cel puţin nu s'a confirmat primirea vreuneia. Din toate frământările agitate ale lor, Ministerul de război a primit — nu se ştie pe ce cale, şi din ce sursă — o ştire alarmată, că printre voluntarii dela Darniţa ar domni un spirit revoluţionar. Această ştire, indiferent de cine a fost dată, a avut mai mult efect asupra guvernului decât toată ploaia de scrisori din cei doi ani de neutralitate a României şi de cât toate intervenţiile făcute de voluntari în decurs de 6 luni. Guvernul român, în sfârşit, a luat la cunoştinţă de existenţa lor şi a trimis la Darniţa pe Lt. Colonelul C. G. Pietraru. La 28 Ianuarie 1917 Colonelul Pietraru a şi sosit la Darniţa. Ascultând atât pe ofiţeri cât şi pe soldaţi, d-sa a raportat Ministerului ceace a văzut şi auzit, exprimându-şi cele mai bune păreri despre voluntarii dela Darniţa.

Vizita Colonelului Pietraru la Darniţa este primul caz dela izbucnirea războiului mondial, când România oficială se interesează de soarta românilor din Rusia, deci, după un timp de doi ani şi jumătate. Cine s'ar fi putut mira, dacă, la un asemenea grad de părăsire s'ar fi găsit oameni cari să fi pierdut din avântul patriotic? In lagărul din Krasnoiarsk ne-a fost dat să vedem zeci de oameni cari şi-au pierdut echilibrul sufletesc numai din cauza inactivităţii şi a monotoniei din lagăr, fără să fi fost chinuiţi de preocupări ca ale prizonierilor români. Căci Austro-Germanii pe vremea aceea mergeau din biruinţă în biruinţă.

Raportul Colonelului Pietraru a avut rezultatul dorit. La 23 Februarie 1917, Ministerul de război prin ord. No. 1191 hotărăşte înfiinţarea unui corp de voluntari din prizonierii români aflaţi în Rusia, însărcinând cu recrutarea şi organizarea acestuia pe Col. Pietraru, sub direcţiunea superioară a generalului de corp de armată, C. Coandă, delegatul Marelui Cartier General Român pe lângă M. C. G. al armatei ruse.

Deşi prin acest ordin al Ministerului de război problema voluntarilor s'a pus pe bazele ei adevărate, bune, totuşi rezultate practice nu a dat încă multă vreme. Acum începe să se răzbune lipsa interesului din trecut.

Cu autorizarea Ministerului de război, Colonelul Pietraru pleacă numai decât în Rusia. La 1 Martie merge la Moghilev, pe Nipru, pentru a lua înţelegere cu Generalul Coandă, intenţionând să plece de aci la Petrograd pentru a încheia cu guvernul rus convenţia cu privire la recrutarea voluntarilor.

Dar pe această vreme revoluţia rusă era în plina ei desfăşurare. Astfel Colonelul Pietraru, în loc să meargă la Petrograd a venit la Darniţa să ne viziteze şi să ne mai spună vreun cuvânt de mângâere şi încurajare.

Colonelul Pietraru, pentru a scoate din nesiguranţă pe voluntari, cel puţin la aparenţă, le prezintă la 5 Martie 1917 un angajament, făcut de d-sa în comun acord cu Generalul Coandă, pe bazele şi în spiritul unui proect de organizare, elaborat de Marele stat Major român p. s.

* Vezi Memoriul final al Colonelului Pietraru, înaintat Ministerului de război.

Iată textul acestui angajament:

ANGAJAMENT.

„Subsemnaţii ofiţeri, subofiţeri şi soldaţi de naţionalitate română, declarăm pe onoare şi constiinţă, că voim să luptăm alături de armata română, pentru desrobirea ţărilor noastre de sub dominaţiunea austro-maghiară şi alipirea lor la România.

Prin acest angajament noi devenim ofiţeri, subofiţeri şi soldaţi români, cu aceleaşi drepturi şi datorii, ca şi cei din armata română. Timpul servit în armata austro-ungară, ca şi cel în calitate de prizonier ni-se va socoti la vechimea gradului nostru. Noi şi familiile noastre vom avea aceleaşi drepturi la pensiuni, ajutoare şi recompense ca şi ofiţerii, subofiţerii şi soldaţii români, luându-se în seamă şi timpul servit în armata austro-ungară şi cel în calitate de prizonier.

Din momentul subscrierii acestui angajament ne considerăm ca făcând parte din armata română şi prin urmare acei dintre noi, cari nu vor răspunde la chemare, vor fi consideraţi ca dezertori şi pedepsiţi conform legilor româneşti.

Tot astfel ni-se vor aplica toate dispoziţiunile legale şi regulamentare în vigoare în armata română.

Dumnezeu să ne ajute, ca prin sângele nostru să ne desrobim ţările şi să facem România-Mare, unită într'un singur trup şi pe vecie.

Darniţa, la 5 Martie 1917 st. v.“

Din Darniţa Colonelul Pietraru pleacă la Moghilev, la Generalul Coandă, iar de acolo la Petrograd pentru a interveni la guvernul rus pentru permiterea recrutării de voluntari.

Prin dl Diamandi, ministrul României la Petrograd, Colonelul Pietraru cere la 18/31 Martie 1917 guvernului rus două lucruri: formarea unei comisiuni româno-ruse care să meargă în Rusia recrutând pe prizonierii de origină română şi alegerea unui câmp de concentrare, unde voluntarii să fie echipaţi, hrăniţi şi cartiruiţi de armata rusă şi instruiţi de ofiţeri români. Soarta acestei cereri a fost, dupăcum ne-o spune Col. Pietraru în pag. II. pct. 4 în memoriul citat, următoarea:

„Deşi la început primul guvern rusesc arătase bunăvoinţă şi părea a aproba crearea acestui corp de voluntari români, *din cauza nu destulei stăruinţe din partea d-lui Diamandi, ministrul nostru la Petrograd, nu am putut obţine autorizarea necesară,* deşi eu stăruiam continu la M. S. M. rus. In cele din urmă, văzând această nesfârşită amânare, am rugat pe dl General Coandă ca să întervie şi Dsa.

Intervenirea s'a făcut şi răspuns am căpătat în 24 ore (la 5 Aprilie 1917), însă era mai mult un refuz deghizat.

In urmă, venind la Petrograd dl I. I. Bratianu, primul ministru al României, am supus şi Domniei Sale această chestiune. In urma intervenirei Domniei Sale personale, fostul ministru de războiu, dl Gucikov, a primit să ni-se dea un număr de 30.000 voluntari. Era numai o promisiune verbală, rămânând ca prin M. S. M. rus să mi-se dea autorizarea în scris.

Au urmat noui şi repetate interveniri ale mele pe lângă M. S. M. rus, **însoţite şi de intervenţia cam târzie a d-lui ministru Diamandi** pe lângă noul şef de stat Major rus, d-l General Romanovski“.

Infârşit, Generalul Romanovski se înveeşte să se recruteze un număr de 5000 prizonieri voluntari, dar numai din circumscripţia militară a Moscovei. Cu greu şi-a dat învoirea ca în acest număr de 5000 oameni să nu între cei 250 ofiţeri şi 1300 soldaţi aflaţi la Darniţa.

Din cele spuse de Colonelul Pietraru ţinem să relevăm atitudinea

puţin obişnuită a guvernului român în chestiunea voluntarilor. Odată hotărâtă înfiinţarea corpului de voluntari, urmarea firească era că, dela guvern la guvern, să se stabilească condiţiile de recrutare, prin Ministrul României la Petrograd. In loc de aceasta se trimite Colonelul Pietraru în Rusia, făcându-l să alerge dela Ana la Caiafa, având să repare nu numai greşelile din trecut, dar să lupte şi impotriva Ministrului Ţării româneşti din Petrograd. Căci, să se ştie un lucru. Generalul Coandă şi mai ales Colonelul Pietraru au fost singurii oameni din partea României oficiale cari au depus mult suflet, multă osteneală în chestiunea voluntarilor. Nici unul, nici altul însă, nu avea calitatea să discute cu guvernul rus, ci numai cu autorităţiile militare, ele înşile cu drepturi limitate.

In asemenea împrejurări Colonelul Pietraru a fost nevoit să primească şi numărul de 5000 voluntari, căci se gândea mereu la situaţia din ce în ce mai rea a celor dela Darniţa.

In ziua de 13 Martie, Colonelul Pietraru pleacă la Moghilev pentru a aduce rezultatnl obţinut la cunoştinţa Generalului Coandă, cerându-i să intervină la Iaşi pentru a se trimite la Kiev: bani, 7 comisiuni de recrutare şi doi ofiţeri de intendenţă, pentru serviciile de casierie şi de echipament ale corpului voluntarilor.

In ziua de 18 Mai Colonelul Pietraru soseşte la Darniţa, unde ia măsuri în vederea echipării ofiţerilor dând fiecăruia şi câte un acont de 100 ruble.

In timp însă ce Colonelul Pietraru făcea curse şi sforţări disperate între Darnita-Moghilev şi Moghilev-Petrograd, timpul înaintase. Comandamentul din Darniţa, văzând pe de o parte că voluntarii sunt pe cale să se stabilească definitiv la Darniţa iar pe de alta proprietarii vilelor cerând stăruitor evacuarea vilelor pentru a se muta dânşii, — a intervenit la Comandantul Circumscripţiei din Kiev şi a obţinut aprobarea transportării voluntarilor la Jitomir.

Cum mutarea ofiţerilor trebuia să se întâmple de urgenţă, Colonelul Pietraru pleacă la Kiev şi, după multe stăruinţi depuse pe lângă autorităţile municipale ale oraşului, acestea îi pun la dispoziţie liceul de fete din Str. Pokrovskaia 4.

Dela 20—24 Mai ofiţerii voluntari părăsesc Darniţa, mutându-se în acest liceu.

Soldaţii voluntari au fost trimişi mai de mult la Kiev, unde au fost plasaţi la lucru.

Plecarea primului batalion de voluntari la Iaşi.

Până la 24 Mai 1917 toţi ofiţerii erau în Kiev, în liceul de fete din circumscripţia Podoli, iar soldaţii au fost luaţi dela intreprinderi şi concentraţi în o cazarmă din Kreposti (Cetate.)

Amenajate şi una şi alta din aceste clădiri cu cele strict necesare în scopurile noastre, Colonelul Pietraru a început numai decât organizarea serviciilor după nevoi şi aptitudini, căutând ca fiecărui ofiţer să-i dea de lucru.

Prin intervenţii la intendenţa rusă, aceasta a eliberat din depozitele armatei echipament complect pentru soldaţi, afară de chipiu care a fost

făcut după modelul românesc, iar pentru ofiţeri s'a cerut numai material, uniforma a făcut-o un croitor militar rus. Colonelul Pietraru a găsit şi un comerciant rus în Kiev, care s'a angajat să dea ofiţerilor albituri pe credit, căci Colonelul Pietraru fusese trimis în Rusia să organizeze corpul de voluntari cu... zece mii de lei.

Şi totuşi, câte nu poate face omul când pune suflet şi devotament în o acţiune!

Activitatea febrilă din primele zece zile au arătat ce utili pot fi ofiţerii voluntari. Intâi îi stimula dragostea faţă de cauză, al doilea umblau şi aranjau lucrurile pe la autorităţile ruse ca la ei acasă, deoarece foarte mulţi îşi însuşiseră bine limba rusă, şi mai ales, pătrunseseră perfect mentalitatea Ruşilor. Intercalăm aci un caz foarte interesant care aruncă destulă lumină asupra serviciilor preţioase aduse de ofiţerii voluntari.

Subloc. Romulus Coţioiu a fost trimis la o autoritate rusă pentru a obţine o autorizare. Reprezentantul autorităţii nu găsise altă scuză decât că ar face-o foarte bucuros, dacă ar avea dactilograf care să o bată la maşină. Motivul adevărat era însă, că la acest serviciu era o aglomeraţie mare, publicul făcând o coadă până în stradă aşteptându-şi rândul. La acest răspuns ofiţerul voluntar se aşează la maşină şi redactează o autorizare mai bună poate ca formularul rus şi o prezintă şefului care, ne mai având încotro, o semnează. „Vot înostraneţ", — observară ruşii din coadă: „iată streinul" — cum veni cum isprăvi, dacă ştie cum.

Graţie acestei munci încordate, în zece zile au fost echipaţi complect 120 de ofiţeri şi toţi soldaţii, în număr de 1250 de oameni.

In ziua de 3 Iunie 1917 a fost pornit în ţară primul eşalon, format din 116 ofiţeri şi 1250 de subofiţeri şi soldaţi, sub conducerea maiorului Aldescu Sebastian, care până aci fusese ca rănit în un spital din Kiev.

Insfârşit, voluntarii din Darniţa, căci acestia formau excluziv efectivul acestui batalion, după sforţări supraomeneşti, au avut şi marea satisfacţie să-şi vadă idealul întrupat. Emoţia momentului ajuns prin multe mizerii, multe sbuciumări, a topit în sufletul lor toată amărăciunea adunată până aci, făcând loc avântului şi însufleţirei. Traversarea coloanei voluntarilor prin bulevardele Kievului, care după revoluţie nu mai văzuse un asemenea tablou, a răpit cu sine şi pe ruşii tulburaţi şi rătăciţi, trezind un profund regret în inimile celor conştienţi dintre ei şi înălţătoare mândrie şi satisfacţie în ale voluntarilor.

Din Kiev până la Iaşi acest batalion a parcurs o cale de triumf. Cu deosebire pe pământul Basarabiei au avut parte de emoţii sufleteşti pe cari nu le vor putea uita niciodată. Cine ar fi crezut ca atât de curând să vadă roadele ideilor sămănate la Darniţa? . . .

Intâmpinarea ce li-s'a făcut voluntarilor la Chişinău, capitala Basarabiei, este una din cele mai frumoase manifestaţiuni ale Basarabenilor din această epocă.

Iată ce le-a spus maiorul Murafa, tălmăcind sentimentele Basarabiei:

„Astăzi voi aţi trecut Nistrul şi să ştiţi că acum nu mai sunteţi pe pământ străin, ci sunteţi între fraţi de-ai vostri. Nu ne-aţi cunoscut, ne-aţi crezut morţi; ei bine, noi numai am durmit; de-acum ne-am deşteptat şi noi la viaţă naţională, de-acum voim să fim şi noi o parte conştientă a neamului românesc. Trecerea voastră prin Basarabia nu ne-a putut lăsa rece. Am alergat cu toţii să vă vedem, să vă îmbrăţişăm şi să ne unim pentru

BCU Cluj / Central University Library Cluj

totdeauna sufletele. Ca să vă aduceţi viaţa voastră întreagă aminte de ziua aceasta a înfrăţirii noastre, vă dăm un semn de amintire. Prin mine Moldovenii vă oferă acest steag tricolor: simbolul unităţii noastre naţionale. Pe el erau să fie scrise cuvintele: libertate sau moarte. Primiţi-l cu dragostea cu care vi-l dăm şi-l duceţi cu bine peste Prut, peste Milcov, peste Olt, peste Mureş şi peste Crişuri, fluturaţi-l triumfător peste întreaga întindere românească şi implântaţi-l apoi în numele nostru pe turnul cetăţii dela Alba-Iulia. Duceţi-l la biruinţă, sau muriţi pentru idealul care vă însufleţeşte".

Un alt orator, Vladimir Herţa, le dă o icoană cu chipul Mântuitorului cu destinaţia „de a o duce din partea Basarabenilor şi a o depune în catedrala din Sibiu, ca semn al unităţii noastre religioase şi naţionale".

Entuziasta primire a voluntarilor la Iaşi.

În ziua de 6 Iunie 1917 soseşte la Iaşi batalionul de voluntari, asupra primirei căruia cronicarul* acestui mare eveniment scrie următoarele:

Sunt clipe în viaţa unui neam cari rămân veşnic şi adânc intipărite în inima acelora cari le-au trăit şi cari se transmit din generaţie în generaţie ca momente de înălţare sufletească, de întărire morală, de redeşteptare patriotică.

Asemenea clipe le-am trăit eri, cu prilejul sosirei fraţilor ardeleni şi bucovineni, ofiţeri şi soldaţi, cari de bunăvoe, din prizonieri ai armatei ruse, au cerut să lupte în rândurile armatei române pentru sfânta cauză a unităţii neamului.

I-am văzut sosind, purtând mândri uniforma ostaşului român, voioşi şi cu scânteeri de hotărâtă răzbunare în priviri, cu ochii adeseori umezi de lacrimi calde de fericirea atingerei pământului românesc, de îmbrăţişarea duioasă a fraţilor de arme, a voinicilor noştri vânători.

În gara Iaşi.

La orele 4, pe peronul gării pavoazat cu tricolorul românesc, aşteptau nerăbdători sosirea trenului care aducea pe bravii ostaşi ardeleni, dnii Vintilă Brătianu, ministru de război, generalii Prezan, şeful Marelui Stat Major, Christescu, subşeful Marelui Stat Major, generalii Petala, Vlădescu, Paraschiv Vasilescu, Herescu, numeroşi alţi ofiţeri din garnizoană şi dl Octavian Goga.

În piaţa din faţa gării un regiment de vânători, în ţinută de campanie, cu drapel şi muzică, era format în careu, în mijlocul căruia aveau să fie primiţi viitorii lor camarazi şi fraţi de luptă.

Sosirea.

La orele 4 jum. trenul se zăreşte sosind greoi, îmbrăcat în ramuri verzi, din mijlocul cărora se agita drapelul unităţii neamului, drapelul tricolor fluturat de mâinile ardelenilor.

Urale entuziaste se ridică în aer când trenul se opreşte în faţa peronului.

Din fiecare vagon răspund glasurile călduroase ale voluntarilor.

E un moment de profundă emoţie. Privirile şi ochii umeziţi spun mai mult ca ori câte cuvinte.

Şi iarăşi nesfârşite urale, strângeri de mâini hotărâte, aruncări de flori

Vezi No. 125 din 1 Iunie 1917 al ziarului „România"

prinse şi înfipte în piept cu drag de cei cărora li-se destinase.

Incet grupuri, grupuri descind din vagoane şi sub faldurile drapelelor se îndreaptă spre piaţa din faţa gării unde se făcea primirea oficială.

Apariţia fiecărui grup e salutată cu un entusiasm delirant.

Agitând capelele fraţii ardeleni răspund cu emoţie.

Iată-i înşiraţi faţă în faţă cu ostaşii nostrii.

Sunt toţi unul şi unul, ofiţeri şi soldaţi, toţi complect echipaţi în uniformă românească.

Drapelele lor, şeapte la număr, drapelul tricolor pe care l-au îndrăgit atâta şi pentru care au suferit atâtea sub stăpânirea maghiară, fluturâ uşor, bătut de vânt. Pe unul din ele se vede portretul M. S. Regelui Ferdinand cu înscripţia: „Trăiască Ferdinand I., Regele tuturor Românilor!", pe altul: „Români! Acum ori nici odată!" sau: „Murim mai bine în luptă!"

Un cor format din voluntarii ardeleni cântă „Pe-al nostru steag e scris unire!", în mijlocul entusiasmului mereu crescând.

Vânătorii răspund cu alt cântec patriotic: „Să trecem Carpaţii!"

Cuvântarea gen. Prezan.

Apoi se strânge careul, se face linişte şi d. general Prezan, şeful Marelui Stat major, profund mişcat, pronunţă următoarele cuvinte de bună sosire:

Fraţi Ardeleni şi bravi camarazi! Sunt fericit că mi-a fost dat să vă salut când faceţi primul pas pe pământul ţării noastre.

Acest salut vi-l aduc în numele întregei armate române care luptă de aproape un an în acest răsboiu pentru reintregirea neamului nostru.

In curând vă veţi duce să luptaţi alături, cu soldaţii noştri şi le veţi adăogi o nouă forţă, o forţă puternică, nu atât prin număr, cât prin valoarea ei morală.

Venind prin propria voastră bună voe în rândurile armatei române, v'aţi arătat dorinţa de a vă uni cu acest neam.

Mergând pe câmpul de luptă veţi face sacrificiul suprem, vă veţi vărsa sângele, singurul cu care se face indisolubil blocul unui neam.

In numele camarazilor voştri, vă zic: Bine aţi venit! Şi vă arăt credinţa că nu târziu veţi călca pe pământul vostru, în care va străluci un alt soare ca cel din trecut, soarele libertăţii.

Terminând, daţi-mi voe să vă îmbrăţişez pe toţi prin sărutarea ce o dau celui mai vechiu dintre Dvoastră.

Pronunţând aceste cuvinte, d. general Prezan sărută pe cel mai vechiu dintre ofiţerii ardeleni.

Gestul acesta plin de duioşie şi de manifestare a dragostei între fraţi, produce o explozie de entuziasm. Soldaţi şi ofiţeri, poporul adunat isbucneşte în urale entuziaste.

Dl gen. Prezan, cu toţi ceilalţi ofiţeri prezenţi, alături cu d. Ministru de război şi ofiţerii ardeleni, trec apoi în revistă regimentul de vânători.

Spectacol emoţionant.

Momentul culminant al înfrăţirii s'a înfăptuit apoi când s'a dat libertate soldaţilor români să se îmbrăţişeze cu ardelenii voluntari.

Strângeri de mâini, îmbrăţişări, sincere urări de bună venire şi bună găsire, s'au schimbat între ei timp de câteva minute.

La cazarmă.

Din piaţa gării compăniile de voluntari au pornit, cu muzica în frunte, prin mahalaua Păcurari, spre cazarma reg. 7 Roşiori. Deşi drumul ducea pe

străzi lăturalnice, un public numeros aştepta în toate părţile şi aclama cu entuziasm. Corul voluntarilor, puternic şi disciplinat răsună până departe şi vestea înainte.

Pe platoul din faţa cazărmii era înşirat în ţinuta de campanie, un batalion de infanterie. Sprintenii noştri, vânători s'au salutat cu fraţii lor ardeleni prin urale îndelungate. Dl General Vlădescu a păşit în mijlocul trupelor, aşezate faţă în faţă şi a rostit o scurtă dar entuziastă cuvântare de bun sosit.

Domnul General de corp de armată — a spus dl general Vlădescu — v'a salutat în numele întregei armate. Eu vă sălut în numele camarazilor voştri de mâine. De mâine încolo veţi fi copii mei. Eu vă voi da comanda, iar voi îmi veţi da sufletul şi trupurile voastre. Impreună vom merge să desrobim vetrele noastre ca şi ale voastre. Poate că Dumnezeu a vrut să cadă în robie şi o parte din avutul nostru, pentru ca să putem recuceri deodată, unindu-le, şi ceace a fost al nostru şi ceace a fost al vostru. Şi am credinţa că în faţa forţelor noastre unite duşmanul se va preface în praf şi pulbere.

Aceste emoţionante cuvinte au stârnit o însufleţire de nedescris.

Pe urmă s'a ordonat repaosul şi a început înfrăţirea dela om la om. Vânătorii şi-au aruncat puştile la piramide şi s'au amestecat printre rândurile Ardelenilor. Intr' o clipă platoul s'a umplut de mişcare şi de viaţă caldă. Soldaţi din două ţări, dar de acelaş sânge îşi urau bun sosit, bună întâlnire, îşi strângeau mâinile, se îmbrăţişeau, se sărutau, ca adevăraţi fraţi cari s'au regăsit după vreme lungă . . . A fost un moment din acelea cari nu se repetă de două ori. Multă lume din asistenţă plângea. Cineva lângă mine a spus: Aşa ceva nu s'a mai văzut dela 1848. Dacă atunci a fost o câmpie a libertăţii, asta este câmpia unirii.

Muzica a întonat apoi hora unirii care s'a încins ca un cerc uriaş şi a continuat vioaie şi veselă până la ora 7 seara. Ea s'a întrerupt o clipă prin apariţia d-lui general Petala, care a fost ridicat de voluntarii ardeleni pe umeri şi purtat astfel între urale nesfârşite până în mijlocul platoului,

La ora 7 s'a servit masa.

Solemnitatea jurământului

Conform programului, a doua zi de dimineaţa, pe câmpul taberei brigăzii a treia, a avut loc solemnitatea depunerii jurământului bravilor voluntari ardeleni şi bucovineni.

O zi frumoasă, cu un cer de o seninătate ideală, scăldat în razele soarelui, favoriza actul solemn ce urma să se înfăptuiască.

Pe întinsul câmpului de unde se putea admira cea mai frumoasă privelişte a laşului, de dimineaţă soldaţii se înşiruiau în rânduri strânse, cu baionetele sclipitoare ca fulgerele.

Un pavilion îmbrăcat în verdele naturii şi cu tricolorul românesc era ridicat pentru primirea Suveranilor şi înalţilor prelaţi ce urmau să ridice rugile Dumnezeeşti pentru înfăptuirea jurământului.

Bravii ardeleni, voioşi, mândri de ei înşăşi, de astădată purtând pe umerii lor voinici arma românească, sunt adunaţi în faţa pavilionului la dreapta şi la stângă lui.

Rând pe rând sosesc persoanele oficiale. Sunt de faţă toţi membrii guvernului, prezidenţii Camerei şi Senatului, numeroşi parlamentari, d-nii general Berthelot, Scerbacev, general Prezan, şeful Marelui Stat major, Christescu subşeful, Petala, Vlădescu,

Paraschiv Vasilescu, numeroşi ofiţeri superiori, misiunile militare ale aliaţilor şi un numeros public.

Sosirea Familiei Regale.

La orele 10 se anunţă sosirea M. M. L. L. Regele şi Regina şi a întreagei Familii Regale.

E un moment mişcător şi înălţător. Trompeţii sună pentru onor, muzica militară întonează imnul regal şi M. S. Regele urmat de Principele moştenitor şi întreaga suită trec în revistă pe nouii ostaşi ai armatei române.

Uralele lor umplu văzduhul, ochii lor privesc cu lacrimi de bucurie pe Suveranul, în numele Căruia de azi înainte vor purta triumfător drapelul românesc.

Aceiaşi scânteetoare privire din partea Suveranilor. Ochii lor se întâlnesc cu caldă simpatie, gândurile unora şi altora sunt aceleaşi.

Suveranii se urcă apoi pe estradă.

I. P. S. S. Mitropolitul Pimen şi înaltul cler începe oficiarea slujbei religioase. Ostaşii se descopăr, muzica militară întonează rugăciunea iar corul mitropolitan ridică imnuri de slavă către Dumnezeu.

Depunerea jurământului.

I. P. S. S. Mitropolitul rosteşte câteva cuvinte arătând însemnătatea faptei ce vor săvârşi. Şi apoi cu glas tare, în tăcerea solemnă, pronunţă următoarele cuvinte.

„Sus inimile voastre, oşteni! Ridicaţi mâna dreaptă în sus şi ochii spre steagurile sub care veţi lupta de aci înainte.

Faceţi semnul crucii şi spuneţi după mine:

„In numele lui Dumnezeu Atotputernic, jurăm credinţă Regelui nostru Ferdinand I, supunere legilor ţării şi îndatoririlor militare în toate împrejurările, în timp de pace, ca şi în timp de război. Aşa să ne ajute Dumnezeu!"

Şi jurământul se repetă din cele 1500 de pepturi ostăşeşti, cu hotărâre în glasuri, cu deplină credinţă a săvârşirei marelui act.

Drapelele româneşti, ciuruite de gloanţe, acoperite de glorie, se apleacă spre capetele descoperite ale noilor ostaşi români.

Solemnitatea jurământului s'a terminat.

Actul istoric care este premergător unităţii reale a neamului s'a săvârşit.

M. S. R. coboară câteva trepte pe estradă, dă ordin să se adune ostaşii în rânduri compacte, lângă tribună şi apoi plin de emoţie, cu glasul puternic, vibrător, străbătând inimile întregei asistenţe, spune următoarele cuvinte:

Cuvântarea M. S. Regelui.

„Vouă fraţilor de peste munţi şi din Bucovina, cari fiind pribegi suferind dureri sufleteşti fără număr, care azi aţi păşit pragul casei părinteşti, vă zic din toată inima: Bine aţi venit!

Trecem prin momente frumoase, clipe de bucurie şi clipe măreţe. Azi când v'aţi legat înaintea lui Dzeu, înaintea drapelelor cari vă vor arăta drumul spre biruinţă, înaintea camarazilor cari au luptat pentru idealul nostru al tuturor, ţara aceasta vă spune bine aţi venit! Fiindcă în voi vede un soare nou care s'a ridicat din întuneric.

Oraşul acesta în care s'a înfăptuit unirea principatelor vă salută ca solii veniţi pentru întrunirea la un loc a tuturor românilor.

Eu, Regele, căruia i-aţi jurat credinţă, privesc în voi chezăşia cea mai puternică că nădejdile unui şir lung

de veacuri se vor împlini; că dorul unui popor întreg, în sfârşit, se va stinge.

Vă spun dar, vouă, de acum ostaşi români, înainte cu Dumnezeu! Inainte peste munţi unde vă aşteaptă milioane de fraţi care se uită la voi cu inimile pline de nădejde.

Urmaţi drumul ce vi-l va arăta steagul vostru naţional, urmaţi-l fiindcă el vă va duce la libertate, la unirea care ne va întruni pentru totdeauna într'un singur popor!"

Urale nesfârşite umplu văzduhul la aceste ultime cuvinte ale M. S. Regelui.

Corul voluntarilor intonează „trăiască Regele," după acea urmează defilarea trupelor, dimpreună cu batalionul de voluntari.

După defilare Regele şi Principele moştenitor se coboară în mijlocul voluntarilor şi schimbă câte un cuvânt cu aproape fiecare dintr'înşii.

Suveranul răpit de entuziasmul solemnităţii işi exprimă dorinţa să ia masa împreună cu nouii săi soldaţi, şi cu toţi împreună se îndreaptă spre şirurile de mese întinse pe câmp.

Seara, la orele 7 a avut loc pe platoul reg. 7 Roşiori o reprezentaţie în onoarea noilor ostaşi, cu artiştii Teatrului Naţional, jucându-se piesa: „Pe aicea nu se trece" de C. Moldovanu.

Astfel s'a terminat solemnitatea primirei voluntarilor în Capitala Moldovei.

Organizarea corpului vol. la Kiev*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Urmărind soarta primului batalion de voluntari ne-am abătut, dela expunerea activităţii multiple şi grele ce s'a depus în interesul instituţiunei înfiinţată la Kiev. Am însoţit acest batalion în tot drumul lui până la Iaşi. Şi aceasta nu din simţeminte de camaraderie sau simpatie pentru aceia cu care am îndurat aceaşi soartă vitregă ani de-arândul, căci legăturile ce s'au ţesut între noi au depăşit de mult cadrele camaraderiei simple, noi suntem ca şi fraţii. Am însoţit în primul ei drum o ideie, ideia mare a neamului, acărei devotaţi şi fanatici slujbaşi au fost tinerii dela Darniţa. Era de o capitală importanţă să vedem ce repercusiune a avut aceasta asupra românilor prin mijlocul cărora treceau.

După primirile grandioase şi vorbirile auzite, ne putem întoarce cu sufletul liniştit la Kiev, căci s'a adeverit în afară de orice îndoială unitatea în cugete şi simţiri a românilor de pretutindeni.

Să vedem acum modul şi mijloacele cu care s'a servit ideia neamului.

După plecarea celor 116 ofiţeri şi 1250 subofiţeri şi soldaţi la Iaşi, au mai rămas la Kiev cca 150 de ofiţeri şi un număr foarte mic de soldaţi. Aceşti ofiţeri, pe de o parte nu au putut fi echipaţi, de alta erau necesari la organizarea recrutării şi la încadrarea noilor eşaloane de voluntari.

Pe lângă organizaţia centrală din Kiev s'a mai aranjat un atelier de croitorie, un altul de cizmărie, pentru a nu fi nevoiţi să recurgem la meseriaşii ruşi, cari lucrau foarte scump. Incă din primele zile s'a înfiinţat şi o popotă ofiţereacsă.

La început neavând soldaţi, pentru ofiţeri cari nu aveau serviciuri speciale s'a aranjat un curs pentru cunoaşterea legilor şi regulamentelor ro-

* Vezi Memoriul citat al Col. Pietraru.

mâne, precum şi ultimelor experienţe de războiu. Profesorii acestor cursuri au fost, căpit. Niculescu şi locot. Cameniţă Petre din armata română, găsiţi la înfiinţarea Corpului ca convalescenţi într'un spital la Kiev, de unde au fost trecuţi la corp.

Inceperea recrutării celor cinci mii de voluntari din circumscripţia Moscovei nu a putut începe din două motive. Ministerul nu trimisese nici un ban încă şi nu trimisese nici comisiunile cerute şi urgentate în mai multe rânduri, prin Colonelul Pietraru, cât şi Generalul Coandă.

Dar se vede că sosirea primului batalion la Iaşi a avut un efect bun şi în această direcţiune. Căci la 18 Iunie, adecă la zece zile după sosirea primilor voluntari la Iaşi, sosesc la Kiev comisiunile cerute de Colonelul Pietraru, precum şi cei doi ofiţeri de intendenţă.

Intre membrii comisiunilor destinaţi pentru recrutare se trimisese câte un ofiţer rămas din armata română, un refugiat, reprezentant al diferitelor regiuni din Transilvania, aleşi din cei mai cunoscuţi, la cari dela corpul din Kiev s'a mai ataşat câte un ofiţer voluntar care cunoştea limba rusă. Aceste consideraţiuni, de a lua contactul cu prizonierii prin cunoştinţa oamenilor de acasă, alături de care să fie şi reprezentantul ţării, în teorie se părea foarte bună. În practică însă formaţiunea de comisie, mai ales în împrejurările din Rusia, nu era din cele mai potrivite. Dar Comandamentul din Kiev nu făcuse încă experienţa lucrurilor.

In baza acestor consideraţiuni, comisiunile au fost alcătuite astfel:

Comisiunea I-a: Preş.: Lt Colonel Popovici Petre. Membri: Imbroane Avram. Subloc. Cimponeriu George.

Comisiunea II-a: Preş.: Maior Protopopescu Victor. Membri.: Subloc. Voicu Niţescu. Subloc. Câmpeanu Simeon.*

Comisiunea III-a: Preş.: Maior Plesnilă Gheorge. Membrii: Vicar Popa Iacob. Subloc. Cucu Ilie.

Comisiunea IV-a: Preş. Maior Calotescu Romulus. Membrii: Preot Proca Constantin. Subloc. Nedelcu Nicolae.**

Comisiunea V-a: Preş. Maior Verulescu Constantin. Membri: prof. Iorgu Toma Gh. Subloc. Deciu Emil.

Comisiunea VI-a: Preş.: Maior Gheorghiu Petre. Subloc. Branişte Victor. Subloc. Lugojan Filaret.

Protopopul Valeriu Florian şi căp. Christescu Damian au rămas la Kiev. Primul pentru vizitarea lagărelor din apropriere, al doilea pentru serviciul de intendenţă al corpului.

Comisiunile şi cu trimişii speciali prin Rusia erau organele exterioare ale Corpului voluntarilor români în Rusia.

Digitized by Central University Library Cluj

Acestea primeau ordine şi instrucţiuni dela organizaţia centrală din Kiev, care purta numele de Corpul voluntarilor români în Rusia. După înfiinţarea la Iaşi a „Serviciului Central al Corpului voluntarilor Ardeleni şi Bucovineni," — organizaţiei din Kiev i-s'a mai adăugat fraza de „serviciul exterior".

Serviciul central din Kiev a fost organizat astfel:

Comandant superior: General C. Coandă, cu sediul la Moghilev, la M. C. G. rus.

Şef de stat major: Colonel C. G. Pietraru.

Adjutant: Locot. George Ispraynic.

Şeful biroului *): Subloc. Petre Nemoianu.

* Inlocuit mai târziu cu Subloc. Bogdan Gavrilă.

** Inlocuit mai târziu cu Subloc. Pecariu Ariton.

*) Câtevă săptămâni a fost Subloc. Valeriu Pocol.

Ajutor: Subloc. Romulus Coţoiu.
Şeful atelierelor şi a magaziei ofiţereşti: Subloc. Corneliu Milutinovici.
Comand. lagărului de soldaţi: Maior Georghe Niculescu.
Ajutor: Subloc. Vasile Cloaje.
Aprovizionarea ofiţerilor: Subloc. Nicolae Turcu.
Medicul corpului: Subloc. Dr. Teodor Ilieşiu.
Delegat la Darniţa pentru primirea prizonierilor: Subloc. Virgil Gârbacea.
Şeful depozitului pentru soldaţi: Subloc. Ionel Draghiciu.
Curier Kiev—Iaşi: Subloc. George Ştefanica.

Administratorul corpului: Căpitan Damian Christescu.

Interpreţi şi dactilografi români-ruşi: Subloc. Nemoianu şi Coţoiu.

Furieri: Serg. Ioan Mardan şi Caporal Teodor Popa.

Organizaţia aceasta centrală şi comisiunile de recrutare formau serviciile permanente ale Corpului voluntarilor.

In cursul activităţii din Kiev s'au mai făcut numeroase însărcinări şi delegaţii, toate în interesul corpului sau al Ţării.

Recrutarea de voluntari în circumscripţia militară Moscova

Numărul de comisiuni arătat mai sus a fost cerut dela Iaşi având în vedere proectul de organizare elaborat de Marele Stat Major român şi promisiunea Ministerului de războiu rus de a ne permite recrutarea de voluntari până la numărul de 30,000 de oameni. In acest caz numărul acesta de comisiuni ar fi fost chiar prea puţin, în proporţie cu imensele regiuni ce trebuiau vizitate.

Din toate promisiunile ne-am ales cu numărul de abia 5000 de oameni, pe cari ni-se împunea să-i luăm exclusiv din circumscripţia militară a Moscovei. Această autorizare a ruşilor era tot un refuz, deoarece noi nu ştiam ce număr de prizonieri români se afla în aceasta circumscripţie. M. S. M. rus ştia însă prea bine ce face. Experienţele adunate în cursul recrutării au dovedit că în circumscripţia Moscovei nici nu era un număr prea mare de prizonieri. Ruşii concentraseră pe prizonierii mai ales în regiunile miniere, pela întreprinderi mari. Ori, de acestea nu erau decât în sudul circumscripţiei Moscova, unde, proporţional, recrutarea a mers destul de bine. Imprejurul Moscovei erau mai mult fabrici care aveau nevoe de muncitori profesionişti pe cari nu-i puteu recruta din rândurile românilor. Marea majoritate a acestora fiind muncitori agricoli, în această parte a circumscripţei nu se găseau decât în număr mic, răzleţiţi pela toate moşiile şi prin toate satele.

Din motivele arătate, Colonelul Pietraru a primit şi acest semi-dar al ruşilor şi pleacă în ziua de 20 Iunie la Moscova, pentru a lua înţelegere cu comandantul circumscripţiei de acolo.

In urma tratativelor urmate, se stabilesc următoarele puncte de concentrare: Viazniki, Eleţ, Bachmut şi Iuzofka. S'a luat înţelegere ca în aceste puncte să se trimită din Moscova, proporţional, 5000 echi-

* Vezi Memoriul citat al Col. Pietraru.

Babeş-Bolyai University Library Cluj

pamente complecte (afară de capelă) şi să se dea ordin tuturor şefilor militari să concentreze pe voluntarii români ce s'ar anunţa în aceste centre. In lipsă de experienţă, se credea, că ordinele militare au acelaş efect în toate ţările. Comisiunile urmau să aştepte în aceste centre sosirea voluntarilor.

In baza acestor înţelegeri cele 6 comisiuni au fost repartizate astfel:

Comisiunea I la Bachmut, comisiunea II la Iuzovka, comisiunea III şi IV la Borizoglebsk, iar comisiunile V şi VI la Eleţ. O altă comisiune, compusă din Maior Aldescu Sebastian, Ad-tor Căpitan Pohrib Ştefan şi Locot. David Gheorghe, era destinată să primească cele 5000 echipamente şi să le administreze.

Cele 6 comisiuni, transportate la locurile de destinaţie nu prea vedeau efectul ordinelor date de comandantul circumscripţiei dela Moscova.

Dela data de 26 Iunie 1917 până la 19 Iulie la Borizoglebsk nu s'au adunat decât 14 voluntari, fapt ce a determinat pe Colonelul Pietraru să desfiinţeze acest punct de concentrare, trimiţând atât pe cei 14 voluntari, cât şi comisiunele III şi IV la Eleţ. In celelalte puncte până la data de 22 August s'au adunat 600 voluntari la Eleţ, 650 la Bachmut şi 250 la Iuzovka.

Declarând Colonelul Pietraru, în Memoriul citat, aceste rezultate ca foarte slabe, se gândea, probabil, la numărul de 5000 de voluntari de care erau încă departe, la elanul prizonierilor dela declararea războiului şi la cuvântul patriotic al voluntarilor din Darniţa.

Nu putem fi însă de aceaşi părere cu d-sa din următoarele motive:

Intâi fiindcă nu ştim nici astăzi din ce număr total de prizonieri a venit acest număr de 1300 de voluntari. Era de prevăzut doar, că până la unul nu vor putea veni. Prin urmare, dacă nu putem şti câţi au rămas, este riscat a susţine că au venit prea puţini. Această judecată o puteau face cehii şi sârbii despre prizonierii lor, cari aveau statistica lor proprie, făcută cu începere dela isbucnirea războiului şi cari şi înainte de recrutare vizitaseră aproape fiecare lagăr.

Al doilea că şi timpul era foarte scurt. Dela 26 Iunie şi până la 10 August — când comisiunile 4, 5 şi 6 au fost trimise în alte circumscripţii — comisiunile 1, 2, 3 ne îndoim să fi vizitat până la data de 20 August, când s'a încheiat recrutarea în circumscripţia Moscova, toate localităţile de prizonieri. Aceasta nu au putut-o face nici din motivul că, comisiunile aveau, la început, ordinul să aştepte pe loc sosirea voluntarilor. Numai după ce s'a văzut că prin organele militare ruse acţiunea recrutării nu merge, abia atunci Comandamentul din Kiev le-a dat instrucţiunea să se deplaseze, vizitând pe prizonieri la ei, acasă. Noi socotim că, numărul de 1300 de voluntari, adunat după o activitate propriu zisă de abia o lună, este un rezultat şi un grad de conştiinţă şi avânt naţional neaşteptat şi nemeritat pentru o conducere care a lăsat pradă demoralizării pe aceşti români timp de 3 ani.

Insuşi Colonelul Pietraru ne spune că greutăţile întâmpinate în cursul recrutării au fost foarte mari.*

Din aceste greutăţi, Col. Pietraru aminteşte următoarele:

a) reaua voinţă a autorităţilor militare şi civile ruse;

b) opoziţia patronilor fabricilor şi proprietarilor de moşii, asupra cărora, din cauza stărilor anarhice, nu aveau influinţă nici autorităţile bineintenţionate;

* Vezi pag. 5 din memoriul citat.

Biblioteca Centrală Universitară Iaşi

c) ameninţările de tot felul ale prizonierilor nemţi şi unguri;

d) ameninţările din partea soldaţilor ruşi, cari vedeau în recrutarea de voluntari o prelungire a războiului;

e) teama prizonierilor români de un rezultat final, nefavorabil al războiului;

f) însuficienta pregătire sufletească a prizonierilor români.

Iată, deci, prin ce greutăţi şi încercări sufleteşti au trecut, în decurs de o lună, aceşti români, până când s'au hotărât să semneze sau să pună semnul crucii pe angajamentul de voluntar. Este acesta un rezultat din cele mai bune, este vibrarea conştiinţei naţionale alimentată de doină, de legendele şi virtuţile strămoşeşti, ocolită şi părăsită veacuri dearândul de cei chemaţi a fi îndrumători.

Sub acest raport să judecăm pe prizonierii români de cari ne ocupăm.

Incheindu-se recrutarea în circumscripţia militară a Moscovei, voluntarii echipaţi complect au fost trimişi direct la Iaşi, în următoarea ordine determinată de C. F. ruse:

24 August 1917 din Eleţ 4 ofiţeri 574 soldaţi.

5 Septemvrie 1917 din Bachmut 5 ofiţeri 658 soldaţi.

21 Septemvrie 1917 Eleţ 5 ofiţeri 724 soldaţi.

25 Septemvrie Iuzovka 2 ofiţeri 427 soldaţi.

Al doilea batalion din Kiev

Cu toată autorizarea ruşilor ce ne îndruma excluziv în circumscripţia militară a Moscovei şi cu toată opreliştea de a recruta voluntari şi în celelalte circumscripţii, serviciul central din Kiev al corpului nu putea să se mulţumească cu citirea şi înregistrarea rapoartelor ce veneau dela cele 6 comisiuni. Mai ales că aveam un număr disponibil de circa 120 ofiţeri, reţinuti la Kiev pentru încadrarea transpoartelor viitoare de voluntari.

Indeosebi nu puteam să ne împăcăm cu ideia ca, din circumscripţia militară a Kievului, care era sediul şi baza acţiunii noastre, să nu putem recruta voluntari. Aci se răspândise mai iute şi vestea înfiinţării corpului, la care ne-a ajutat foarte mult gazeta „România Mare“ ce apărea pe lângă comandamentul corpului.

Prinzând prizonierii de veste că existăm la Kiev, sub fel de fel de pretexte veneau aci; iar dacă nu reuşeau, evadau din lagăr. Odată sosiţi la Darniţa dădeau de ofiţerul delegat, care numai decât făcea intervenţiile necesare şi-i trimitea la Kiev. Foarte mulţi au venit până la Kiev ca cehi, bineînţeles cu ştirea acestora, şi numai la Kiev spunea, că e român. Atrasă fiind atenţiunea comandamentului asupra acestor cazuri, acesta a făcut înţelegere formală cu cehii pe bază de reciprocitate. Reciprocitatea era numai în teorie, căci organizaţia noastră exterioară era departe de cea cehă. Practicarea acestui sistem ne-a fost cu atât mai uşoară, cu cât cehii îşi aveau oamenii lor prin toate birourile militare ruse, astfel încât transpoartele în bună parte tot ei le făceau şi porniau.

Afară de aceasta, Comandamentul din Kiev a trimis numeroşi delegaţi în toate regiunile acestei circumscripţii, de unde prizonierii ne trimeteau ştire că vor să vină voluntari. Având bune legături cu comandantul din Kiev, acesta, la intervenţiile noastre,

de multe ori trecea peste ordinul ce avea.

Pe această cale am reuşit să recrutăm voluntari şi în circumscripţia militară a Kievului. Echipând şi restul de ofiţeri rămaşi la Kiev, precum şi pe toţi soldaţii adunaţi în cazărmile din Kreposti (Cetate), la 15. Iulie 1917 s'a trimis din Kiev al doilea eşalon de voluntari, compus din 100 ofiţeri şi 550 de soldaţi.

Recrutarea voluntarilor din întreaga Rusie*

Aprobată fiind, în principiu, recrutarea de voluntari şi văzând rezistenţa pasivă manifestată în această chestiune de Ministrul României din Petrograd, Comandamentul corpului din Kiev s'a adresat de aci înainte Ataşatului militar, Colonelului Palada.

Dela 15 Iulie 1917 şi până la 15 August, s'au depus pe lângă M. S. M. rus stăruinţe zilnic, inzistând pentru aprobarea recrutării din întreaga Rusie. Această acţiune a Comandamentului din Kiev a fost susţinută cu multă energie şi de Generalul Coandă şi Colonelul Palada.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In adresele înaintate M. S. M. rus, comandamentul din Kiev cerea următoarele lucruri, bazate pe experienţele făcute dela înfiinţarea corpului la Kiev.

1. Să se permită recrutarea voluntarilor, în acelaş timp din întreaga Rusie, căci se ştia că la declararea de războiu a României circa 40,000 de prizonieri ceruseră primirea în armata română.

2. Voluntarii anunţati sau angajaţi, să fie îndreptaţi exclusiv la Kiev unde, prin serviciul central bine organizat şi permanent mai bine ne putem îngriji de încazarmarea, echiparea şi alimentarea lor.

3. Se solicitau ordine severe pentru autorităţile militare locale ca să dea un sprijin efectiv comisiunilor noastre de recrutare.

4. Se cerea îndepărtarea şi pedepsirea prizonierilor nemţi şi unguri cari ar ameninţa pe voluntarii români.

5. Să se ia măsuri ca în diferitele fabrici unde se găsesc voluntari să fie separaţi de prizonierii nemţi şi unguri şi să fie plasaţi alături de prizionierii şi voluntarii de origină slavă.

6. Treptat, prizonierii de naţionalitate română să fie concentraţi în Ucraina şi părţile de Sud ale Rusiei. Aceasta pentru a înlesni acţiunea comisiunilor de recrutare ale noastre şi fiindcă în aceste părţi erau alimente în abundenţă.

7. Se cerea aprobarea ca ofiţerii noştri recrutari să viziteze pe prizonierii români aflaţi în zona armatelor de Vest, putând să-i recruteze şi să dirigeze pe noii prizonieri după îndicaţiunile comandamentului Corpului din Kiev.

La sfârşitul lunei lui Iulie a fost trimis la Petrograd şi Locot. Octavian Vasu, pentru a susţine şi verbal aceste indispensabile pretenţiuni la M. S. M. rus.

După aceste repetate interveniri, în sfârşit, Colonelul Palada anunţă la 22 August, că M. S. M. rus a permis recrutarea de voluntari români din întreaga Rusie, până la numărul maxim de 30000 oameni, cu punctul de concentrare Kiev. Pe lângă comandamentul corpului din Kiev M. S. M. rus ataşează pe generalul rus

* Vezi Memoriul citat al Col. Pietraru.

Larionov, cu scopul de a ne ajuta în contactul cu autorităţile ruse şi de a ne controla operaţiunile de recrutare.

Corpul voluntarilor în plină activitate

22 August — 14 Noemvrie 1917

Dela data de 22 August, când M. S. M. rus permite recrutarea a unui număr de 30.000 de voluntari, din întreaga Rusie, în acelaş timp, începe cu adevărat activitatea Corpului voluntarilor români din Kiev şi recrutarea propriu zisă. Aceasta nu înseamnă că de aci înainte operaţiunile noastre ar fi mers neted, fără să întâmpine dificultăţi. Nu. Greutăţile se sporeau chiar, pe măsură ce anarchia se întindea. Aceasta înseamnă însă că odată stoarsă permisiunea de mai sus, comandamentul din Kiev a făcut tot ce omeneşte era posibil, ca acţiunea pornită să dea rezultatele ei fireşti.

Având în vedere experienţele făcute în cursul recrutării limitate, până la 22 August, comandamentul din Kiev a organizat recrutarea pe noui baze.

Intâi acest comandament nu s'a mai mulţumit cu luarea la cunoştinţă a ordinelor date de M. S. M. rus autorităţilor sale subalterne, ci a cerut în copie ordinele mai însemnate. Anume s'a dovedit că autorităţile subalterne nu se prea grăbeau cu executarea ordinelor, iar multora din ele nici nu le parveneau. Pentru ca autorităţile militare să nu mai întâmpine pe delegaţii corpului cu asemenea scuze, am trimis ordinul cu permiterea recrutării din întreaga Rusie, în copie tuturor ofiţerilor delegaţi. Prin această măsură ofiţerii noştri, având ordinul la mână, deveniseră organe de control ale autorităţilor ruse.

In urma experienţelor făcute, comandamentul din Kiev a desfiinţat şi comisiunile. Comisiunea s'a adeverit ca o formaţiune foarte greoae, ce nu se potrivea nici cu natura lucrurilor, nici cu împrejurările din Rusia. Deunde comisiunea avea trei membrii, deci tot atâţia propagandişti, în practică s'a procedat altfel. Preşedintele — mai ales în sensul primelor instrucţiuni — nu se deplasa dela sediul ales. Cum era militar activ şi cum nu ştia limba, avea nevoe de un adjutant, rolul căruia îl făcea ofiţerul voluntar din comisie. A mai rămas deci, al treilea membru din comisie, refugiatul civil care, oricât de inimos ar fi fost, totuşi nu putea să facă şi munca celorlalţi doi. A mai ales că nu cunoştea nici limba rusă şi nici împrejurările speciale din Rusia. Nu mai vorbim de greutăţile la caz de deplasare a comisiunilor. Legaţi fiind unii de alţii, dacă bunăoară un membru era deplasat, trebuia întreaga comisie să aştepte zile, sau săptămâni de-arândul, până să sosească şi al treilea membru.

Această formaţiune greoae care, prin forţa lucrurilor a produs şi inegalitate şi disproporţie în activitatea membrilor comisiunilor, a fost cauza şi a multor neînţelegeri şi ciocniri şi în vreo câteva cazuri a câtorva revocări.

Desfiinţarea comisiunilor înseamnă că s'a sporit şi numărul propagandiştilor şi recrutorilor, căci fiecare membru al comisiei putea să viziteze în acelaş timp altă localitate. Aci trebue să amintim că la numărul

* Vezi Memoriul citat al Col. Pietraru.

membrilor comisiunei se mai ataşează şi zece ofiţeri-conferenţiari, trimişi de „Serviciul prizonierilor români înfiinţat pe lângă corpul din Kiev, cari încă se ocupau cu recrutarea de voluntari. De asemeni s'au mai trimis şi numeroşi alţi delegaţi speciali, ori de de câte ori se ivea vre-o necesitate. Astfel, în scurtă vreme, organizaţia exterioară a Corpului voluntarilor din Kiev, a cuprins intreaga Rusie, europeană şi aziatică.

Conform cu această nouă organizaţie s'au schimbat şi instrucţiunile pentru recrutori. De aci înainte fiecare delegat al corpului se transporta independent de ceilalţi în fiecare localitate de unde primea ştirea că se găsesc prizonieri români. Angajând pe voluntari îi trimetea direct la Kiev. Deasemeni la Kiev se trimeteau şi toate rapoartele iar nu şefului comisiunii, ca până aci.

Fiecare ofiţer recrutor putea să reţină din voluntarii cei mai isteţi, câţiva împrejurul lui pentru a-l ajuta în operaţiunile de recrutare. Experienţele au dovedit că aceşti subofiţeri şi soldaţi ştiau mai bine să se apropie de mentalitatea şi sufletul prizonierilor şi activitatea lor a fost din cele mai rodnice.

Paralel cu organizarea serviciului exterior pe bazele arătate mai sus, comandamentul corpului din Kiev a luat toate măsurile în vederea primirei şi echipării voluntarilor.

Dela Comandantul circumscripţiei din Kiev am obţinut două bărăci mari, încăpătoare pentru un număr mai mare de oameni. Dela întendenţa rusă am obţinut echipamentul necesar numărului de 30000 de voluntari, pe care îl ridicam treptat. Un număr de 4500 echipamente aveam în permanenţă în depozitul din Kreposti (Cetate). Tot astfel s'a îngrijit şi de hrana lor.

Aceste măsuri, puse în aplicare, au început să dea cele mai frumoase rezultate, deşi greutăţile de tot felul se înmulţeau de pe o zi pe alta. Până când luptele interne din Rusia erau departe de Kiev, ne venea la Kiev zilnic un număr de 200 voluntari, pe cari îi echipam în grabă şi îi trimeteam în ţară.

Pe când comandamentul din Kiev desvolta cea mai intensă activitate, la 25 Octomvrie un ordin telegrafic al Ministerului de război opreşte recrutarea de voluntari. In faţa acestui ordin neaşteptat Colonelul Pietraru arată imposibilitatea executării lui şi cere prin Generalul Coandă revocarea acestuia. La 14 Noemvrie 1917 Ministerul de războiu confirmă ordinul anterior, pe care Comandamentul din Kiev îl comunică şi personalului exterior, oprind astfel recrutarea de noui voluntari. Motivul acestei măsuri — după cum scrie Colonelul Pietraru în memoriul citat — ar fi fost „lipsa de loc şi greutatea de alimentare".

La 19 Decemvrie 1917 — în urma unui ordin verbal al ministerului de războiu către Colonelul Pietraru se dă din nou ordin ofiţerilor recrutori să-şi reia activitatea. In urma evenimentelor însă, acest ordin nu a mai avut efect. Multora din agenţii recrutori nici nu le-a parvenit ordinul.

Astfel acţiunea recrutării se apropie de sfârşit. La Kiev nu mai sosesc decât voluntarii angajaţi anterior şi cari riscau să treacă diferitele fronturi interne: în cete mici, uneori individual, pentru a nu fi observaţi de bolşevici.

In faţa evenimentelor ce ameninţau comandamentul din Kiev a prevăzut că acţiunea recrutării de voluntari nu mai poate dura multă vreme şi imediat după ordinul definitiv de oprire a recrutării de voluntari a

luat măsuri de lichidare în sens mai larg, a Corpului de voluntari. Astfel, la 19 Decemvrie 1917 a trimes din Darniţa la Iaşi, un tren compus din 16 vagoane cu efecte de iarnă şi vară pentru aprovizionarea armatei române, sub conducerea Sublocot. Vaida, care le-a predat direcţiei echipamentului la Iaşi la 3 Ianuarie 1918.

Deasemenea s'a ataşat, de aci înainte, câteva vagoane cu echipament şi hrană la toate transpoartele de voluntari.

Tot prin concursul Corpului din Kiev s'a aprovizionat, în bună parte şi populaţia civilă dela Iaşi: Numeroşii delegaţi ai Ministerului numai prin concursul ofiţerilor voluntari au putut să transporte în ţară alimentele contractate; iar peştele pentru populaţia civilă a fost câştigat, prin isteţimea ofiţerului de aprovizionare al corpului, Subloc. Nicolae Turcu, pe de-asupra cantităţilor necesare nouă. Aceste câteva exemple arată că prin un serviciu de aprovizionare ataşat corpului voluntarilor din Kiev s'ar fi putut mult mai bine aproviziona Moldova decât prin numeroşii delegaţi civili, cu diurne grase, cari mişunau prin Kiev, umblând câte 4—5 luni până să obţină un vagon de zahăr. Fără sprijinul ofiţerilor voluntari delegaţi nu ar fi transportat nici până azi nimic.

Serviciul prizonierilor români în Rusia

Ceace alte naţionalităţi aveau dela începutul războiului mondial, ca bunăoară Cehii şi Sârbii, noi, Românii, ne-am trezit târziu de tot. Nimic mai firesc decât să cultivi, să întreţii nestinsă constiinţa naţională în cetăţeni, sau conaţionali şi abia atunci să ceri acte de sacrificiu. Era aceasta o operă naţională cât şi umanitară.

Insuşi Colonelul Pietraru, în Memoriul final către Ministerul de război zice următoarele despre serviciul prizonierilor:

„Prin proectul aprobat urmăream să păstrăm legătura cu toţi prizonierii de origină română, aflaţi în Rusia, căutând în primul rând să ţinem nestins în inima lor focul sacru al iubirei neamului românesc şi a căutării, prin toate căile să facem unirea tuturor românilor într'un singur trup. Apoi trebuia să le satisfacem diferitele cereri, precum: a-le comunica ştiri din ţară, a-le trimite gazete şi broşuri, a-le da explicaţiunile cerute la întrebările lor, a interveni la autorităţile ruse pentru satisfacerea dreptelor lor reclamaţiuni. In sfârşit, urmăream crearea unui fond de ajutor pentru toţi cei bolnavi, sau în neputinţă de a munci".

In vederea înfiinţări acestui serviciu, de o importanţă mai mare chiar decât corpul voluntarilor, — dacă se făcea dela începutul războiului — Colonelul Pietraru înaintează la 4 Iulie 1917 Marelui Stat-Major p. s. un proect de organizare care, cu puţine modificări a şi fost aprobat la 15 Iulie 1917.

Proectul de organizare prevedea pentru acest nou serviciu următorul personal:

Şeful serviciului, tot în persoana Colonelului Pietraru.

Doi şefi de birou: unul ardelean: Locot. Emil Monţia;* altul bucovinean: Emanoil Isopescul, cu perso-

* Câteva săptămâni, la început Locotenent Octavian Vasu.

Urmând ca acest serviciu să funcţioneze permanent, şi după desfiinţarea Corpului voluntarilor din Kiev, s'a cerut aprobarea închirierii unui local pentru un an de zile, care să adăpostească toate birourile.

Cu începerea anului şcolar, trebuind să se evacueze liceul de fete din strada Pokrovskaia 4, biroul de încartirare al oraşului a repartizat pentru birouri şi locuinţele ofiţerilor acestora, vre-o 16 camere la hotelul „Ermitage", în strada Fundukleevskaia, în faţa operei şi un număr mai mic de camere, precum şi local pentru ateliere şi popota ofiţerilor, la hotelul „Bolşaia Sievernaia" din aceiaşi stradă. Ambele servicii au rămas aci până la desfiinţarea lor. Automobilul cerut pentru aceste servicii M. S. M. român nu l-a aprobat. Totuşi, prin cunoştinţele şi legăturile voluntarilor cu autorităţile ruse, s'a obţinut unul oficial dela comandamentul militar din Berdicev, pe care l-au folosit până la întrarea bolşevicilor în Kiev.

M. S. M. a aprobat şi două maşini de scris, una românească şi alta rusească. După desfiinţarea corpului voluntarilor şi serviciului prizonierilor Comandamentul le-a donat „Cercului studenţilor basarabeni de peste Nistru".

După aprobarea „Serviciului prizonierilor" de către M. S. M. p. s., la Kiev acesta a fost organizat şi pus în funcţiune numai decât, deşi nu se ceruse încă aprobarea guvernului rus. Aceasta s'a cerut ulterior. In acest scop a fost trimis la Petrograd Locot. Octavian Vasu, dar care se întoarce cu o aprobare încomplectă şi neclară. Prin intervenţii şi stăruinţe ulterioare, făcute prin Ataşatul militar din Petrograd, Colonel Palada, M. S. M. rus a aprobat şi el proectul de organizare al Colonelului Pietraru.

Serviciul central al prizonierilor în baza proectului urma şi el să-şi aibă organizaţia sa exterioară, aşa numiţii conferenţiari-şefi, deoarece aveau sub ordinele lor şi un număr de subofiţeri şi soldaţi conferenţiari.

Aceşti conferenţiari — şefi, zece la număr, — au fost trimişi în regiunile fixate pentru fiecare încă înainte de sosirea aprobării M. S. M. rus. Se cunoşteau acum toate greutăţile de comunicaţie şi distanţele enorme ce aveau să facă; de aceea s'a căutat să se evite orice perdere de timp.

Pe ziua de 11 August 1917 au pornit următorii conferenţiari:

Lt. Milovan Valeriu la Bachmut, Lt. Boca Romulus la Tambov, Sblt. Guiu Mihai la Vladimir. (Circ. militară Moscova).

Subloc. Iorga Gavrilă la Omsk, Subloc. Brişca George la Tiumen, Subloc. Gocan Simeon la Tomsk. (Circ. militară Omsk).

In ziua de 30 August:

Lt. Vasu Octavian la Cazan, Lt. Robu Ioan la Novo-Cerkovsk, Subloc. Balint Simeon la Celiabinsk. (Circ. militară Cazan).

In Turkestan, la Taşkent a fost trimes Subloc. Baltariu Ion.

Instrucţiunile şi ordinele date acestor conferenţiari erau următoarele*

„A cerceta diferitele lagăre de prizonieri sau fabrici, sau proprietari unde se găseau prizonieri de origină română; a-i organiza sub un conducător; a-le ţine conferinţe; a se interesa de soarta lor, căutând a se obţine o îmbunătăţire acolo unde era locul; a cere proprietarilor sau patronilor lor despărţirea românilor de nemţi sau unguri; a-le împărţi broşuri şi gazete etc. In al doilea rând, a-le vorbi despre insemnătatea momentelor actuale pentru neamul românesc şi nevoia pentru el ca, acum ori niciodată să scuture jugul strein, pentru a se uni cu toţi fraţii

* Vezi memoriul citat.

la un loc. Pentru aceasta trebuie ca şi ei să contribue la această unire, înscriindu-se ca voluntari, pentru a lupta alături de armata română."

Conferenţiarii-şefi au fost prevăzuţi cu toate ordinele în copie ale M. S. M. rus, cu privire la recrutarea de voluntari pentru a evita refuzul autorităţilor pe motiv că nu cunosc ordinele din chestiune.

Serviciul prizonierilor făcea şi corespondenţa dintre prizonieri şi gazeta „România Mare", înfiinţată pe lângă corp; deasemenea făcea şi distribuţia acestei gazete, precum şi a altor publicaţiuni venite din Iaşi.

Văzând din organizaţia cehilor, că şi apelarea la sacrificiile materiale ale prizonierilor constitue un puternic mijloc de propagandă, ofiţerii voluntari atrag atenţiunea Colonelului Pietraru asupra acestei împrejurări şi cer adoptarea acestei măsuri şi în organizaţia noastră. Colonelul Peitraru nu se simte însă în drept a decide în această chestiune şi o supune M. S. M. român, care la 14 Octomvrie 1917 aprobă constituirea, prin subscripţie publică printre români, a unui fond de ajutorare a prizonierilor bolnavi sau în neputinţă de a munci, precum şi un ajutor la acest fond de 25000 L.

Sosind această aprobare, subscripţia începe şi la Kiev printre ofiţerii birourilor şi particularii români. Publicând rezultatele în „România Mare" exemplul a găsit repede imitatori.

Pentru a înţelege dragostea de sacrificiu a prizonierilor români şi din acest punct de vedere, amintim următoarele:

Începută subscripţia pentru crearea fondului de mai sus la 14 Octomvrie, ea nu a putut continua în mod nici relativ, normal, decât până la sfârşitul lui Octomvrie. La 26 Octomvrie încep luptele la Kiev între ucraineni şi moscoviţi, iar mai târziu se apropie de Kiev tot mai mult frontul bolşevic. Astfel putem spune că numai două săptămâni nu a fost izolat Kievul de restul Rusiei, deci şi de prizonieri.

Cu toate acestea a incurs la acest fond, în acest scurt interval, suma de 30.000 ruble, afară de cele vreo 10 mii ruble venite dela Banca Naţională, prin Marele Stat Major. Aceasta este o dovadă din cele mai eclatante că dacă statul român, la începutul războiului, un singur cuvânt punea pe lângă guvernul rus în interesul românilor prizonieri, facilitând mişcarea liberă a doi-trei ofiţeri, singuri prizonierii puteau să-şi creieze şi susţină o organizaţie care, alături de cea cehă şi sârbă, să se fi îngrijit de soarta românilor din Rusia.

Cu precipitarea evenimentelor revoluţionare pe teritorul Ucrainei, cât şi în restul Rusiei, acest fond de ajutorare al prizonierilor neputincioşi nu a putut fi întrebuinţat. S'au împărţit ajutoare, fie în bani, fie în îmbrăcăminte, abia în valoare de 8375 ruble.

Suma de 71,780 lei din fondul de ajutorare al prizonierilor, neîntrebuinţată este depusă — mi-se pare — la Banca Agrară din Cluj, urmând să i-se dea o destinaţie atunci când se va face o organizare a foştilor voluntari.

Începându-şi Serviciul prizonierilor activitatea în asemenea auspicii favorabile, în scurta lui activitate şi-a îndeplinit foarte bine menirea, deşi greutăţile de tot felul se sporiseră. Cu toată lipsa de comunicaţie, întreruptă de multele fronturi, acest serviciu a înregistrat un număr de 3500 scrisori, pe cari le-a şi rezolvit în cea mai mare parte; iar organele lui exterioare au vizitat multe regiuni, interesându-se de soarta prizonierilor şi făcând reale servicii şi corpului voluntarilor în privinţa recrutării.

Dar activitatea acestui serviciu era să înceapă abia după concentrarea

prizonierilor români în guvernamentele de sud ale Rusiei, separaţi de prizonierii naţiunilor inamice. Neglijenţa statului român din primii trei ani de război şi evenimentele dela sfârşitul anului 1917, sunt vinovate, că cei 120,000 prizonieri nu au putut să se manifeste în mod mai demn de vremurile prin cari au trecut.

La 1 Octomvrie 1917 Colonelul Palada comunică că M. S. M. rus a aprobat proectul de organizare al Colonelului Pietraru. In urma evenimentelor însă, această aprobare nu a mai avut folos practic.

Precum vedem din felul cum a fost organizat Serviciul prizonierilor români acesta avea ca scop ridicarea moralului prizonierilor, ajutorarea lor sub diferite forme. Era deci, o propagandă internă, o elementară îngrijire faţă de cetăţenii de mâine ai României. Activitatea desvoltată în această direcţie coincide cu aceea a celorlalte naţionalităţi dela izbucnirea războiului şi până la încheerea lui.

Ceace s'a neglijat până în capăt este propaganda externă. In această privinţă Serviciul prizonierilor nu a făcut decât să stabilească contactul cu celelalte naţionalităţi, aflate în Rusia. Mai de parte nu a mers. Cu ţările aliate şi neutre nu ştim să fi luat vreun contact.

Colonelul Pietraru, într'un raport telegrafic către M. S. M. român spune că Serviciul prizonierilor ar fi fost recunoscut de către ruşi ca având atribuţiunile Consiliului Naţional ceho-slovac, la care M. S. M. a cerut statutele acestuia, precum şi relaţiuni asupra activităţii lui. Credem că acest raport al Colonelului Pietraru este greşit din următoarele motive:

Consiliul Naţional ceho-slovac avea caracterul unei organizaţiuni politice, recunoscută ca singurul reprezentant al cehilor aflaţi în afară de graniţele monarhiei. Prin faptul că a fost recunoscut ca beligerant era considerat ca reprezentant al întregei naţiuni ceho-slovace. Deci este în afară de orice îndoială caracterul politic al Consiliului naţional ceho-slovac. In organizaţia ceho-slovacă îngrijirea prizonierilor era considerată ca o operă umanitară şi naţională de caracter intern, pe care o făceau comisiunile subordonate acestui consiliu.

Serviciul prizonierilor români nu poate fi pus pe o treaptă cu Consiliul naţional ceho-slovac nici din motivul că şeful serviciului prizonierilor români era un militar, care nu era nici măcar originar din Transilvania, împrejurare care exclude din program politica externă. Insfârşit serviciul prizonierilor a fost recunoscut de Marele Stat Major rus, deci de o autoritate militară, ceace nu este egală cu recunoaşterea guvernului rus.

Rămâne deci dovedit că, Serviciul prizonierilor, în scurta lui activitate a adus un real şi bun serviciu statului român de azi, prin educaţia şi îngrijirea dată prizonierilor români în Rusia. Ar fi fost acest serviciu incomparabil mai mare, dacă ar fi fost înfiinţat deodată cu acel al cehilor şi sârbilor, pe aceleaşi baze. In acest caz, desigur putea să aibă un însemnat rol şi în politica românească, externă.

După întrarea bolşevicilor în Kiev, Serviciul prizonierilor români a fost desfiinţat, deodată cu corpul voluntarilor, la 7/20 Februarie 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Gazeta „România Mare“

Alături de organizaţiile Corpului voluntarilor şi a Serviciului prizonierilor din Kiev, cauza românească, sub toate raporturile, a fost foarte bine susţinută de gazeta „România Mare“ ce a apărut la Kiev.

După sosirea comisiunilor de recrutare, la începutul lui Iulie 1917, Ministerul de interne a luat, însfârşit, hotărârea să se îngrijească şi de educaţia naţională a cetăţenilor de mâine ai ţării, precum şi pentru a sprijini acţiunea de recrutare. In acest scop deleagă la Kiev pe publiciştii: Sever Bocu, Gheorghe Pop, Filaret Doboş şi Iosif Şchiopul şi pe culegătorii-tipografi: Vasile Macrea, Ion Zârnoveanu şi Nicolae Stoica, pentru a scoate o revistă, căreia i-s'a dat numele de: „România Mare“.

„România Mare“ a apărut dela începutul lui Iulie până la sfârşitul lui Decemvrie 1917 — 23 de numere în total — într'un mare număr de exemplare, trimiţându-se gratuit în toate lagărele de prizonieri şi pe toate adresele cunoscute ale prizonierilor români.

Numele publiciştilor, cărora statul român a încredinţat reeducaţiunea prizonierilor, este prea cunoscut ca să mai fie nevoe de vreo apreciere din partea noastră. Toţi patru au scris, dela începutul carierii publicistice, aproape exclusiv la ziarele din Transilvania; erau deci în măsură să cunoască şi mentalitatea şi dorinţele poporului din Transilvania. Puşi la curent cu stările din Rusia, redacţia „România Mare“ a lucrat cu o ambiţie şi entuziasm neîntrecut, pentru-că efectul scrisului lor era imediat şi vizibil. Prin scrisul ei, Redacţia „României Mari“ a restabilit echilibrul normal în sufletele prizonierilor încolţite pe alocurea de îndoiala ce premerge demoralizării.

Dar „România Mare“ a fost şi de o utilitate practică. La rubrica „Intrebări“, care ocupa uneori coloane întregi, prizonierii căutau contactul cu camarazii dintr'un ţinut, dintr'o comună etc. Când aflau că, vărul, cuscru, sau consăteanul e la corpul voluntarilor, nici o putere nu i-a mai putut reţine în lagăr. Veneau la Kiev, fără să mai aştepte vreo comisie.

Redacţia „României Mari“ din Kiev, în avântul său nu s'a mărginit numai la misiunea propriu zisă. Ca gazetari conştiinţioşi ei trebuiau să înregistreze toate evenimentele şi să ia atitudinea ce se impunea din punct de vedere naţional.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Condus de această ideie, redactorul-şef al gazetei, dl Sever Bocu, a luat parte la congresul tuturor naţiunilor din cuprinsul Rusiei, ţinut în 6—15 Septemvrie 1917, la Kiev, reprezentând la acest congres pe Românii din Austro-Ungaria, aflaţi în Rusia.

In ultima zi a congresului, 15 Septemvrie, dl Sever Bocu ia cuvântul, arătând situaţia poporului român din Austro-Ungaria, care de veacuri a fost înşelat şi spoliat de drepturile lui naturale. Oratorul apelează la naţiunile Rusiei noui, reprezentate în acest congres ca, cu prilejul tratativelor de pace, în baza principiului de *„samo-opredielenie“* a popoarelor, enunţat de revoluţia rusă „să zdrobească Monarchia Austro-Ungară, ultimul parapet medieval şi anachronic al tiraniei naţionale“. Discursul d-lui Bocu, tradus în limba rusă de căpitanul basarabean, Cejevski, a fost urmărit de asistenţă cu o încordată atenţiune.

Congresul naţiunilor din Rusia a avut o foarte mare importanţă în situaţia politică internă a Rusiei de atunci, pentrucă avea un caracter oficial. Congresul a fost convocat de *Rada centrală** ucraineană, la care au participat următorii delegaţi oficiali: Slovinski din partea guvernului provizoriu din Petrograd, Vinnicenko şi Şulghin, din partea guvernului ucrainean, un reprezentant al Misiunei militare franceze şi o sută de delegaţi, reprezentând toate naţiunile din Rusia, printre cari şi Românii basarabeni.

Incontestabil, deci, că cuvântul Românilor din Austro-Ungaria, tălmăcit prin dl Sever Bocu, a fost rostit într'un loc foarte potrivit de a fi auzit în streinătate, unde problema românească cu greu pătrundea.

Descompunerea imperiului rus*)

Desfiinţarea Corpului voluntarilor la Kiev

Pe când acţiunea organizaţiilor noastre începu să dea roadele ei fireşti, evenimentele interne din Rusia deveneau din ce în ce mai îngrijorătoare, până când la sfârşitul anului 1917 au făcut-o imposibilă.

Luptele sângeroase ce au avut loc la Petrograd între gărzile roşii şi trupele credincioase guvernului Kerenschi — 26—30 Octomvrie 1917 — au adus la putere regimul bolşevic. Punând mâna pe situaţie la Petrograd, bolşevicii au început să se întindă şi asupra restului Rusiei. Prin asasinarea gen. Duchonin la Marele Cartier General rus, au descompus şi armata, trimiţând pe soldaţi acasă cu lozinca: pământ şi pace. Odată armata desfiinţată bolşevicii înaintau mereu în toate direcţiunile.

Debandada provocată de lovitura de stat bolşevică, a făcut ca evenimentele să se repercuteze şi la Kiev. Naţionaliştii ucraineni, după luptele dela 29 Octomvrie — 2 Noemvrie 1917, proclamă constituirea statului ucrainean şi pun stăpânire pe Kiev căutând să organizeze administraţia lor în graniţele etnografice ale poporului ucrainean. Politicianii ucraineni preconizau pe atunci o Rusie federativă, compusă din republici naţionale, cari numai politica externă să o aibă în comun cu Rusia-mare.

Devenind Ucrainenii stăpâni pe situaţie la Kiev şi în o mare parte a Ucrainei, comandamentul corpului voluntarilor a luat contactul cu noile autorităţi cari, dela început au arătat o foarte mare bunăvoinţă cauzei noastre, graţie căreia am putut transporta un mare număr de echipamente la Iaşi, cu fiecare transport de voluntari.

Atitudinea binevoitoare a Ucrainenilor a fost determinată şi de recunoştinţa pentru serviciile aduse lor de voluntarii români. Timp de aproape o lună, — până când Ucrainenii şi-au sporit şi organizat armata — soldaţii noştri voluntari — în număr de 200 oameni zilnic — au făcut paza tuturor depozitelor militare din Kiev. Istoria lor nu va putea trece cu vederea că, în acele momente numai noi, Românii, am mai rămas singurul element de ordine care am asigurat avutul şi viaţa capitalei Ucraine.

* Parlamentul ucrainean.

*) Vezi Memoriul citat al Colonelului Pietraru.

Durere, Ucrainenii nu au pntut face faţă invaziunei bolşevice. In luna Decemvrie 1917 frontul bolşevic se apropie tot mai mult de Kiev. Era evident că Ucrainenii nu pot rezista.

In faţa acestor evenimente Colonelul Pietraru cere Generalului Coandă — acum şi reprezentantul Guvernului român pentru toate chestiunile militare în Ucraina — să intervină la Ministerul de război pentru mutarea corpului voluntarilor la Chişinău, în Basarabia şi pentru concentrarea ofiţerilor recrutori la Novocerkovsk, pe Don, unde Căzăcimea făcea un front puternic bolşevicilor. Intenţiunea comandamentului voluntarilor din Kiev era ca, să se continue cu recrutarea de voluntari la Don, Turkestan şi Siberia, regiuni unde bolşevismul nu s'a putut întrona. La 14 Ianuarie 1918 ofiţerii recrutori au primit ordin şi instrucţiuni în acest sens.

In ziua de 21 Ianuarie Generalul Coandă ordonă mutarea serviciilor din Kiev la Chişinău. Acest ordin era deja tardiv, deoarece la 15 Ianuarie frontul se strânsese împrejurul oraşului Kiev. După un asediu de 11 zile, care s'a terminat cu lupte pe străzile oraşului, în ziua de 26 Ianuarie 1918, fostul colonel de jandarmi, Muraviev, — acum comandantul gardei roşii, ce opera în Ucraina — a ocupat oraşul Kiev.

In timpul cât a durat asediul oraşului ofiţerii şi soldaţii voluntari — în număr de 500 oameni — au avut foarte mult de suferit. Pierderi în oameni nu am avut, deoarece Colonelul Pietraru a dat ordin ca voluntarii să nu se amestece în luptele interne ale ruşilor, deşi ucrainenii ne solicitau sprijinul. Răniţi nu am avut decât doi soldaţi. Alimentarea acestui mare efectiv de oameni a cauzat mari dificultăţi, întrucât dela intendenţa ucraineană nu am mai primit nimic dela începerea luptelor cu bolşevicii la porţile Kievului. Graţie prevederii comandamentului corpului şi a isteţimei ofiţerului cu aprovizionarea ofiţerilor, Şubloc. Nicolae Turcu, la acest depozit am avut o rezervă considerabilă de alimente. Incetând aprovizionarea din partea ruşilor, în timpul asediului, din depozitul ofiţerilor am alimentat şi pe soldaţii voluntari. In ultimele zile s'a epuizat şi acest rezervoriu. Atunci comandamentul a dat soldaţilor hrana în bani, — câte două ruble de om pe zi — pentru a-şi cumpăra fiecare unde poate. Asemenea am suferit de lipsa de lumină şi apă, deoarece aceste uzine au fost ocupate dela început de bolşevici şi nu le puneau în funcţiune din pedeapsă pentru populaţia civilă a oraşului, că nu alungă trupele ucrainene.

Luând bolşevicii oraşul în stăpânire, streinilor aflaţi aci nu le-au făcut nimic. Printre ai săi însă, au aranjat un adevărat masacru. După ziare şi povestirile Kievenilor, au fost omoraţi, fără judecată circa 5000 de persoane, din care vreo 2000 de ofiţeri. Ne-a fost dat şi nouă, ofiţerilor voluntari, să vedem cum îi împuşcau pe ruşi pe străzi, pentru simpla bănuială că sunt ofiţeri. Cadavrele celor executaţi au fost transportate în parcul Mariinski, unde era un adevărat pelerinaj al rudeniilor, mamelor, soţiilor, identificându-şi morţii după legitimaţiile puse pe piept, sau pe frunte. Nu va fi lipsit de interes să amintesc că, oraşul Kiev adăpostea în timpul luptelor cu bolşevicii 35000 de ofiţeri ruşi. Totuşi, acest număr extraordinar nu a dat pentru apărarea Kievului decât un detaşament de 220 de oameni, care a fost echipat pentru luptă la hotelul „Ermitage", unde Ucrainenii aveau un depozit de arme şi unde se găsea şi serviciul corpului voluntarilor şi acela al prizonierilor. Au preferit să fie împuşcaţi pe străzi, în loc să fi mers la

front, unde cu 35 mii de oameni bolşevicii puteau fi alungaţi până la Moscova.

Acest mic amănunt al luptelor interne din Rusia ne face să înţelegem şi situaţia actuală. Nu bolşevicii sunt tari, ci burghezimea este putredă. Iar al treilea factor, ţărănimea, — până acum se poartă indiferent. Ţărănimea — zice proverbul rus — abia atunci îşi face cruce, când va trăzni în satul ei.

Dacă ofiţerii şi soldaţii voluntari au scăpat teferi din această luptă, îndurând mizerii mai mici sau mai mari, nu tot aşa s'a întâmplat şi cu depozitele noastre de echipamente. Acestea au fost distruse complect. Garda română avea ordine să nu se împotrivească. Era inutilă orice jertfă, din momentul ce ucrainenii nu au putut rezista. Tot ceace autorităţile bolşevice au putut să ne facă ulterior, a fost că au semnat procesul verbal dresat asupra devastării.

Ucrainenii, părăsind Kievul, nu au renunţat la lupta lor contra bolşevicilor. Ei încheie o convenţie cu puterile centrale pentru a-i ajuta să scoată pe bolşevici din Ucraina. Puterile centrale i-au acordat acest ajutor cu atât mai mult, cu cât Austro-Ungaria avea de mult în programul politicei ei externe, formarea Ucrainei. Planul acesta al ucrainenilor îl aflasem chiar înainte de a fi părăsit ei Kievul.

Aflând că Austro-germanii sunt în marş spre Kiev, comandamentul s'a gândit în primul rând la salvarea voluntarilor, cari faţă de Austro-Germani nu se bucurau de nici un drept internaţional. În acest scop comandamentul corpului a dat fiecărui ofiţer un avans de 1000 ruble, iar soldaţilor hrana pe 15 zile în bani, cu ordinul ca, prin Ucraina de sud, evitând pe Austriecii care înaintau pe linia Kiev —Odesa în jos, să pătrundă, care cum ştie, în Basarabia.

Trecerea ofiţerilor şi soldaţilor voluntari în Basarabia nu a fost aşa de uşoară. Mai ales că Austriecii erau aproape de Odesa, deci nu-i mai puteam evita. Iar până să ajungem la austrieci mai aveam de lucru cu bolşevicii. In ziua de 7/20 Februarie toţi voluntarii au părăsit Kievul, sosind la Iaşi, travestiţi în soldaţi ruşi, mai curând ori mai târziu, după cum au avut noroc. Ştim cu certitudine că Austro-Maghiarii nu au pus mâna pe nici unul.

Generalul Coandă şi Colonel Pietraru, dimpreună cu cei câţiva ofiţeri din regat au rămas la Kiev, în vederea lichidării afacerilor şi transportarea arhivei corpului la Iaşi.

Generalul Coandă a fost chemat la tratativele de pace dela Bucureşti. La 3 Martie d-sa pleacă cu vagoanele destinate misiunei române de către comandamentul german, ducând cu sine şi pe ofiţerii şi soldaţii din armata română şi pe cei câţiva voluntari cari şi-au obţinut paşapoarte de basarabeni.

Din ordinul Gen. Coandă, Colonelul Pietraru a mai rămas la Kiev, în vederea lichidărilor definitive şi pentru reprezentarea intereselor româneşti în Ucraina. La 6 Martie 1918 Ministerul de războiu îl revocă şi pe d-sa şi la 11 Martie pleacă la Iaşi cu puţinul personal ce mai avea. Sosit la Iaşi, Ministerul de război îi aduce la cunoştinţă că, din cauza evenimentelor corpul voluntarilor a fost desfiinţat, provocându-l să predea Serviciului Central al Corpului voluntarilor ardeleni-bucovineni întreaga gestiune dela Kiev.

Voluntarii angajaţi în Rusia*

In Rusia au fost angajaţi următorii voluntari, parte trimeşi în ţară, parte rămaşi în Rusia la depozitele armatei române şi la dispoziţia Comisiunilor de aprovizionare din Odesa, Petrograd şi Arhangelsk:

Trimişi în ţară:

La	3	Iunie	1917	din	Kiev	116	ofiţeri	1250	soldaţi
„	1	Iulie	„	„	„	8	„		
„	15	„	„	„	„	100	„	550	„
„	7	August	„	„	„	28	„		
„	24	„	„	„	Eleţ	4	„	574	„
„	5	Septemvrie	„	„	Bachmut	5	„	656	„
„	7	„	„	„	Kiev	38	„	566	„
„	21	„	„	„	Eleţ	5	„	724	„
„	25	„	„	„	Iuzovka	2	„	427	„
„	2	Octomvrie	„	„	Kiev	16	„	903	„
„	20	„	„	„	„	23	„	805	„
„	17	Noemvrie	„	„	„	16	„		
„	14	Decemvrie	„	„	„	5	„		
„	26	„	„	„	„	2	„	1000	„
„	2	Ianuarie	1918	„	„	6	„	856	„
					Total:	374	ofiţeri	8311	soldaţi

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Rămaşi în Rusia la data de 7 Februarie 1918:

In Kiev	18	ofiţeri	500	soldaţi
„ Odesa, la comisia de aprovizionare	2	„	443	„
„ Karlovka, la depozitele armatei române	1	„	213	„
„ Kremenciug, „ „ „ „			100	„
„ Arhangelsk, la comisia de aprovizionare	1	„	134	„
„ Petrograd, „ „ „ „			70	„
Total:	22	ofiţeri	1460	soldaţi

Total general al voluntarilor din Rusia în serviciul armatei române: 396 ofiţeri 9771 soldaţi

Numărul voluntarilor angajaţi de către ofiţerii recrutori, dar cari din cauza evenimentelor nu au putut veni la Kiev, nu se cunoaşte exact. Judecând însă după numărul mare al prizonierilor români veniţi în Basarabia şi Moldova, în loc să meargă în Austro-Ungaria, numărul acestora poate fi evaluat la cel puţin 4—5 mii de oameni.

* Vezi Memoriul citat al Colonelului Pietraru.

Concluziuni

Incheind partea privitoare la manifestările românilor din provinciile subjugate aflaţi în Rusia, găsim necesar să reproducem, din memoriul citat al Colonelului Pietraru, concluziunile trase de d-sa din aceste manifestări şi măsura în care acestea au ajutat politica statului român. Aceste concluziuni sunt cu atât mai importante, cu cât ele sunt privite prin prizma unui om din vechiul regat.

Iată concluziunile Col. Pietraru:

„Crearea corpului voluntarilor români din prizonierii de origină română, aparţinând regiunilor revindicate de noi, nu trebue privită atâta din punctul de vedere al concursului efectiv ce ar fi putut da armatei române în lupta uriaşă ce angajase, cât mai mult ca o puternică manifestare din partea acestor fraţi robiţi ai noştri, pentru alipirea lor la ţara românească.

Şi ce manifestare mai puternică decât înrolarea ca voluntari ca să lupte cu armele alături de fraţii din România liberă, pentru realizarea idealului naţional, de unire al tuturor Românilor!

In această privinţă, date fiind greutăţile extraordinar de mari ce am întâmpinat tot timpul în Rusia, greutăţi cari au culminat în bolşevismul actual; dat fiind asemenea scurtul timp cât am funcţionat în Rusia (6 luni de zile), trebue să fim foarte mulţumiţi de rezultatele obţinute.

In adevăr, numai în ziua de 25 Iulie 1917, comisiunile pentru recrutarea voluntarilor au plecat din Moscova în regiunile lor de recrutare. De atunci, prin urmare, se începe — şi aceasta pe o scară foarte restrânsă şi numai în circumscripţia militară a Moscovei acţiunea noastră de propagandă. Adevărata acţiune în realitate însă, nu începe de cât dela data de 22 August 1917, când după multe insistenţe ale mele, binesecondate de dl Colonel Palada, ataşatul nostru militar la Petrograd, cercurile conducătoare ale Rusiei se hotărăsc a primi propunerea mea ca să se recruteze voluntari în acelaş timp din toată Rusia şi ca ei să fie trimeşi la Kiev.

Pe când acţiunea de propagandă începuse să dea în plin roadele ei — probă scurtele intervale de timp la care trimeteam în ţară eşaloane de voluntari — intervine ordinul d-lui Ministru de război, ca să suspendăm recrutarea şi trimiterea de voluntari. Este drept că, în urmă s'a revenit asupra acestui ordin. După cum însă am arătat în cuprinsul acestui memoriu, în ultimul timp propaganda bolşevistă făcea din ce în ce mai mult progres şi ea era ostilă acţiunei noastre. Din cauza aceasta ordinul meu telegrafic trimes tuturor ofiţerilor recrutori, de a reîncepe trimiterea voluntarilor, nu a fost primit de majoritatea lor.

In urmă, s'au produs luptele dintre bolşevici şi ucraineni, cari au culminat în luptele din Kiev din zilele de 15—26 Ianuarie 1918, după care a urmat apoi la 7/20 Februarie 1918 desfacerea corpului voluntarilor români şi îndreptarea tuturor, ofiţeri şi soldaţi, spre Basarabia şi apoi în România.

Aşa fiind, aş putea zice că, acţiunea noastră de propagandă pentru recrutarea de voluntari, începută pe o scară foarte restrânsă la 25 Iulie 1917, întră în plină activitate la 22 August 1917 şi se termină la 14 Noemvrie 1917, când din ordinul D-lui Ministru de

BCU Cluj / Central University Library Cluj

război, am oprit adunarea voluntarilor la Kiev.

In acest scurt timp, de trei luni şi jumătate, sau mai bine zis de două luni şi jumătate, au fost trimeşi în ţară 374 ofiţeri şi 8261 soldaţi, iar în Rusia a rămas la lucru la depozite sau la Kiev gata de pornire în ţară încă 22 ofiţeri şi 1460 soldaţi. In total dar am angajat în Rusia 396 ofiţeri şi 9721 soldaţi din cifra c. a. 120 de mii prizonieri de origine română (după cum o dă statistica marelui stat major rus) adecă o proporţie de 8.43%.

Este un rezultat foarte satisfăcător şi de care ţara şi neamul românesc trebuie să fie mândri. Cu mijloace foarte reduse, am întrebuinţat numai circa 35 ofiţeri şi 130 subofiţeri şi soldaţi recrutori, în un timp foarte scurt (trei luni şi jumătate), pe timpuri atât de grele. In Rusia noi am adunat un total de 10117 voluntari, adecă o proporţie de 8,43%, pe când celelalte naţionalităţi, care luptau pentru aceleaşi aspiraţiuni, deşi întrate de mult timp în război, au dat rezultate mai slabe.

Cei dintâi care vin în ordine după noi sunt Cehii. Ei au început acţiunea cu mult înaintea noastră, au avut mijloace financiare mult superioare, datorite sprijinului ce-l aveau dela toţi prizonierii lor şi dela numeroşii bogătaşi aşezaţi demult în Rusia, au întrebuinţat în medie 200 propagandişti în toată Rusia şi totuşi n'au adunat decât 2 Divizii de Infanterie à câte 4 Regimente de 3 mii de oameni adecă în total 24 mii de oameni şi ceiace faţă de numărul de prizonieri aflaţi în Rusia de cel puţin 300 mii oameni, dă numai o proporţie de 8%.

Jugoslavii nu au adunat decât 3 Brigăzi de Infanterie, de un efectiv total de circa 15000 oameni, deşi acţiunea lor a durat mai bine de 2 ani şi a avut mai ales în timpul imperiului sprijinul puternic al ţarismului ca şi al aliaţilor francezi.

La un total de circa 200 mii prizonieri Jugoslavii nu dau decât un procent de $7^1/_2$.

Polonii, cari aveau ca masă de recrutare nu numai pe Polonii din Austro-Ungaria, dar încă şi pe cei din Rusia, nu formaseră — după spusele lor — decât 3 Divizii de Infanterie.

Nu mai vorbesc de rezultatele absolut neînsemnate de Italieni şi Francezi (pentru cei din Alsacia-Lorena).

Toate aceste arată că, punând în cumpănă diferitele elemente (timp, bani, greutăţi de învins, cifra totală a prizonierilor) *noi suntem în fruntea tuturor şi chiar la o bună distanţă de toţi.*

Aceasta, desigur, se datoreşte în primul rând sentimentului puternic naţional care este în inima tuturor fraţilor noştri din Transilvania, Banat şi Bucovina şi voinţei lor de a se uni cu România. Se datoreşte, în al doilea rând sforţării tuturor agenţilor noştri de propagandă, ca şi măsurilor luate pentru organizarea propagandei, adunarea şi echiparea voluntarilor.

Din punct de vedere moral am obţinut astfel rezultate admirabile, căci manifestarea aceasta puternică a fraţilor noştri de dincolo de Carpaţi, a arătat tuturor marilor noştri aliaţi că, lupta României pentru a se uni cu ţările locuite de Românii de dincolo de Carpaţi, nu era o luptă de anexiune care se hotărăşte de cabinete şi diplomaţie, sprijinită pe forţa armată, cât mai ales voinţa puternică manifestată a unor fraţi despărţiţi prin vitregia vremurilor şi răutatea vecinilor, de a se uni la un loc cu toate greutăţile prin cari vor trece. Este aci o puternică manifestare a dreptului la viaţă liberă naţională, care a fost văzută şi judecată la justa ei valoare, nu numai de Ruşi, dar încă, şi mai

ales de numeroşii reprezentanţi aflaţi în Rusia, din partea aliaţilor noştri: Francezi, Englezi, Italieni, Belgieni, Sârbi, Cehi şi Poloni.

Oricare ar fi greutăţile actuale, datorite unor împrejurări absolut neprevăzute, cauza noastră dreaptă stă astfel bine în picioare în faţa lumei civilizate şi, de sigur, mai de vreme sau mai târziu, va primi rezolvarea cuvenită.

Din acest punct de vedere recrutarea voluntarilor noştri, tocmai în momente de puternică zguduire prin care trecea Rusia şi a principiului reclamat de revoluţia rusă de „Samoopredielienie" (dreptul popoarelor de a hotărî singure de soarta lor) a fost un mare succes pentru noi şi ne-a asigurat în viitor împlinirea dreptelor noastre revindicări.

Tot aşa de puternică a fost şi acţiunea noastră de legătură între statul român şi toţi acei prizonieri risipiţi prin toată Rusia. Este destul să reamintesc cifra de 3500 scrisori ce s'au primit la Serviciul central din toate colţurile Rusiei şi aceasta cu greutatea unei poşte foarte neregulate, a luptelor de tot felul, prin urmare atâtor pierderi de corespondinţe. Acţiunea prinsese bune rădăcini şi toţi fraţii noştri vedeau cum statul român, un bun părinte, care se interesează de soarta lor şi ajută cu tot ce poate pentru a le uşura traiul prin imensităţile Rusiei şi în durerile unei pribegii aşa de îndelungate.

Şi pe această cale, care trebuia să fie urmată prin o declaraţie scrisă a tuturor acelora care, dacă nu puteau veni ca voluntari, înţelegeau totuşi să scuture jugul austro-ungar şi să se unească cu România. Şi pe această cale, prin urmare, pregătisem în Rusia o atmosferă plină de frumoase speranţe pentru ziua de mâine.

Aquila drapelelor române cu durere îşi strînge aripile, nu pentru a adormi, dar pentru a se reculege şi a-le deschide apoi cu mai multă putere, zburând până la aşa înălţimi în azurul cerului, încât să acopere pe toţi ai ei şi să sperie pe toţi vrăjmaşii de mâine ai neamului românesc".

Iaşi, 2 Aprilie 1918.

Colonel în rezervă C. G. PIETRARU
fost şef de stat-major al corpului vol. români şi şef al serviciului prizonierilor români în Rusia.

Manifestările Cehilor*

Nu odată ne-a fost dat să vedem şi să ne convingem că Cehii au fost mai simpatizaţi de Aliaţi cât şi de ţările neutre. Mai ales ne-am putut convinge la Conferinţa păcii, care acorda Cehilor cu cea mai mare uşurinţă ceace nouă ne izbutea numai după grele sforţări şi şi atunci în rate.

Această deosebire izbitoare de tratament se datoreşte propagandei intense desvoltată de Cehi înainte de izbucnirea războiului şi care a luat proporţii uriaşe în cursul acestuia. Această propagandă mai dăinueşte şi acum, făcându-se pe aceeaş scară, deşi Cehii nu ar mai avea nimic de revindicat. Işi dau însă seama de ceace fac adversarii lor. Propaganda este cel mai bun mijloc de a contrabalansa pe inamici şi a inspira încredere în poporul ceho-slovac.

Să vedem care a fost activitatea

* După broşura: Revoluţionnia stremlenia ceşco-slovaţcavo naroda, Petrograd, 1917

Cehilor dela izbucnirea războiului încoace.

La izbucnirea războiului mondial se găsea în Rusia un număr de cca 10000 de Cehi, de toate profesiunile. Până la război aceşti cehi erau constituiţi în asociaţiuni culturale şi de ajutorare, cu statute aprobate de guvernul rus, cari până aci nu au urmărit nici un scop politic.

La izbucnirea războiului mondial asociaţiunile Cehilor din Rusia au început să se manifeste şi politiceşte.

Incă în luna August 1914 formează o miliţie de voluntari, care în Octomvrie pleacă la front. După mari sforţări, guvernul rus le permite la începutul anului 1916 să transforme această miliţie în regiment independent, iar în primăvara a aceluiaş an în brigadă.

Intre timp însă şi asociaţiunile culturale şi de ajutorare au luat alt aspect.

In Februarie 1915 guvernul rus îşi dă învoirea ca asociaţiunile să se contopească în o Uniune, care a pornit acţiunea politică în proporţii cu mult mai mari.

Uniunea ceho-slovacilor convoacă în anul 1915 un congres la Moscova, iar în 1916 la Kiev, în cari se discută problema ceho-slovacă din Monarhia austro-ungară. Cu deosebire congresul ţinut la Kiev ia o atitudine foarte hotărâtă, pe urma căreia au fost recunoscuţi de Aliaţi ca beligeranţi.

Până în anul 1917, adecă până la formarea Consiliului Naţional ceho-slovac, secţia pentru Rusia, Asociaţiile, respectiv Uniunea acestora s'a îngrijit de prizonierii cehi, cum şi de recrutarea de voluntari.

In privinţa prizonierilor de război organizaţia ceho-slovacă a desvoltat o activitate intensă, umanitară şi patriotică.

Prizonierul ceho-slovac nu s'a simţit părăsit nici un moment, deşi avea un grad de cultură incomparabil mai mare decât românii.

Prin îngrijirea organizaţiilor cehe, prizonierii lor au fost imediat separaţi de cei de altă naţionalitate. Fiecare prizonier a fost trecut în registrele Uniunei, a fost plasat la lucru după profesiune şi aptitudine.

Prin intervenţia Uniunei lor s'a format în 25 Decemvrie 1915 pe lângă Statul major rus din Kiev o comisie specială pentru ocrotirea prizonierilor ceho-slovaci şi slavi, iar dela 12 Mai 1916 prizonierii ceho-slovaci se bucurau de un tratament special în circumscripţia militară a Kievului. Deşi în restul Rusiei acest tratament special nu s'a întrodus până în anul 1917, prizonierii cehi se bucurau de acesta de fapt dela 12 Mai 1916, deoarece toţi prizonierii de pe frontul austriac trebuiau să treacă pela Kiev, de unde comisia specială nu îi trimitea dincolo de raza acestei circumscripţii.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sub tratament special se înţelegea, că prizonierii cehi aveau dreptul să organizeze cursuri de educaţie, să facă excursiuni, să viziteze muzee, să cerceteze biserica, să circule liber. Cehii aveau dreptul să-şi procure singuri hrana dela intendenţa rusă, să înfiinţeze case de ajutor mutual, să aibă domiciliul la particulari, să-şi continue profesiunea, să se organizeze etc.

Va să zică, prizonierilor cehi li-s'au acordat toate înlesnirile materiale, căutându-se să le satisfacă chiar şi trebuinţele de ordin mai înalt, spiritual.

Cu toate aceste favoruri, cehii nu erau nici pe departe mulţumiţi cu ele. Dar guvernele ţarismului nu puteau să acorde mai mult.

Abia după revoluţia din primăvara anului 1917 ajung cehii să-şi pună în practică toată puterea lor de organizare şi de propagandă, când guvernul rus le-a devenit cu adevărat sincer.

La 20—24 Aprilie 1917 se ţine la Kiev congresul naţional al tuturor ceho-slovacilor din Rusia şi fixează programul politic pentru viitorul apropiat.

Acest congres proclamă unirea tuturor teritoriilor ceho-slovace într'un singur stat naţional, independent, trimiţând poporului de acasă un manifest în acest sens, încurajându-l la luptă.

Conform hotărârilor acestui congres, toate organizaţiile politice din Franţa, Anglia, America şi Rusia se contopesc într'un Consiliu Naţional ceho-slovac, având câte o secţie în fiecare din aceste ţări.

Preşedinte al Consiliului Naţional a fost proclamat profesorul Masaryk.

Secretariatul general al Consiliului funcţiona la Paris.

Consiliul Naţional, secţia Rusia — cu sediul la Petrograd — avea următoarele ramificaţiuni:

1. Preşidenţia,
2. Comisiunea financiară şi de organizare,
3. Comisiunea militară,
4. Comisiunea pentru prizonieri şi,
5. Comisiunea de propagandă.

Consiliul Naţional avea dreptul şi datoria să convoace congresul naţional ceho-slovac.

Acest aparat de organizaţie a desvoltat o muncă uriaşă în toate direcţiunile. Urmărind zi cu zi soarta prizonierilor lor, recrutarea de voluntari etc., fără să neglijeze în acelaş timp chestiunea cea mai importantă: propaganda externă, care le-a creiat la conferinţa păcii un loc onorabil ca naţiune şi foarte privilegiat în raport cu noi.

Iată organele de publicitate de cari s'au servit cehii în lupta ce au dus.

In ţările din Apus:

„La Nation Tchèque“ Paris.
„The New Europe“, Londra.
„The Bohemian Review“, Cicago.
„Ceskoslovenska Samostatnost“, Helveţia (trecută mai târziu la Paris).

In Rusia:

„Cehoslovac“, Petrograd.
„Cehoslovan“, Kiev.
„Slavianskii Viestnik“, Kiev.
„Slovenke Hasy“, Petrograd, Oficiosul Consiliului Naţional.

Afară de aceste jurnale sute şi mii de broşuri au fost scrise şi răspândite în toate limbile şi în toate ţările, până când opinia publică mondială a luat cunoştinţă de drepturile şi voinţa poporului cehoslovac.

Fireşte că, o asemenea activitate formidabilă nu s'a putut face fără sacrificii materiale. Iată pe ce cale şi-au câştigat mijloacele materiale.

In bugetul Consiliului Naţional, secţia Rusia, s'a prevăzut pentru nevoile anului 1917 suma de 1,150.000 ruble, din care 800.000 ruble pentru recrutarea de voluntari şi ajutoare bolnavilor şi răniţilor. Această sumă s'a acoperit prin un impozit naţional, împus asupra tuturor cehoslovacilor din Rusia, după următoarea cheie:

Dela civili cu un venit lunar de:

50	ruble	1%
100	„	2%
200	„	3%
300	„	4%
400	„	5%
Mai mult		6%

Micii agricultori plăteau impozitul funciar majorat cu 50%.

Prizonierii de război până la un venit lunar de:

50 ruble	2%
100 „	5%
150 „	7½%
200 „	10½%
300 „	12½%
Mai mult	15%

Funcţionarii militari până la:

50 ruble	2%
100 „	3%
200 „	4%
300 „	5%
Mai mult	6%

E de notat că, la Împrumutul libertăţii lansat în Rusia au contribuit şi cehii din Austria cu câteva milioane de coroane.

Paralel cu această muncă titanică desvoltată în streinătate, ştim că şi cehii rămaşi acasă au căutat pe toate căile să-şi manifeste voinţa. Cunoaştem împrejurările în cari au fost desfiinţate regimentele 28 şi 36 de infanterie şi atitudinea lui Kramarz şi a celorlalţi deputaţi şi scriitori cehi, cari au avut curajul să declare că ei nu înţeleg să decidă soarta poporului ceh în cancelariile din Viena, ci la Conferinţa internaţională.

Pe noi, Românii din Ungaria, nu ne-a invrednicit Dzeu să avem măcar una din figurile politice ale Cehilor, deşi — cum ne-am exprimat la Darniţa — pe câţi nu a ridicat poporul românesc în slavă! Dorul conservării de sine, mascat sub mantaua diplomaţiei, a făcut să se incheie războiul mondial, pentru noi Ardelenii şi Bănăţenii, fără să ne fi dat figurile legendare de cari totdeauna s'au născut în vremuri mari şi cari sunt busola viitorului unui neam.

Această sărăcie a fost cauza că s'a aruncat vălul uitării şi asupra manifestărilor de importanţă istorică a voluntarilor din Rusia. Ideologia strâmtă a zilelor noastre nu admite şi nu recunoaşte nici un apanaj moral.

Suntem convinşi însă că, mai curând ori mai târziu, va veni vremea când se vor ivi oameni cari să spargă cercul ridicat de ideologia dominantă de azi.

Această sarcină le revine foştilor voluntari. Nu în interesul lor, căci acesta nu l-au căutat niciodată, ci în interesul generaţiunilor viitoare, dacă mai voim să le educăm în spirit naţional-patriotic.

Misiunea voluntarilor nu s'a terminat încă!...

Babeş-Bolyai University Library Cluj

Acţiunea refugiaţilor în România

Deşi numărul refugiaţilor în România a fost considerabil dela începutul războiului, totuşi, Ardelenii nu au avut organizaţia lor proprie. Aceasta nu înseamnă, însă, că refugiaţii şi-ar fi petrecut vremea în nelucrare. Nu. Refugiaţii au contribuit foarte mult la lămurirea opiniei publice a vechiului regat în timpul celor doi ani de neutralitate.

Acţiunea desfăşurată de refugiaţii ardeleni a fost însă mai mult o acţiune individuală. Pe măsură ce au venit în ţară, aceşti refugiaţi s'au ataşat la acţiunile organizaţiunilor politice culturale ale vechiului regat şi a oamenilor politici de aci, contribuind fiecare după puterile sale la propaganda ce se ducea. Probabil aceasta a fost cauza că Ardelenii nu au simţit

nevoia organizării a parte, deoarece în drumul lor se întâlniau cu aceleaşi curente din vechiul regat.

Propaganda naţională dusă de refugiaţii ardeleni în vechiul regat a fost un excelent mijloc de educaţie naţională. O dovedeşte cu prisosinţă aceasta însufleţirea indescriptibilă manifestată la declararea războiului şi spiritul de jertfă cu care vechiul regat s'a aruncat în lupta pentru desrobirea noastră.

Dar manifestaţiunile duse cot la cot cu oamenii politici ai regatului, au şters caracterul lor transilvănean. Intâi, fiindcă se desfăşurau pe teritorul statului român — mai mult ori mai puţin cu sprijinul guvernului, dar în orice caz cu ştirea acestuia — al doilea, fiindcă Ardelenii nu aveau individualităţi cari să se fi putut măsura cu oamenii politici ai regatului. Abia numele lui Octavian Goga şi părintelui Vasile Lucaciu au putut să străbată în streinătate alături de acela alui Take Ionescu şi Niculae Filipescu.

Astfel, propaganda desvoltată în timpul neutralităţii s'a repercutat în streinătate mai mult în favoarea statului român — evident un mare succes şi acesta — decât în aceea a Transilvaniei şi a celorlalte provincii pe cari le revindicam.

Această critică la adresa refugiaţilor o facem, bineînţeles, la lumina evenimentelor şi experienţelor ulterioare, privite din streinătate, ceace nu micşorează câtuşi de puţin munca desvoltată de ei.

Cu declararea de război a României, propaganda refugiaţilor a luat sfârşit. Dela această dată toate sforţările, toate privirile au fost îndreptate asupra frontului.

In această direcţie au pornit şi refugiaţii ardeleni capabili de a purta arma, nelăsând în urma lor nici o organizaţie care să continue acţiunea începută. Mai ales în streinătate ar fi fost de dorit ca să avem o propagandă bine organizată şi intensivă.

Serviciul Central al voluntarilor Ardeleni-Bucovineni*

Până la sosirea voluntarilor din Rusia în România nu exista nici un serviciu special care să se ocupe de situaţia militară şi civilă a acestora. Incorporarea refugiaţilor ardeleni şi bucovineni s'a făcut prin singuraticele centre de recrutare, de unde cei recrutaţi au fost trecuţi la corpuri.

Abia în luna Ianuarie 1917 se formează pe lângă ministerul de interne o comisie pentru regularea situaţiunii civile şi militare a Românilor de peste hotare. Lucrările acestei comisiuni au fost trecute la cercul de recrutare din Iaşi; dar ele nu privesc decât judeţele din Moldova. Inscrierile de peste 4000 de Ardeleni-Bucovineni din celelalte judeţe nu au fost trecute la cercul de recrutare.

Lipsa unui serviciu special ardelenesc îl vom simţi îndată ce am vrea să stabilim exact numărul ostaşilor ardeleni cari au luptat în rândurile armatei române. Aceasta este aproape cu neputinţă, deoarece ar trebui să consultăm registrele întregei armate.

* Vezi arehiva Serviciului Central din Iaşi a Corpului Voluntarilor.

Dar au avut de suferit de pe urma lipsei de organizaţie specială şi însuşi Ardelenii. Fiecare trebuia să se mulţumească cu situaţia pe care o putea proba cu dovezi, sau pe care i-o acorda regulamentul armatei române, fără nici o considerare la drepturi speciale câştigate în ţara de origină. De aci s'au ivit multe plângeri, multe neajunsuri, cari variau dela un corp la altul. Unii comandanţi se puneau pe punctnl de vedere strict regulamentar şi îi tratau pe Ardeleni ca nefiind cetăţeni români, cu toate consecinţele ce decurg din această calitate. Alţii îi tratau altfel.

Sosirea voluntarilor din Rusia a înlăturat orice echivoc. Păşind ca organizaţie toate chestiunile aflate încă în litigiu la Iaşi, au fost lămurite la Kiev, prin angajamentul ce l-au semnat. La Iaşi nu mai rămânea decât să se traducă în faptă, ceace s'a şi făcut pentru toţi românii, originari din provinciile robite.

După sosirea primului batalion de voluntari la Iaşi, se institue pe lângă ministerul de război o comisiune consultativă a Ardelenilor şi Bucovinenilor compusă din d-nii: Octavian Goga, Leonte Moldovanu, şi Dr. Iancu Nistor, pentru a da relaţiunile necesare cu privire la Ardeleni-Bucovineni, iar pe lângă Marele Stat Major se înfiinţează, la 14 Iunie 1917, Biroul Ardelean - Bucovinean, care să se ocupe excluziv de românii din provinciile româneşti subjugate.

Biroul A-B şi-a început activitatea cu un aparat foarte modest:

Un şef de birou: Maior A. Romalo, Trei ajutori: Subloc. Victor Deleu, Subloc. Leon Silion şi Subloc. Vasile Osvadă, cu personalul inferior necesar.

De atribuţiunile acestui birou ţineau mai de aproape: 1. voluntarii din Rusia, 2. recruţii ardeleni şi bucovineni aflaţi în România, 3. prizonierii de naţionalitate română aflaţi în lagăre şi 4. deportaţii şi ostaticii.

Biroul A-B. trebuia să poarte registre despre toate aceste patru categorii de români; să lămurească starea lor civilă şi militară; să îngrijească de testamentele şi hârtiile lor de valoare; să mijlocească corespondenţa celor dela front cu cei rămaşi în dosul frontului; să întocmească tabele de toţi Ardelenii şi Bucovinenii încorporaţi în armata română, precum şi despre celelalte categorii; să se îngrijească de încazarmarea şi aprovizionarea lor şi, în fine, să îndeplinească formalităţile pentru încetăţenirea voluntarilor.

Am arătat în detalii munca uriaşă ce aştepta acest serviciu, pentru ca să învederăm că, ea nu se putea face cu personalul prea redus de mai sus. Mai ales că Biroul şi-a început funcţionarea fără nici un mijloc material.

Şeful Biroului A-B., cât şi Marele Stat Major s'au convins repede de acest neajuns. Pentru a rezolvi numai chestiunile privitoare la voluntarii din Rusia, Biroul A-B. trebuia provăzut cu un personal cel puţin aşa de mare ca acela al Corpului din Kiev.

Cu intenţiunea de a mări biroul, s'au înaintat numeroase rapoarte şi memorii Ministerului de război, ceace după îndelungate sforţări a şi reuşit. Întâi s'a rechiziţionat un local în strada Ştefan cel Mare No. 30 iar la 20 Noemvrie 1917 se înfiinţează „Serviciul Central al voluntarilor români — Ardeleni — Bucovineni", sub ordinele directe ale Ministerului de război. Conducerea acestui nou serviciu se încredinţează Colonelului Gr. Popescu, cu care se contopeşte şi serviciul dela Kiev, primind denumirea de Serviciul exterior al C. V. R.

Serviciul central a fost organizat astfel:

a) Biroul Adjutanturei şi Personalului;
b) Biroul Recrutării;
c) Biroul Organizării;
d) Biroul Intendenţei.

Printre atribuţiunile acestui serviciu ordinul ministerului de război enumără următoarele:

1. Inlesneşte înrolarea Românilor din Monarchia austro-ungară, cari se găsesc refugiaţi sau prizonieri în România, Rusia, Italia şi America.

2. Ingrijeşte de înscrierea, echiparea, transportarea şi pregătirea voluntarilor şi recruţilor ardeleni.

3. Intreţine legătura cu prizonierii români, ardeleni - bucovineni din ţările aliate.

Această nouă organizaţie se apropie de cea ceho-slovacă, întrucât înscrie în programul său propaganda în afară, în streinătate. Singurul defect îl avea că a fost încredinţată unui serviciu cu caracter militar. Mai târziu, în luna Decemvrie s'a înlăturat şi acesta prin înfiinţarea „Comitetului Naţional" al Românilor din ţările subjugate.

Din nenorocire, Serviciul Central a funcţionat prea scurt timp ca să fi putut desvolta acţiunea ce i-s'a desemnat. Debandada armatei ruse, după care a urmat armistiţiul, au făcut imposibilă existenţa instituţiunilor cu caracter ardelenesc îndreptate contra puterilor centrale. La 2 Febr. 1918, Marele Cartier român dizolvă corpul voluntarilor. Serviciul Central al voluntarilor deşi mai există până la 15 Mai 1918, el se transformă mai mult într'un birou de informaţii. Dela 15 Mai nu mai poate exista nici în forma aceasta, ci se desfiinţează formal, trecând partea militară la ministerul de război, iar cea civilă la ministerul de agricultură, cu un personal de 4 ofiţeri, în vederea plasării la munca câmpului a celor vreo 20 de mii de Ardeleni demobilizaţi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Voluntarii din Rusia pe front*

Când Ministerul de război a hotărât înfiinţarea Corpului de voluntari, a avut în vedere excluziv utilitatea militară a acestora. Tot aşa s'au gândit şi prizonierii, cerând mereu primirea în rândurile armatei române.

Viaţa agitată dela Darniţa, — influinţată şi de manifestările celorlalte naţionalităţi din Austro-Ungaria, iar mai târziu de revoluţia rusă, — a început să învedereze voluntarilor partea politică a chestiunii voluntariatului, ducând la memorabila adunare din 13/26 Aprilie 1917, care a fost un act pur politic.

Incepând cu această dată, acţiunile următoare ale voluntarilor au un caracter dublu: politic şi militar.

Urmărind acest dublu scop, încă la Kiev s'a pus întrebarea dacă e bine ca şi voluntarii din Rusia să lupte risipiţi în rândurile armatei române, ca refugiaţii, sau să formeze un corp a parte, după exemplul Cehilor, Sârbilor şi Polonilor.

Credem că am fi putut urma, fără nici o greutate exemplul Cehilor, dacă am fi întâmpinat din partea Ruşilor un tratament mai prietinesc. Planul original al Marelui Stat Major era ca,

* Vezi archiva Serv. Centr. şi rapoartele Gen. Petala.

să se formeze câmpuri de concentrare în Rusia, unde voluntarii să fie echipaţi şi instruiţi şi numai după aceea să se trimită în ţară, evident, în formaţie militară, care, credem că s'ar fi păstrat şi acolo.

Dar, cum acţiunea noastră, a Românilor, era întârziată, iar armata română avea nevoe urgentă de complectări, la cari se mai adaugă şi atitudinea ostilă a Ruşilor, — Ministerul de război a hotărât ca în Rusia să se facă numai recrutarea şi echiparea; instrucţia rămânea în sarcina armatei active române. Tot la Iaşi urma să se decidă şi modul cum vor lupta voluntarii.

Din cele spuse până aci, ştim însă că, până la sosirea voluntarilor din Rusia, la Iaşi nu exista nici o autoritate civilă sau militară care să se ocupe de problemele Românilor de peste hotare. Pe de altă parte, autorităţile militare şi civile ale regatului aveau alte probleme de urmărit şi soluţionat.

Intâi, trebuiau să lupte cu dificultăţile de aprovizionare, cu tifosul exantematic, al doilea urmăreau cu cea mai vie atenţiune dispoziţia sufletească a trupelor ruse şi a mişcărilor acestora.

In asemenea împrejurări cine şi-a mai pus întrebarea dacă e mai bine ca Ardelenii să lupte ca corp a parte, sau risipiţi printre ceilalţi soldaţi români. Autorităţile luau, pur şi simplu, la cunoştinţă sosirea voluntarilor şi încolo îşi vedeau de treabă.

Iată ce spune biroul A.-B., într'un referat către Marele Stat Major:

„Chiar la sosirea voluntarilor aci, primirea ultimelor detaşamente nu era nici frăţească, nici cuviincioasă, din lipsa localurilor şi din cauza opunerei Marelui Cartier General de a da vre-un concurs, dezinteresării autorităţilor militare, cari se scuturau de orice amestec, lăsând toată sarcina Biroului A.-B., care nu avea alte mijloace decât de a cere la timp cele trebuitoare; aşa că voluntarii nici nu erau bine găzduiţi, hrăniţi, nici odihniţi, ci trimişi, cât mai repede la centrele de instrucţie cu totul nepregătiţi, unde, fără nici o odihnă şi întremare sufletească şi fizică erau puşi la un serviciu greu şi trimişi prea repede la corpuri".

— — — — — — — — —

„Dar lucru mai grav se pare că, din cauza unei cercetări insuficiente a comisiunilor,* grăbite şi lipsite de Ardeleni cunoscători, — s'au strecurat printre voluntari elemente potrivnice scopului urmărit şi chiar spioni şi agenţi provocatori, cari ar trebui cât de repede descoperiţi...".

In adevăr cu voluntarii nu şi-au bătut capul autorităţile. Numai pentru cercetarea şi clasarea ofiţerilor s'a instituit o comisiune, compusă din: Col. Mărculescu, Maior Aldescu, Maior Hristescu şi Maior Romalo. Lucrările acestei comisiuni au fost revăzute de Generalii Petala şi Vasilescu.

Dar nici această comisiune nu a existat multă vreme. Intâi, fiindcă nu i-s'a dat o formă legală, prin decret-regal sau decizie ministerială, al doilea, fiindcă membrii ei s'au deplasat cu serviciul.

Astfel, până la înfiinţarea Serviciului Central (20 Noemvrie 1917), voluntarii au venit şi plecat din Iaşi în condiţiile arătate de Biroul A-B.

După înfiinţarea Serviciului Central al voluntarilor, cercetarea fiecărui transport de voluntari s'a făcut minuţios, eliminând pe cei de origină streină, pe cei bătrâni şi debili. S'a

* E vorba de comisiunile de recrutare din Rusia.

dovedit anume că, printre voluntarii recrutaţi în circumscripţia militară a Moscovei s'au strecurat elemente dubioase, cari nu corespundeau în totul scopului urmărit. Aceasta se explică prin ordinul imposibil al Ruşilor cari nu au admis recrutarea decât din această circumscripţie. Comisiunile de recrutare — desigur conduse de cele mai bune intenţiuni — au promis marea şi sarea pentru ca să poată arăta un număr cât mai mare de oameni. Acest fel de a recruta l-au abandonat însă imediat ce Ruşii au permis recrutarea din intreaga Rusie, fără restricţiuni, când nu a mai fost nevoe de nici o promisiune, căci cei conştienţi au venit şi fără ademeneri.

Acţiunea de recrutare în Rusia a pornit prea târziu ca voluntarii să fi putut deveni utili din puct de vedere militar, după cum s'ar fi putut, în alte imprejurări. Recrutarea propriu-zisă, a început în Rusia la 20 August 1917, deci după desfăşurare ultimelor mari lupte date pe frontul românesc. Primele batalioane au sosit ceva mai de vreme, dar, până şi-au făcut instrucţia militară, timpul avansase.

Astfel, numai batalionul I dela Darniţa şi al doilea din circumscripţia Moscova, au ajuns să ia parte efectivă la micile hărţueli ce aveau loc pe tot frontul românesc până la armistiţiu repartizaţi la regimentele 26 Rovine, 5 Vânători, 3 Olt şi 19 Caracal şi încadraţi cu ofiţeri din România.

31 de morţi şi răniţi au consfinţit în acest timp angajamentul semnat la Darniţa. Pierderi însemnate au avut voluntari în Basarabia, în luptele cu bolşevicii, de care ne vom ocupa mai târziu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Formarea diviziei de voluntari*

Biroul A-B., precum şi ofiţerii voluntari veniţi în ţară, nu au uitat pe nici un moment programul politic plămădit la Darniţa. Intru realizarea acestuia nu au cruţat nici o muncă, nici o oboseală. Această tenacitate şi voinţă consecventă este cea mai frumoasă calitate a voluntarilor dela Darniţa.

Prin legături personale, prin memorii au căutat să convingă pe toţi factorii şi să-i câştige pentru ideile lor. Au pledat neîncetat, stăruitor şi cu fanatism pentru problema Românilor rămaşi acasă. Prin mijlocirea Colonelului Stârcea, Adjutant Regal, care a arătat o deosebită dragoste voluntarilor, au reuşit să supună şi Regelui un memoriu în care se pleda pentru înfiinţarea unui corp a parte, compus excluziv din ostaşii originari din provinciile robite.

Reproducem câteva pasagii din acest memoriu. Fiecare frază din acesta tradează concepţia dela Darniţa.

Relevând importanţa politică a legiuni Românilor subjugaţi Memoriul spune, între altele, următoarele:

„Românii din Monarhia Austro-Ungară, constituiţi într'o legiune ar da cea mai puternică dovadă lumei întregi, că organizaţia statului habsburgic nu se întemeiază pe un principiu de drept şi pe un principiu de libertate dictat de voinţa popoarelor ce o alcătuesc, că statul austro-ungar nu este decât o sumă de nedreptăţi, inegalităţi şi asupriri,

* Vezi archiva Serviciului Central a Corpului Voluntarilor.

ceace nu constitue o necesitate istorică.

Foştii cetăţeni ai monarhiei dualiste, îndată ce au scăpat de tirania şi forţa brachială a unor minorităţi, cari i-au stăpânit şi exploatat veacuri de-arândul, se constitue în oştiri şi se ridică cu armele în mâini pentru a o dărâma şi a o desfiinţa.

Prin aceste legiuni, conştiinţa liberă a foştilor ei cetăţeni oprimaţi şi-ar exprima voinţa colectivă. Nu s'ar înrola indivizi izolaţi în armatele care luptă impotriva monarhiei habsburgice, ci s'ar aduna un popor liberat de jugul ei, s'ar organiza milităreşte şi în legiuni încheiate, în deplină conştiinţă, ar porni război impotriva ei şi şi-ar vărsa sângele pentru libertatea lui naţională.

Aşa au făcut Sârbii, Cehii şi alte naţionalităţi din Austro-Ungaria şi aşa trebue să facă şi Românii ardeleni şi bucovineni, căci numai colectivităţile organizate pe faţă împotriva acestui stat pot afirma importanţa politică a voinţei popoarelor stăpânite de el.

Orice sfârşit ar avea războiul, această luptă a cetăţenilor austro-ungari împotriva statului austro-ungar va însemna negarea acestui stat şi va rămânea pentru desvoltarea în viitor a popoarelor subjugate o valoare fundamentală, peste care nici istoria şi nici diplomaţia nu va putea trece.

Prin această luptă se va accentua mai răspicat necesitatea dizolvării statului austro-ungar.

Organizarea cetăţenilor austro-ungari în legiuni este plebiscitul cel mai elocvent că popoarele ei vor să se organizeze în state naţionale independente, cari să le apere fiinţa etnică, idealurile culturale şi interesele economice.

Ideia suveranităţii statului austro-ungar devine o ficţiune când înseşi cetăţenii statului sfărâmă principiul acesta şi vor să distrugă organizaţia de stat din care au făcut parte. Ce putere poate să reprezinte statul în care nu există coheziune sufletească între cetăţeni şi în care cetăţenii refuză respectul legilor şi pornesc cu război contra lui?

In era democraţiei suverenitatea o reprezintă masele popoarelor şi ele se adună şi hotărăsc să se distrugă statul în care au fost ţinuţi cu sila şi cu forţa.

Inşişi Habsburgii trebue să-şi recunoască osânda lor la moarte. Cetăţenii austro-ungari, cari ridică armele împotriva monarhiei, ca popoare, detronează dinastia Habsburgilor, sfărâmă până şi amintirea unui legământ cu ea.

Românii din Austro-Ungaria, în orice colţ de pământ s'ar găsi, trebue să-şi afirme prin fapte voinţa neclintită de a scăpa de sub dominaţiunea Habsburgilor şi de a se uni într'un stat liber cu fraţii din România.

Se vor înrola şi vor lupta în toate oştirile cari îi vor sprijini în această năzuinţă sfântă".

— — — — — — — — —

Aceste repetate şi stăruitoare intervenţii au fost încoronate de succes. In 20 Noemvrie 1917, se înfiinţează la Iaşi *Serviciul Central al voluntarilor A-B.*, iar la Hârlău *Comandamentul Corpului Voluntarilor,* cu serviciile şi birourile necesare unei divizii, sub comanda Colonelului Marcel Olteanu din reg. 5 Roşiori.

Intâi s'a înfiinţat reg. 1 Turda, sub comanda Lt. Col. Buricescu Dragu, cu sediul în *Scobinţi,* iar pela 20 Decemvrie reg. 2 Alba-Iulia, sub comanda Lt. Col. Paşalega Constantin.

Aceste două regimente şi-au complectat efectivele cu ofiţeri şi soldaţi dela Kiev şi prin revocarea celorlalţi

BCU Cluj / Central University Library Cluj

voluntari împrăştiaţi pela diferitele corpuri.

Mai târziu s'a înfiinţat şi regimentul 3 Avram Iancu, căruia, însă, în urma evenimentelor grave nu i-a mai revenit nici un rol.

Regimentele 1 şi 2 de voluntari au luat parte activă la operaţiunile de dezarmare a corpului II. de armată rusă, care avea de gând ca, prin apropierea oraşului Hârlău să treacă armat în Basarabia. Misiunea aceasta voluntarii au îndeplinit-o în câteva zile, fără nici o pierdere în oameni.

Un batalion din reg. Turda, sub comanda maiorului Cernea Ovid şi altul din reg. Alba-Iulia, sub comanda căpitanului Muţiu Traian, au fost trimise în Basarabia pentru apărarea depozitelor armatei române, precum şi la dorinţa Sfatului Ţării al Basarabiei. Aceste două batalioane au suferit pierderi însemnate, în oameni şi materiale, deoarece situaţia din Basarabia era cu mult mai gravă ca să i-se fi putut face faţă cu două batalioane, comandate şi acelea de către Intendenţa armatei. Corpul IV. de armată rus a reuşit să se retragă din Bucovina şi Nordul Moldovei, armat, spre Chişinău. In luptă cu unităţile acestui corp, batalionul Muţiu a perdut 18 morţi şi răniţi, forţându-l să se retragă, iar batalionul Cerna a fost, parte capturat, parte risipit. Cei căzuţi prizonieri au fost eliberaţi de către armata română din cetatea din Tighina (Bender).

Cam aceiaşi soartă a avut-o şi batalionul trimis în 2 Ianuarie 1918 din Kiev, sub comanda Lt.-Col. Popovici Petre, atacat în gara Chişinău. Rezistenţa încercată nu a folosit la nimic, deoarece trupa nu a fost instruită, iar mitralierele erau pachetate în lăzi. Comandamentul din Kiev nu ştia scopul oprirei acestui batalion la Chişinău. Surprinşi grămadă, în tren, acest batalion a avut numeroşi morţi şi răniţi.

Respingerea celor 3 batalioane de voluntari a determinat guvernul român să ocupe întreaga Basarabie, o operaţiune care a reclamat mai bine de două divizii.

La 1 Martie 1918 divizia de voluntari se dizolvă, ca unitate combatantă. Cadrele mai rămân câtăva vreme, după care şi acestea se desfiinţează. Soldaţii au fost plasaţi la lucru, iar ofiţerii au fost chemaţi la serviciu temporar, deşi armata fusese demobilizată. Ţara românească nu a vroit să lasă pe drumuri pe Ardeleni, cari păreau mai greu loviţi de soartă.

Incă înainte de a fi ajuns lucrurile la tragicul sfârşit cu pacea dela Bucureşti, s'a discutat ideia trecerii corpului de voluntari în Franţa, sau Italia. Pentru această ideie a fost câştigat şi Generalul Berthelot. Dar aceasta nu s'a realizat din cauza desfăşurării vertigiuoase a evenimentelor. Expediţia aceasta umbla cu greutăţi aproape de neînvins. Deoparte aveau greutăţile de ordin intern, de alta ocuparea Ucrainei de către Germano-Austrieci, singurul drum pe unde s'ar fi putut face încercarea aceasta.

Mai târziu, s'a încercat trecerea individuală în Siberia, pentru a se pune la dispoziţia Comandamentului Aliat. Iarăşi, o misiune din cele mai grele şi aceasta, deoarece trebuiau să treacă mai multe fronturi ca să ajungă la destinaţie. S'au angajat, totuşi, vreo 70 de ofiţeri, din acest număr nu a putut străbate însă, decât vreo jumătate.

Câţi Ardeleni şi Bucovineni au luptat în rândurile armatei române?

Constatarea exactă a numărului total al soldaţilor originari din provinciile foste robite, cari au luptat în rândurile armatei române, nu se poate face. Ar trebui să mergem cu cercetările până la toate corpurile armatei române, consultând toate registrele, deoarece — cum am arătat — până la venirea voluntarilor din Rusia, nu era nici un serviciu special care să se ocupe de Românii originari din provinciile foste subjugate. Serviciul Central al voluntarilor A-B., a fost înfiinţat prea târziu şi a fost mult prea încărcat cu munca curentă, ca să fi putut merge cu aceste cercetări până la începutul războiului.

Dacă nici nu exact, totuşi, aproximativ, cunoaştem numărul Ardelenilor, Bucovinenilor şi Bănăţenilor cari au luptat în rândurile armatei române. Aceste date au fost adunate cu ocazia încetăţenirii, precum şi a plasării Ardelenilor la lucru.

Dintr'un memoriu, întocmit în vederea scopurilor de mai sus şi înaintat Ministerului după desfiinţarea corpului voluntarilor, aflat la dosarul S. C. din Iaşi, scoatem următoarele date:

12000 de soldaţi au fost recrutaţi din rândurile refugiaţilor, cari la declararea de război a României au renunţat la supuşenia austro-ungară şi 10000 de voluntari veniţi din Rusia.

In cursul războiului au murit, pe front şi de epidemii, în total 6000 de soldaţi şi 50 de ofiţeri.

Iată care este contribuţia de sânge ce au dat-o noile provincii în războiul pentru întregirea Neamului, alături de fraţii din ceialaltă parte a Carpaţilor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Constituirea „Comitetului Naţional“ al Românilor din provinciile subjugate

In liniamente generale, acţiunea Românilor aruncaţi de războiul mondial în afară de graniţele monarchiei austro-ungare, s'a desfăşurat în două direcţiuni: deoparte vedem acţiunea viguroasă, dar individuală, a ardelenilor refugiaţi, dusă alături de oamenii politici ai Regatului; pe de alta, manifestaţiunea colectivă a prizonierilor, respectiv voluntarilor români din Rusia.

Cu venirea primului batalion de voluntari la Iaşi, cele două căi se întâlnesc, contopindu-se în una singură, eşind în relief principiul colectiv al celor dela Darniţa. Mai mult chiar! Comitetul Naţional, constituit în Decemvrie 1917 la Iaşi şi Chişinău, amplificat în Ianuarie 1918 — adoptă până şi orientarea politică, concepată şi urmată de voluntarii dela Darniţa. Căci, iată ce se spune în o adresă a Comitetului Naţional, înaintată primului ministru, în care i-se aduce la cunoştinţă constituirea acestuia:

„Imprejurările grele prin cari trece

astăzi neamul nostru, au găsit un puternic răsunet în sufletul românilor subjugaţi din Austro-Ungaria. Credinţa lor este că, în situaţiunea actuală *cauza românilor asupriţi de Habsburgi trebue să fie susţinută în streinătate printr'o propagandă organizată alături de Alianţa Naţionalităţilor din Austro-Ungaria, care actualmente lucrează la Kiev*".

Prin constituirea Comitetului Naţional care să reprezinte pe toţi românii din Austro - Ungaria, am ajuns să avem, ca formă, aproape organizaţia cehilor. Am sfârşit acolo unde au început ei. Căci, Comitetul Naţional al românilor subjugaţi abia îşi fixaze programul său de activitate, când evenimente grave externe au izolat Ţara românească de Aliaţii ei, fapt ce a făcut imposibilă orice acţiune mai mare contra puterilor centrale. Astfel, comitetul compus din oameni de seamă, ca dl O. Goga, I. Meţianu, Dr. G. Baiulescu, I. Nistor, A. Lepădatu, O. Ghibu, V. Deleu, S. Bocu, O. Tăzlăuanu şi M. Popoviciu, a fost nevoit să lucreze în ascuns, pe căi indirecte, deoarece armistiţiul, pacea dela Bucureşti, şi mai ales ocuparea Ucrainei de către trupele austro-germane, i-a tăiat singura cale înspre Aliaţi şi ţările neutre.

Dacă e adevărat că acţiunea pusă pe asemenea baze a fost tardivă, nu mai puţin adevărat este că, planul de acţiune a fost din cele *mai bune*. Din nenorocire, cu prăbuşirea puterilor centrale s'a prăbuşit şi acesta, ca ceva inutil. Il vom da, însă, totuşi, în rezumat, căci, cum vedem pas de pas, nu ar fi tocmai inutil nici în zilele noastre.

Intenţiunea Comitetului era ca, în colaborare cu „Alianţa Naţionalităţilor din Austro-Ungaria" să întreprindă prin organele de publicitate ale acesteia şi prin presa ţărilor amice şi neutre, o vie şi intensă propagandă până la rezolvirea integrală a problemei naţionale a Românilor. Instituirea — la Stockholm şi Lausanne — a câte unui birou special, după modelul celor existente a Cehilor, Slovacilor, Slovenilor, Croaţilor, Sârbilor şi Polonilor, care să întreţină legături politice cu Românii de acasă, spre a putea denunţa opiniei publice europene suferinţele şi împilările prin care ei au fost aduşi a face până şi acte şi manifestaţiuni contrare conştiinţei lor; iar pe de altă parte, a-i informa despre acţiunea compatrioţilor refugiaţi şi prizonieri.

Un membru al comitetului a fost desemnat să plece în Italia, unde să lucreze pentru formarea unei noui armate de voluntari din rândul prizonierilor de acolo. De asemenea în Franţa şi America.

Afară de acestea Comitetul a redactat memorii către guvernul român şi reprezintanţii ţărilor aliate din Iaşi.

Din acest frumos plan de activitate nu s'a realizat decât foarte puţin. Ocuparea Ucrainei de către austro-germani a redus activitatea Comitetului la aceea internă, la Iaşi şi Moldova. Mai târziu, prin ofiţerii români din armata austro-ungară, aflaţi cu serviciul în Ucraina şi la frontiera Moldovei, s'a stabilit legătura cu românii de acasă, legătură ce s'a păstrat până la înaintarea armatei române în Ardeal.

Doi membri ai Comitetului, d-nii O. Goga şi Sever Bocu, cu riscul vieţii străbat prin Ucraina ocupată de austro-germani şi Rusia bolşevică la Stockholm, iar de acolo la Paris, unde au adus reale servicii neamului până la întorsătura fericită a evenimentelelor din toamna anului 1918.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Mobilizarea corpului de voluntari

După desfiinţarea corpului de voluntari, deşi ofiţerii au fost chemaţi la serviciu temporar, pentru a nu-i expune mizeriilor, foarte mulţi şi-au cerut demobilizarea, pentrucă găseau, cu deosebire în Basarabia, condiţiuni bune de existenţă. Astfel voluntarii demobilizaţi au întrat în număr considerabil în diferite servicii administrative, dovedindu-se ca foarte utili, deoarece, în majoritatea lor cunoşteau limba rusă. Aprecierea serviciilor aduse de voluntari pe terenul organizării Basarabiei din punct de vedere administrativ, o vedem în măsura luată de Ministerul de războiu la mobilizarea corpului de voluntari declarată în ziua de 1 Noemvrie 1918, care scuteşte de mobilizare pe Ardelenii şi Bănăţenii aflaţi în servicii administrative, trebuind să rămână pe loc. Că această măsură a Ministerului de războiu nu a fost respectată, e uşor de înţeles.

Incă înainte de a fi întrat armata română în Transilvania, M. C. G. trimite un număr de 40 ofiţeri-informatori — fiecare din aceştia în regiunea lui de origină — în scop de a pregăti şi încuraja pe românii aflaţi acasă pentru evenimentele norocoase ce trebuiau să urmeze.

In cadrele acestei lucrări nu ne putem însă extinde asupra serviciilor a duse de voluntari, atât ca formaţiune militară, cât şi ca elemente de organizare a vieţii administrative din Ardeal şi Banat, pentrucă aceesta ar depăşi scopul ce ne-am propus.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Voluntarii din Siberia şi Italia

Din organizaţia corpului voluntarilor din Kiev îşi trage originea şi al doilea Corp de voluntari, din Siberia. Acest de al doilea corp l-au organizat, cu concursul misiunilor aliate şi a comandamentului cehoslovac, ofiţerii comisiunilor de recrutare din Siberia, dimpreună cu un număr de ofiţeri voluntari plecaţi din Iaşi, tot cu ajutorul Francezilor.

Deşi rolul corpului voluntarilor din Siberia este extrem de important — pentrucă datorită acţiunii acestuia lupta pentru realizarea idealului nostru naţional nu a fost întreruptă nici după încheierea păcii dela Bucureşti — nu ne putem ocupa aici de el. Corpul voluntarilor din Siberia, tocmai fiindcă simboliza până la noua mobilizare din 1 Noemvrie 1918 lupta întregului neam românesc, va trebui să formeze obiectul unei lucrări speciale.

Nu mai puţin va trebui să se cunoască şi partea de contribuţie naţională a legionarilor din Italia, cari au avut norocul să se poată manifesta într'un loc mai potrivit scopurilor noastre decât voluntarii din Rusia: în văzul acelora, dela cari aşteptam tocmai cuvântul hotărâtor în problema românească.

Constituindu-se acum, toţi aceşti voluntari în o uniune, sperăm că vor urma toate, rând pe rând.

BAL MOF